

EGO PSIHOLOGIJA

Troregionalna saradnja

Međuregionalni urednički odbor: Harold P. Blum (*Harold P. Blum*, Severna Amerika), Marko Konči (*Marco Conci*, Evropa) i Olga Santa Marija (*Olga Santa Maria*, Latinska Amerika)

Kopredsednik međuregionalne saradnje: Eva D. Papiasvili (*Eva D. Papiasvili*, Severna Amerika)

Prevod na srpski jezik i uredništvo: Psihoanalitičko društvo Srbije

Prevod: Vesna Brzev-Ćurčić, Marija Vezmar

Koordinator: María Inés Nieto

I. UVOD I UVODNA DEFINICIJA

„Zahvaljujući istoriji psihoanalize upoznalismo nesvesno pre svesnog i potisnuto pre Ega. Danas se psihologija Eganalazi u središtu naših istraživanja“ (Fenichel – Fenichel, 1935, str. 348).

„...zdrava osoba mora imati kapacitet da pati i da bude depresivna...Znamo da uspešna adaptacija može dovesti do maladaptacije...Međutim, maladaptacija može postati uspešna adaptacija... zdravlje očito uključuje patološke reakcije kao sredstvo da se do njega dođe (Hartman – Hartmann, 1939, str.311).

Egopsihologija predstavlja dalji razvoj, širenje, razradu i doradu Strukturalne teorije (i pripadajuće Druge teorije anksioznosti) Sigmunda Frojda (*Sigmund Freud*) iz 1923. i 1926. godine. Iako prepoznaje urođeno (prekonfliktno) funkcionisanje Ega, Ego psihologija se fokusira na nesvesneoperacije Egau širokom razvojnom i dinamskom kontekstu, koje uključuju razvojne (i kliničke) transformacije i višestruke uloge Ega u psihičkom konfliktu, kao inicijatora odbrana, donosioca odluka i izvršioca radnji, instance koja sintetiše suprotstavljene elemente u mentalnom životu, procenitelja i pregovarača uslova unutrašnje i spoljašnje(u odnosu na Ego) sredine.Postepeno

odavanje i razrada genetskih, razvojnih i adaptivnih razmatranja (Hartman, 1939/1958; Rapaport i Gil – *Rapaport i Gill*, 1959; Frojd A. – *Freud, A*, 1965) postfrojdijanske Strukturalne teorije/Ego psihologije postojećoj frojdijanskoj metapsihologiji imalo je značajan uticaj na kliničku teoriju i tehniku.

Skorašnji razvoji omogućili suveće razumevanje i proširenje tema koje prevazilaze tradicionalnainteresovanja Ego psihologije, kao što su precizno građenje psihičke strukture kroz interpretativni proces, transfer i kontratransfer (Buš – *Busch*, 2013, 2015); žensko telo, seksualnost i razvoj (Balsam – *Balsam*, 2012, 2013, 2015); trauma (Blum – *Blum*, 2003; Fernando – *Fernando*, 2009,2012a) i preoblikovanje Egofunkcionisanja, na osnovu koncepcije da je Ego centralni procesni, integrativni i transformativni agent u psihi i da je odgovoran za naša iskustvena „krajnja-stanja“ (Erlih – *Erlich*, 2003, 2013).

Definisanje Ego psihologije kao faze u razvoju psihoanalize ne samo da potvrđuje prirodu analitičkog diskursa kao „istraživačkog rada u toku“, već omogućava i da se objasni mnoštvo načina kojima se nekoliko generacija autora širom psihoanalitičkog sveta bavilo ovom novom fazom.

Mada je 1926. godine bilo jasno da konflikt ima dve dimenzije, branjeni sadržaj i odbrambene procese, Frojd se više fokusirao na branjeni sadržaj. Ana Frojd (1936/1946) je odbrambene procese podigla na ravnopravan status u genezi konflikta. Hajnc Hartman (*Heinz Hartmann*, 1939/1958), Ernst Kris (*Ernst Kris*, 1955), Dejvid Rapaport (1951, 1958), Rudolf Levenštajn (*Rudolph Loewenstein*, 1963) i Erik Erikson (*Erik Erikson*, 1950, 1956) su potom podrobno opisali šire funkcije Ega. Temeljnomo proučavanju Ida (i dinamskog nesvesnog) kojem se prethodno posvetio Frojdsada je pridruženo temeljno poznavanje Ega.

Hartman se može smatrati jednim od tvoraca prve generacije „Klasične“ postfrojdijanske Ego psihologije/Strukturalne teorije, budući da je sistematizovao, revidirao, dodavao i proširivao mnoge postojeće pojmove i fragmente Ego psihologije; međutim, pored Ane Frojd, Krisa, Rapaporta i Eriksona, i mnogi drugi su dali veoma značajne doprinose koji su imali tehnički značaj i uticaj na kasniju teoriju. U njih spadaju Oto Fenihel, Vilhelm Rajh (*Wilhelm Reich*), Teodor Rajk (*Theodore Reik*), Rene Špic (*Rene Spitz*), Edit Jakobson (*Edith Jacobson*), Margaret Maler (*Margaret Mahler*), Pol Federn (*Paul Federn*), Herman Nunberg (*Herman Nunberg*), Elizabet Zecel (*Elisabeth Zetzel*), Ralf Grinson (*Ralph Greenson*), Leo Rangel (*Leo Rangell*), Robert Velder (*Robert Waelder*), Džozef Sandler (*Joseph Sandler*), Eduardo Vajs (*Edoardo Weiss*), otvorivši vrata za tranziciju i integrativnu misao Hansa Levalda (*Hans Loewald*), Ota Kernberga (*Otto Kernberg*), Nensi Čodorou (*Nancy Chodorow*), kao i savremenu Ego psihologiju Pola Greja (*Paul Gray*), Freda Buša (*Fred Busch*), Sesilija Panijagve (*Cecilio Paniagua*), Džozefa Fernanda (*Joseph Fernando*) i savremeno inkluzivno frojdijansko razmišljanje Harolda Bluma, Rozmari Balsam (*Rosemary Balsam*), Šmuela Erliha (*Shmuel Erlich*) i ostalih.

Hartmanovi koncepti relativno beskonfliktnih sfera i Ego autonomije nisu imali za cilj da pokažu da je Ego nezavisan od drugih psihičkih instanci, niti da umanje važnost psihičkog konflikta. Ego je i dalje smatran jednim aspektom višeg uma, koji nastoji da uspostavi ravnotežu između svih (potencijalno antitetičnih) sila koje potiču iz ljudskog uma i utiču na njega.

Klinički, ovo je prevedeno u to da je pozicija analitičara, preko saveza sa pacijentovim Egom, podjednako udaljena od sve tri psihičke instance i spoljašnjeg sveta, pored povećane pažnje usmerena na psihičku površinu, procese i obrasce odbrane (i otpora). Površina se smatrala derivatom dubljeg nesvesnog konflikta. U tehničkom smislu, ovaj „površinski“ pristup izbegava preuranjenu interpretaciju nesvesnih sila i sadržaja (želja, impulsa i traumatskih sećanja) protiv kojih se pacijent brani koristeći istraživanje otpora i širenje kapaciteta pacijenta za samoposmatranje i samorefleksiju. Ovo je dovelo do obnovljenog interesovanja za predsvesno, za manifestni sadržaj fantazija, snova i ekranskih uspomena, za sam intrapsihički proces, uz intenzivnu pažnju usmerenu na trenutnu interakciju između nesvesnih nagona i nesvesnih odbrana (Blum, 1998; Rangel, 1963; Skelton, 2006; Panijagva, 2008).

Savremeni regionalni severnoamerički i evropski psihoanalitički rečnici, koji se nepriklanjaju nijednom određenom teorijskom pravcu, široko definišu Ego psihologiju kao „granu psihoanalize, uključujući sve oblasti proučavanja, istraživanja i kliničke primene koje se fokusiraju na koncept Ega i njegovu ulogu u psihološkom funkcionisanju, razvoju, psihopatologiji i tretmanu“ (Mur i Fajn – *Moore i Fine*, 1990; Okinklos i Samberg – *Auchincloss i Samberg*, 2012), i kao „dubinsko-psihološki pristup koji se bavi raznim psihičkim pojavama iz ugla Ega“ (Ahtar – *Akhtar*, 2009), sa konfliktom, odbranama, adaptacijama i, naročito, otporima kao posebnim predmetom proučavanja (Skelton – *Skelton*, 2006).

Iako najnoviji psihoanalitički rečnik u Latinskoj Americi (Borenštejn – *Borensztejn*, 2014) ne sadrži unos o Ego psihologiji, publikacija Ramona Paresa (*Ramón Parres*, 1977) „El Psicoanálisis como Ciencia“ (Psihoanaliza kao nauka) predstavlja jedinstveni sintetički pogled na psihoanalitičku metodologiju, uključujući mehanizme odbrane, transfer i preovlađujući uticaj nesvesnih procesa na svesnu mentalizaciju, iz perspektive Ego psihologije. „Retko citirana, naširoko korišćena“ opisuje uticaj Ego psihologije na klinički rad, kao što je detaljna klinička istorija koja obuhvata procenu Ego kapaciteta i funkcionisanja Ega tokom analitičkog procesa, uključujući i uspostavljanje i održavanje terapijskog saveza, otpore i odbrambene mehanizme, koji se smatraju važnim delom psihoanalitičkog arsenala svakodnevne kliničke prakse, bez pripisivanja ikakvih zasluga Ego psihologiji za njihovo formulisanje, širom Latinske Amerike.

Rečnici koji dolaze iz francuske i britanske tradicije objektivnih odnosa (Laplanš i Pontalis – *Laplanche i Pontalis*, 1973; Hinšelvud – *Hinshelwood*, 1989) imaju tendenciju da definišu Ego psihologiju (ili Ego-psihologiju) uže kao „Hartmanovu školu Ego psihologije“, koju suprotstavljaju (iz različitih razloga) i – britanskim objektivnim odnosima i francuskoj tradiciji psihoanalitičke misli.

U skladu sa širokom definicijom Ego psihologije (kao nadogradive faze ali i kao granerazvoja psihoanalitičke teorije), ovaj unos obuhvata „Hartmanovu eru – Klasičnu Ego psihologiju“, koja se nameđunarodnom nivou ponekad naziva „Američkom Ego psihologijom“, kao i dalje razvoje „Savremene Ego psihologije“, „Savremene teorije konflikta“ i „Savremene freudijanske misli“ koji se međusobno preklapaju, kao i primere raznih preformulacija, proširenja, tranzicija i integracija, koji proizilaze iz međusobnih uticaja sa drugim teorijskim modelima unutar i između Severne Amerike, Evrope i Latinske Amerike. Razni primeri trajnih kao i novih doprinosa takođe su uključeni.

II. PRIJEM EGO PSIHOLOGIJE U SVETU

Ego Psihologija je imala važan uticaj i putanju u Severnoj Americi, u koju je doneta, stavljena na plodno tle, dalje razrađena, konsolidovana i sistematizovana u početku mahom od strane evropske analitičke emigracije koja je bežala od nacističke Nemačke i predstojećeg Holokausta.

Na komplikovani prijem Ego psihologije u Evropi i Latinskoj Americi uticalo je mnoštvo faktora, u koje spadaju razlike u prevodima, konceptualizacijama Ega, koje ukazuju na različite referentne okvire (Ego iz Topografske teorije spram Strukturalne teorije; uža ili šira definicija Ego psihologije) i različiti nivoi diskursa (nivoi apstrakcije, teorije, tehnike), pored različitog sociokulturološkog nasleđa koje prožimapsihoanalitičku kulturu i geografiju. Neki od njih su izloženi u nastavku i dodatno objašnjeni u odeljcima o severnoameričkim, evropskim i latinoameričkim doprinosima i razvojjima.

Frojdijansko Ich

Za Frojda, „das Ich“ (u Strejčijevom (*Strachey*) prevodu „Ego“ pre nego „Ja“) se odnosi i na mentalnu radnju i na subjektivno iskustvo. Doku originalnom nemačkom ovaj dualni aspekt „Ich“ izgleda ukazuje na važnu „Ich“ karakteristiku, Strejčijev prevod na engleski i terminološki pomak od „Ja“ u „Ego“ podstakli supotrebu da se jasnije razgraniče sklonosti Ega kao mentalne strukture i psihičke instance od fenomenološkog iskustvenog Selfa.

Progresivna konceptualna separacija Ega od Selfa i Selfa od Self-reprezentacija Hajnca Hartmana (1950), mađaznačajna u daljim konceptualnim razvojjima, ujedno je možda i iskomplikovala konceptualizaciju odnosa između apstraktnih bezličnih Ego funkcija s jedne strane, i subjektivnosti s druge. Ovoj tendenciji su se snažno protivili francuski psihoanalitičari (Laplanš i Pontalis, 1973, str. 131), ali i neki kasniji Ego psiholozi/postfreudijanski severnoamerički autori koji su se trudili da održe i

detaljno opišu dualni karakter Ich („Ja“ / „Ego“) (Jakobson, 1964, Maler, 1979, Kernberg, 1982).

Na suprotnoj strani ove polemike je latinoamerički autor Leon Grinberg (*Leon Grinberg*), koji Hartmanu pripisuje zasluge za postavljanje temelja ka rešavanju problema freudijanskog „Ich“ i „pravljenje razlike između „Ega“ kao psihičkog sistema i „Selfa“ kao koncepta koji se odnosi na „sopstvo““ (Grinberg i saradnici, 1966, str. 239). On pominje i značajan prethodni doprinos Pola Federna (1928), koji je izučavao Ego kao subjekt Ego funkcijaali i kao objekt unutrašnjih doživljaja. Prema Grinbergu, Hartmanov doprinos ogleda se uotvaranju vrata za Edit Jakobsonda formuliše Self-reprezentaciju, važan element Grinbergovog sopstvenog teorijskog sistema.

Konceptualne razlike i sličnosti proistekle iz razlika u prevodima:

Ich-Ja-Ego-Le Moi-Yo-Eu

Iakofrancuski prevod Frojdovog opusa „Oeuvres Complètes de Freud/Psychanalyse – OCF/P“ (Laplanš i saradnici, 1989-2015) zadržava dvosmislenost Ich/Ja, Ich se uglavnom prevodi kao „le moi“ (naglašeni oblik „Ja“), koji je subjektivan, više Self nego defanzivan Ego orijentisan ka realnosti iz Ego psihologije, što za posledicu ima manji prostor (i potrebu) za detaljnijim opisivanjem odbrana, pri čemu jedini izuzetak predstavlja Lakanova (*Lacan*, 1966) psihotična odbrana primarnog zatvaranja. Teorijski, „le moi“ se definiše svojim identifikacionim „otuđenjem“ u želji Drugog isto koliko i svojim kapacitetom za adaptaciju. Za francuske analitičare, sve što je Ego osluškuje se kao da izranja iz nesvesnog. Ne postoji ideja o sferi bez konflikta. Klinički, premisa Ego psihologije o održavanju pozicije analitičarana podjednako udaljenosti od sve tri psihičke instancei spoljašnjeg sveta (A. Frojd, 1936/1946) tumačena je kao „održavanje konstantne distance od pacijenta“ (Tesje – *Tessier*, 2004, 2005), što je nespojivo sa predlogom francuskih autora (Buve – *Bouvet*, Grin – *Green*, MekDugal – *McDougall* i Rusijon – *Roussillon*) o fleksibilnom pristupu pacijentima, uz obraćanje pažnje na njihovu reakciju na distancu (videti i posebna poglavlja NESVESNO, INTERSUBJEKTIVNOST, SELF).

U celini gledano, ni „Ego“ ni „le moi“ nisu istovetni nemačkom „Ich“. Doku psihoanalizi engleskog govornog područja postoji pojačana potreba za razvojem koncepta „Selfa“ kojimbi se opisala subjektivnost koja nedostaje u „Egu“, u francuskoj psihoanalizi potreba za sličnim razvojem Selfa je umanjena, jer „le moi“ već „obuhvata i Self“.

Interesantno je daslično kao u slučaju francuskog „le moi“, postoji bliska veza između španskog Yo ili portugalskog Eu i subjektivnosti, što dovodi do manje potrebe za upotrebom termina Self u studijama koje se bave sopstvenom subjektivnošću u regionu Latinske Amerike, ali je zaključak drugačiji: postoji teorijsko uvažavanje diferencijacije Ega kao apstraktne mentalne strukture sa funkcijama od Selfa kao celovite osobe (Resnik – *Resnik*, 1971-1972), i integrisanje misli Hartmana i Jakobsonove u sintetičke modele uma, gde je Ego psihička struktura koja sadrži Self-reprezentacije

(Grinberg, 1966, str. 242-243).

Kritika bazirana na užoj definiciji Ego psihologije

Tokom takozvane „Hartmanove ere“ (Drugi svetski rat–1970), ideje Hartmana, Krisa i Levenštajna (kao i one Ane Frojd) vladale su „frojdijanskim“ psihoanalitičkim diskursom, naročito u engleskom govornom području Severne Amerike, stvarajući utisak hegemonije.

„Ono što se u to vreme nije cenilo jeste činjenica da su to bili pojedinačni autori... U grupi Ane Frojd u Engleskoj daleko suviše isticanje odbrane i interesovanje za razvoj nego apstraktni diskurs koji se tiče Ego funkcija, transformacija energije i opšte psihologije adaptacije...“ (Blum, 1998, str.32).

U francuskoj tradiciji, Žan Laplanš i Žan-Bertran Pontalis, koji frojdijansko „Ich“/Ego definišu kao: (1) nukleus svesti i splet aktivnih mentalnih funkcija; (2) organizatora odbrane; i (3) instancu, koja posreduje između spoljašnje realnosti, Ida i Superega, priznaju „školu Ego psihologije“ Hartmana, Krisa, Levenštajna i Rapaporta kao jedan od različitih pristupa koji nastojda bude „najdosledniji izraz Frojdove strukturalne teorije“. Veoma kritični prema Ego psihologiji kao „školi koja teži da poveže saznanja psihoanalize sa saznanjima drugih disciplina (psihofiziologije, teorije učenja, dečije psihologije, socijalne psihologije) u nastojanju da utemelji pravu opštu psihologiju Ega“, dovodeći do pojmova „deseksualizovane neutralizovane energije“, „sintetičke funkcije“ Ega i „beskonfliktnog dela Ega“, gde je Ego „aparatus za regulaciju i adaptaciju na realnost“, Laplanš i Pontalisu isto vreme priznaju da je „izuzetno teško integrisati sve psihoanalitičke doprinose konceptu Ega u jedinstven pravac razmišljanja“, kako bi „osporili ovetendencije Ego psihologije“ (Laplanš i Pontalis, 1967/1973, str. 139).

O analognom nepostojanju prijema „Klasične“ severnoameričke Ego psihologije u frankofonom analitičkom svetu može se zaključiti iz knjige Elen Tesje (2005) „La psychanalyse américaine“. Prosudujući Ego psihologiji ne u smislu njenog cilja (da razvije psihoanalizu kao prirodnu nauku), već u smislu njenih rezultata (kao što je autonomno prekonfliktno Ego funkcionisanje i beskonfliktna sfera), autorka zaključuje da je „takva perspektiva znatno udaljena od Frojdove perspektive“ (Tesje, 2005, str. 39).

Međutim, Hansa Levalda, jednog od Ego psihologa koji se sam tako svrstavao, nedavno su francusko-kanadski analitičari pridružili „Trećoj topografiji“ (Brise –Brusset, 2006), grupi pretežno francuskih postfrojdijanskih mislilaca koji se okupljaju oko ideje da u razvoju, psihologija dve osobe prethodi psihologiji jedne osobe interno strukturisanog i sukobljenog subjekta Frojdove Topografske i Strukturalne teorije (Videti posebna poglavlja NESVESNO, TEORIJE OBJEKTNIH ODNOSA I INTERSUBJEKTIVNOST).

U svom Rečniku klajnijanske misli, Hinšelvud(1989) opisuje „Ego-psihologiju“ kao „dominantnu školu psihoanalize“ u periodu od 1940-ih do 1960-ih, posebnu studiju Ega i nastavak Klasične psihoanalize (po automatizmu), kako se razvijala do Frojdove smrti 1939. godine, što je trend koji je predvodila knjiga Ane Frojd (1936/1946), „Ego i mehanizmi odbrane“, i koji je ustanovljen kao škola psihoanalitičke misli i prakse uz Hartmanov dodatak izričito adaptacione tačke gledišta u njegovoj „Ego psihologiji i problemu adaptacije“ (Hartman, 1939/1958). Konstatujući navodna radikalna odstupanja Ego psihologije od frojdijanske tradicije naglašavanjem redukcije nagona, ovde je Ego-psihologija predstavljena da se bavi: a) normativnim procesom u kojem društveno prilagođenom pojedincu blagonaklono pomaže njegovo društvo; b) poreklom Ega iz simbiotskog primarnog narcisizma; c) određenim funkcijama Ega, uključujući one koje su umešane u beskonfliktne sfere Ega (pokretljivost, percepcija, memorija, itd.); d) mehanizmima adaptacije i odbrane Ega; e) razvojem precizne tehnike interpretacije predsvesnog (za razliku od nesvesnog); i f) privrženošću duhu Frojdovog ranog traganja za naučnom (determinističkom) psihologijom. Salivanova (*Sullivan*) interpersonalna/kulturalna psihijatrija, biheviistička tradicija, jaka tradicija teorija učenja i razvojna psihologija ovde se shvataju kao jačanje adaptacionog aspekta i mehanističke predstave Ego psihologije, negujući gledišta da se Ego i njegov razvoj nalazevan klasične psihoanalitičke teorije redukcije nagona i van mehanizama odbrane kao što su projekcija i projektivna identifikacija.

U Severnoj Americi, interna kritika Ego psihologije „Hartmanove ere“ (Blum, 1998; Buš, 2000; Blum, 2010, 2015; Balsam, 2012) obuhvatala je kritiku „falocentričnih“ pretpostavki pola i roda; preteranog naglašavanja Edipovog kompleksa, bezličnih interpretacija udaljenih od iskustva, suočavanja sa odbranama umesto njihove analize; neuzimanja u obzir traume; psihoanaliza kao opšta psihologija izlazi iz svojih okvira: adaptacija se ne može rastumačiti iz čisto psihoanalitičkog gledišta, jer uključuje podatke iz drugih disciplina.

Hartmanov stil pisanja je bio izuzetno složen, težak za čitanje i podložan pogrešnom tumačenju. Prema Nensi Čodorou (2004), tvrdnja kritičara iz britanske škole objektivnih odnosa, te francuskih i drugih autora da severnoamerički Ego psiholozi više ne veruju u nesvesno niti u nagone, „ukazuje na (pogrešno) tumačenje Hartmanove (1939/1958) „Ego psihologije i problema adaptacije“ u smislu da zagovara prilagođavanje pojedinca bolesnom društvu umesto da predstavlja pokušaj da se ponovo razmotri tekst „O dva principa mentalnog funkcionisanja“ kroz prizmu strukturalne teorije...“ (Čodorou, 2004, str. 214).

Ego psihologija „Hartmanove ere“ (Bergman, 2000), najvećim delom nije bila široko prihvaćena van Sjedinjenih Država. Dodatni komplikovani razlozi mogu imati veze sa načinom na koji su se ideje iznosile, a ne sa idejama kao takvim, pri čemu su subjektivni faktori imali uticaj, npr. prema rečima Andrea Grina (2000) „...veliki uspeh Hartmana bio je povezan sa ...uverenošću Amerikanaca u svoju superiornost“ (ibid, str. 106).

Evropska perspektiva:

Odlazak mnogih vodećih psihoanalitičkih figura koje sustekle obrazovanjeubečkim i berlinskim psihoanalitičkim institutima u Sjedinjene Države imao je za posledicu relativno slabljenje onoga što je u to vreme predstavljalo „najnovijetrendove“ psihoanalize (od 1940-ih do 1960-ih) i tokom nekoliko narednih decenija. Međutim, ovaj nedostatak je doprineo procvatu drugih psihoanalitičkih orijentacija i pravaca u Evropi, uglavnom objektnih odnosa zasnovanih na nagonima Melanije Klajn i iskustvenih dimenzija Selfa i drugog Donalda Vinikota (*Donald Winnicott*). Značajan izuzetak je rad Ane Frojd u Londonu, koji su sledili i dalje razvijali Džozef i An-Mari Sandler (*Joseph i Anne-Marie Sandler*), između ostalih (Hofer – *Hoffer*, 1949, 1950a, 1950b).

Nakon smrti Sigmunda Frojda 1939. godine, geografski centri i političke linije razgraničenja uobličavali su dalji razvoj psihoanalize uopšte i Ego psihologije posebno, uključujući imigraciju, putovanje radi lične analize, podizanje Gvozdene zavese, i tako dalje.

U skladu sa istorijskim pristupom Sigmunda Frojda u „Dva enciklopedijska članka“ (Frojd, 1923a), istorijsko-kontekstualna tvrdnja Ota Fenihela: „Zahvaljujući istoriji psihoanalize, upoznali smo nesvesno pre svesnog i potisnuto pre Ega. Danas se psihologija Ega nalazi u središtu naših istraživanja“ (Fenihel, 1935, str. 348), prikazuje Ego psihologiju kao fazu u razvoju teorije.

Shvaćena kao nužna faza sveobuhvatnog rada koji je Frojd sproveo u pokušaju da definiše načine rada nesvesnog, Ego psihologija je trebalo da odgovori na potrebu da serazjasne nesvesni aspekti kliničkih fenomena poput otpora i anksioznosti, koji nisu bili dovoljno objašnjeniu njegovom Topografskom modelu uma, prvobitno formulisanom u „Tumačenju snova“ (Frojd, 1900).

Pored toga, definisanje Ego psihologije kao neophodne faze u razvoju psihoanalize potvrđuje prirodu analitičkog diskursa kao „istraživačkog rada u toku“, i omogućava objašnjenje različitih načina kojima su se autori u Evropi i Severnoj Americi bavili ovom novom fazom.

Rani tragovi pristupa Ego psihologiji koji su kasnije razvili Hajnc Hartmani njegovi saradnici primetni su u njegovoj ranoj publikaciji „Die Grundlagen der Psychoanalyse“ [Osnove psihoanalize] (Hartman, 1927), koja nikada nije u potpunosti prevedena na engleski jezik. U prvom poglavlju, Hartman je predstavio psihoanalizu kao „prirodnu nauku“, i pokazao koliko je važno da se redefiniše tako da postane disciplina koja može da saraduje sa opštom psihologijom i društvenim naukama. Takav prioritet i perspektiva postali su preovlađujuća psihoanalitička paradigma između 1950. i 1970. godine u Sjedinjenim Državama.

To nikada nije bio slučaj u Evropi, gde su hegemonistička agenda i monolitni karakter onoga što se nazivalo i „američka Ego psihologija“ na kraju ograničili prijem Ego psihologije. Na jednostrani način na koji je Ego psihologija ponovo uvezena iz Sjedinjenih Država u Evropu skoro isključivo u

jednostranom obliku koji su joj dali Hajnc Hartmani njegovi saradnici osvrnuo se Pol Parin (*Paul Parin*) u svom članku iz 1990. godine „Die Beschädigung der Psychoanalyse in der angelsächsischen Emigration und ihre Rückkehr nach Evropa“ (Šteta naneta psihoanalizi u njenoj anglosaksonskoj emigraciji i povratkom u Evropu).

U savremenom italijanskom rečniku koji je objavila izdavačka kuća Einaudi (Barale, Bertani, Galese, Mistura, Zamperini – *Barale, Bertani, Gallese, Mistura, Zamperini*, ur., 2007), unos „Ego psihologija“ je u potpunosti poistovećen sa gorepomenutom užom severnoameričkom definicijom, a njegovi autori Fornaro, M. i Minjone, P. (*Fornaro i Mignone*, 2007) izostavili suda pomenu bilo kakav razvoj u ovoj oblasti u posleratnoj Evropi. Slično tome, u nemačkom rečniku (Hartkamp – *Hartkamp*, 2008), gde se definiše pojam „Ich-Psychologie“ (Ego psihologija), pomenuta su samo dva nemačka autora, Peter Firstenau i Anelize Hajgl-Evers (*Peter Fürstenau i Annelise Heigl-Evers*).

Paradoksalno je da, dok Hajnc Hartman opširno citira Fenihelakao autora s važnim doprinosom teoriji i tehnici Ego psihologije, Martin Bergman, u svojoj priznatoj publikaciji „Hartmanova era“ (2000) gotovo isključivo poistovećuje prvu generaciju Ego psihologije sa radom Hajnca Hartmana i njegovih najbližih saradnika, priznaje Fenihelasamo marginalno, i ne pominje nikakav značajan doprinos Ego psihologiji koji potiče iz Evrope.

Slično tome, dok Hartmanu svojim brojnim publikacijama navodi doprinose kako Šandora Ferencija (*Sandor Ferenczi*) tako i Pola Federna, selektivni pregled Dejvida Rapaporta (1958a) „Istorijski pregled psihoanalitičke Ego psihologije“, uticajan u Evropi, to ne čini. Prema Rapaportovom mišljenju, prva faza je završena 1897. godine, Frojdovim odbacivanjem teorije zavodenja; druga faza je okončana 1923. godine, publikacijom Frojdovog „Ega i Ida“; treća faza je bila povezana sa Frojdovim razvojem sopstvene Ego psihologije i trajala je do 1937. godine; a četvrta faza se podudarila sa uticajnim publikacijama Ane Frojd (1936), Erika Eriksona (1937), Karen Horni (*Karen Horney*, 1937), Hajnca Hartmana (1939/1958), Abrama Kardinaera (*Abram Kardiner*, 1939) i H. S. Salivana (*H. S. Sullivan*, 1940), prikazavši posebnu verziju Ego psihologije koju je Hartman formulisao sa svojim konceptima urođenog (prekonfliktnog) Ego funkcionisanja i Ego autonomije.

U celini gledano, premda je tačno da su najznačajniji tekstovi (severnoameričke) Ego psihologije prevedeni i objavljeni u Francuskoj, Italiji i Nemačkoj, takođe je tačno i da je *Ego psihologija preživela u Evropine* samo u obliku koji su joj dali Hajnc Hartman i njegovi saradnici, već *prevashodno u obliku niza autonomnih doprinosa*, koji će biti detaljnije prikazani u poglavlju o doprinosu iz Evrope.

Latinoamerička perspektiva:

Latinska Amerika generalno nije dala dovoljno priznanja Ego Psihologiji. Meksiko je jedina

latinoamerička zemlja u kojoj je na psihoanalitičkim institutima Ego psihologija deo nastavnog programa. U drugim latinoameričkim zemljama, kao što su Kolumbija, Argentina, Čile, Venecuela, Peru i Brazil, ne postoji poseban seminar o Ego psihologiji u okviru psihoanalitičke obuke. Posebno u Argentini i Urugvaju, verovatno zbog uticaja Melanije Klajn i Žaka Lakana, teorija Ego psihologije smatra se suviše bliskom kognitivno-bihevioralnoj teoriji, lišena libidinalnih aspekata i subjektivnosti.

Sesilio Panijagva(2014) iznosi tezu da mnoge njegove kolege u Latinskoj Americi nisu upoznate sa razvojem Ego psihologije nakon Hartmana, niti sa savremenim modelima koji su rasprostranjeni u Severnoj Americi; takvo neznanje je proizvelo štetnu kritiku Ego psihologije kao nepotrebne i površne, umanjujući važnost nagona i nesvesne fantazije. Pereira i saradnici (*Pereira et al.*, 2007) i Arbiser (*Arbiser*, 2003) takođe diskutuju o mogućem uticaju sociokulturoloških i političkih gledišta, kao i o snažnoj regionalnoj teorijskoj inklinaciji ka evropskim autorima u odnosu na njihove kolege iz Severne Amerike, što izgleda jedinstveno utiče na prijem Ego psihologije.

Međutim, Hartman, Kris, Levenštajn, Jakobson i Ana Frojd čine važan deo osnovnog nastavnog programa psihoanalitičkih instituta u Meksiku, gde se očekuje da kandidat poznaje Eriksonove faze epigeneze tokom životnog ciklusa kao i „Ego i mehanizme odbrane“ Ana Frojd sa prethodnih studija. Možda geografska blizina Meksika i Sjedinjenih Država, uključujući dostupnost diplomskih i postdiplomskih studija u SAD, igra ulogu. Primer za to je Ramon Pares, jedan od osnivača Meksičkog psihoanalitičkog društva (Asociación Psicoanalítica Mexicana APM), koji je studirao psihijatriju a zatim psihoanalizu u Sjedinjenim Državama. U knjizi „El Psicoanálisis como Ciencia“ (Pares, 1977), on opisuje razne mehanizme odbrane, transfer i uticaj nesvesnih procesa na one svesne, s tačke gledišta Ego psihologije.

Iako se Ego psihologija ne izučavana psihoanalitičkim institutima van Meksika, Ego psihološki koncepti poput kliničke istorije, psihodinamskog ključa, mehanizama odbrane, otpora, terapijskog saveza i analitičkog setinga su u širokoj kliničkoj upotrebi u latinoameričkoj psihoanalitičkoj praksi, bez ikakve atribucije ili odavanja priznanja Ego psihologiji.

III. ISTORIJA I EVOLUCIJA EGO PSIHOLOGIJE

III. A. KORENI KOD SIGMUNDA FROJDA

Premda se preteče Ego psihologije nalaze u Frojdovim ranijim delima (1895, 1900, 1911, 1914, 1915a, 1915b, 1915c, 1917a, 1917b, 1921), „Ego i Id“ (1923) i „Inhibicije, simptomi i anksioznost“ (1926) bili su njegovi najdirektniji doprinosi Ego psihologiji i predstavljali su prirodan razvoj njegovog rada u razvoju.

Pre 1923. godine, Topografska teorija je bila usmerena na odnos mentalnog sadržaja

premasvesnom i nesvesnom sistemu sa njihovim specifičnim karakteristikama funkcionisanja. Postepeno, Frojd je počeo da uočava nepodudaranja kliničkog rada i teorije: u kliničkom radu, aspekti Ega mogu biti nesvesni (defanzivno funkcionisanje i krivica), a nesvesni derivati se mogu naći u svesti; međutim, Topografska teorija je locirala sadržaj (i procese) u istom Nesvesnom (Nsv) ili Predsvesnom (Psv i Svesni (Sv)) sistemu (Gil, 1963; Velder, 1960). Ove kliničke opservacije su potcrtale potrebu za nekim novim teorijskim orijentacijama, što je Frojd razjasnio kada je predstavio svoju Strukturalnu teoriju u kojoj je um zamišljen u smislu tri instance/strukture - Id, Ego i Superego – koje su diferencirane ne po pristupu svesti već po stabilnim skupovima funkcija i motiva. U Strukturalnoj teoriji Ego je definisan kao koherentna organizacijaprocesa, poput kontrole pražnjenja, cenzure i odbrana, mišljenja i testiranjarealnosti, koji se protežu od propusne granice Predsvesnog do propusne granice Nesvesnog. Zanimljivo je da je tonagovešteno u Frojdom (1915) radu o „Nesvesnom“ u kojem je Frojd kratko postulira *kompleksno predsvesno mišljenje sa infuzijama nesvesnih elemenata*, koje se proteže *od propusne granice sistema Nsv do propusne granice sistema Sv*.

Ključno za razvoj Ego psihologije bio je Frojdiv prelazak sasvojeprve teorije anksioznosti na svoj drugu teoriju anksioznosti. Ovde, aktivni Ego stvara signalnu anksioznost kao odgovor na anticipirane opasnosti koje predstavljaju seksualni ili agresivni nagoni. *Signalna anksioznost* je transformisana rudimentarna arhaična traumatska anksioznost, koja signalizira opasnosti povezane sa gubitkom objekta, gubitkom objekte ljubavi, kastracijom i gubitkom unutrašnjeg prihvatanja/ „ljubavi Superega“. Signalna anksioznost aktivira odbrane, štiteći od pretećih opasnosti: „Dok je prema starom shvatanju bilo prirodno pretpostaviti da je anksioznost nastala iz libida koji pripada potisnutim instinktivnim impulsima, prema novom shvatanju, naprotiv, Ego je izvorište anksioznosti“ (Frojd, 1926, str. 161). Ego je preuzeo svoju ulogu izvršne instance uma, upravljajući konfliktom i stvarajući kompromis. U svojim poslednjim radovima o ovoj temi, Frojd (1940) je postulirao autonomni razvoj Ega.

Strukturalni model se nije pojavio preko noći, niti je potpuno zamenio Topografski model. Elementi Strukturalne teorije postepeno su formulisani i anticipirani, mnogo pre 1923. godine. Međutim, Frojd se često vraćao Topografskom poimanju fenomena, a razvoj konzistentne teorije koja predlaže specifične veze između dve teorije anksioznosti, npr. „jedinstvene teorije anksioznosti“ (Rangel, 1969a, b), ili dosledna primena Ego psiholoških principa u psihoanalitičkoj tehnici, npr. „analiziranje odbrana“ a nesuočavanje sanjima ili njihovo „prevazilaženje“, ostalo je na drugima darazvijaju (Grej, 1982, 1994; Buš, 1992, 1993, 1999; Panijagva 2008, 2014).

III. Aa. Višestruki pravci ranih studija Ego psihologije

Frojdiva konačna konceptualizacija Ega kao aktivne izvršne instance u umu dovela je do daljeg višeslojnog izučavanja uloge Ega u psihičkom funkcionisanju, razvoju, psihopatologiji i

tretmanu, trasirajući *različite pravce rane „Ego psihologije“*:

Pol Federn(1926),u Beču, konceptualizovao je *Ego granicu* između Ega i reprezentacije objekta, zadržavajući subjektivnost freudijanskog Ega/„Ich“ usvom izrazu „*Ego osećanje*“.Bez obzira na terminološke i konceptualne razlike u odnosu na „Klasičnu Ego psihologiju“ u Njujorku, gde je emigrirao, Federnov doprinos ogleda se u njegovom naglašavanju činjenice da se kod *psihoze*, uz derealizaciju i depersonalizaciju, Ego osećanja postepeno gube, odnosno, da se određeno narcisističko investiranje u Ego smanjuje. Ovo je slučaj ne samo kada se otuđenje tiče subjektivnih sopstvenih osećanja, nego i kad se tiče objektnog sveta (Jakobson, 1954).

Herman Nunberg(1931),u Beču, opisao *jesintetičku funkciju Ega*,nastavljajući u Njujorkusa istraživanjem koncepta *Ego snage* i *Ego slabosti*(1941). U saradnji sa Ernstom Federnom, najmlađim sinom Pola Federna, sastavio je „Zapisnike Bečkog psihoanalitičkog društva“ od 1906-1918. godine (Nunberg i Federn, 1962-1975). Njegova predavanja na Bečkom psihoanalitičkom institutu objavljena su sa Frojdovim predgovorom (Nunberg, 1932/1955).

Vilhelm Rajh(1925; 1933/1945) je izučavao doprinos hroničnih *alteracija Ega* razvoju karaktera.

Ana Frojd(1936/1946), iz Beča, sistematizovala je odbrambene aktivnosti Ega u „Egu i mehanizmima odbrane“. Kasnije, u Londonu, većinu svoje karijere posvetila je istraživanju normalnog i patološkog razvoja Ega (1965), održavajući blizak kontakt sa psihoanalitičkim razvojem u Severnoj Americi.

Robert Velder(1936a) je podrobno pisao o ulozi Ega u konfliktu, dovodeći Frojdov rani princip višestruke determinisanosti (*over-determination*) pod okrilje Strukturalne teorije/Ego psihologije kao *princip višestruke funkcije*. Ovde, svaki psihički čin predstavlja kompromis koji Ego oblikuje kao odgovor na višestruke suprotstavljene zahteve Ida, Superega, realnosti i prisile ponavljanja.

Edvard Glover (*Edward Glover*, 1943), u Engleskoj, predstavio je koncept „*Ego nukleusa*“, koherentne celine izgrađene od memorijskih tragova iskustva.

Franc Aleksander (*Franz Alexander*, 1933), obrazovan na Berlinskom institutu i vodeća figura takozvane „Čikaške škole“ i psihosomatske medicine, pisao je, između ostalog, o višeslojnom odnosu i uzajamnim uticajima *strukturalnih i instinktivnih konflikata*.

Oto Fenihel(1938, 1941c, 1945), prevazilazeći granice Beča, Praga, Čikaga, Los Anđelesa i Njujorka, međunarodno priznat enciklopedista psihoanalitičke teorije i tehnike svog vremena, u „kontroverznom dijalogu“ sa Aleksanderom ističe da je „Instinktivni konflikt...uvek i strukturalni konflikt; jedan odsukobljenih instinkata predstavlja Ego...[ili je] ojačan u svrhu Ego odbrane“ (Fenihel, 1945, str. 130). Upravo je Fenihel razradio ideju Ane Frojd o tome kako Ego pomaže analitičkom radu i,

u tom procesu, skovao frazu „*posmatrajući Ego*“.

III. B. POSTFROJDIJANSKI RAZVOJI U EGO PSIHLOGIJI/STRUKTURALNOJ TEORIJI U SEVERNOJ AMERICI

U Severnoj Americi, Ego psihologija je osnažena zahvaljujući Ani Frojd (1936/1946), koja je objedinila i detaljno opisala ključne odbrambene funkcije Ega, te iznela tehničko gledište dabi optimalna pozicija analitičara trebalo da bude podjednako udaljena od derivata tri makrostrukture, kao i „američkim Ego psiholozima“ Hartmanu (1939/1958), Krisu i Levenštajnu (Hartman, Kris i Levenštajn, 1964) i Rapaportu (1959/1960) koji su želeli da sistematizuju metateoriju psihoanalize kao opšte psihologije. Pored njih i predstavnika naredne generacije, trajni doprinos ostavili su i Fenichel, Nunberg, Velder, Jakobson, Maler, Rangel, Levald, Bergman, Arlou i mnogi drugi. Neki od uticajnih doprinosa navedeni su u tekstu ispod.

III. Ba. Hajnc Hartman, njegovi saradnici i savremenici

„Baš kao što je Hartman isticao vezionih koji su naglašavali „nesvesno pre Frojda“ (npr. Vajt – Whyte, 1960) daje upravo Frojdtaj koji ga je sistematizovao, i mi isto tako možemo reći da je Hartman, više nego bilo ko drugi, sistematizovao postojeće fragmente Ego psihologije u složenu celinu“ (Rangel, 1965, str. 7).

Počevši od objavljivanja svoje monografije iz 1939. godine, **Hajnc Hartman** se upustio u niz elaboracija psihoanalitičke teorije, prvenstveno u oblasti Ego psihologije. Ego funkcionisanje je proširio izvan odbrane stavljajući akcenat na adaptaciju i iznoseći tezu o *urođenim*, prekonfliktnim, relativno *autonomnim* (i *relativnobeskonfliktnim*) i prethodno formiranim psihičkim strukturama koje proističu iz bioloških korena i *uklapaju se u prosečnu očekivanu sredinu*, koja je dalje razrađivana zajedno sa razvojnim razmatranjima. Prema njegovim rečima, „...to ne znači da je Ego kao konačni psihički sistem urođen; akcenat je pre nagledišta da se razvoj ovog sistema može dovesti u vezu ne samo sa uticajem realnosti i instinktivnih nagona već i sa skupom faktora koji se ne mogu povezati ni sa jednim od ta dva“ (1950, str. 79). U saradnji sa Krisom i Levenštajnom, Hartman (1964) je detaljno objasnio implikacije i primene psihoanalitičke teorije Ega. Svaki od tri centra psihičke aktivnosti su definisali u kontekstu njihovih funkcija i odnosa između (intersistemske) i unutar (intrasistemske) tri centra psihičkog funkcionisanja.

Hartman je takođe naglašavao važnost detaljnog opisivanja karakteristika raznih *Ego funkcija* i njihovih međusobnih odnosa sa aspektima nagona i Superega kao i odnosa među njima (Belak, Hurvič i Gediman – Bellak, Hurvich, & Gediman, 1973). One su sveobuhvatno grupisane u autonomne, odbrambene i sintetičke/integrativne funkcije. Takođe, zalagao se za specifikaciju u kojoj su *Ego*

funkcije bile kompromitovane u datom primeru *slabosti Ega*, ističući time individualne razlike. Konceptualna evolucija *Ego funkcija* ilustrovana je na primeru *Testiranja realnosti*, koje je Frojd identifikovao još 1895. godine i koje će biti detaljnije opisano u nastavku.

Dodatno, Hartman je okarakterisao Ego funkcije kao odraz *primarne ili sekundarne autonomije*. U funkcije zasnovane na primarnoj autonomiji ubrajale su se, između ostalog, pažnja, koncentracija, memorija, učenje, percepcija, motorička funkcija i namera. Drugo, autonomne funkcije često počinju kao suštinski odbrambene (i samim tim povezane sa konfliktom) a kroz *promenu funkcije* preuzimaju druge svrhe i značenja adaptivne prirode, kao što su obrasci navika, naučene kompleksne veštine, radne rutine, hobiji i interesovanja. Takođe je naglasio da je ova autonomija i nezavisnost od intrapsihičkog konflikta relativna i da se takve težnje mogu naknadno ponovo uvući u intersistemske konflikte putem *reinstinktivizacije*. U intrasistemskim konfliktima razne Ego funkcije mogu biti međusobno suprotstavljene u smislu njihovih pravaca ili ciljeva, ili intrasistemski konflikti mogu biti između odbrambenih i neodbrambenih Ego operacija. Hartmanov koncept *sekundarne autonomije* shvatao se kao posledica promene funkcije. Baš kao što progresivna neutralizacija nagona (debidinizacija, deagresivizacija, sublimacija) omogućava rast Ega kroz sekundarnu autonomiju, tako i regresivna deneutralizacija dovodi do reinstinktivizacije (libidinizacija, seksualizacija, agresivizacija) Ego funkcija, gubitka autonomije, adaptacije na realnost i ograničenja kreativnosti.

Međutim, struktura Ega nije jedina oblast u kojoj je Hartman dao značajne i originalne doprinose. Njegov delokrug obuhvata celokupno polje psihoanalize. Mnogi novi uvidi napravljeni su na primer, na polju psihoanalitičke teorije samih instinktivnih nagona (Hartman, 1948/1964).

Nediferencirana faza mentalnog razvoja diferencira se rano na Ego i Id usled dugotrajne bespomoćnosti mladih jedinki ljudske vrste. Hartmann vodi da su razlike između instinktivnog ponašanja nižih životinja i ponašanja ljudi nastale upravo zahvaljujući ovom procesu strukturalne diferencijacije. Mnoge funkcije koje kod životinja obavljaju instinkti postaju funkcije Ega kod čoveka. Premda postoji genetski kontinuitet između životinjskih instinkata i ljudskog nagona, ništa manje važan nije odnos i kontinuitet između životinjskog instinkta i Ego funkcije kod čoveka.

Pozivajući se na Frojda (1940) i nadovezujući se na njegovo spoznavanje autonomnog razvoja Ega, Hartman ističe da nakon što dođe do diferencijacije na tri psihička sistema, svaki od njih oslobađa (sopstvenu) psihičku energiju.

Kao primer sve finije diferencijacije, Hartman je počeo da istražuje oblast „intrasistemskih“ uslova u okviru sistema Ega. Usmerivši pažnju na sukobe koji postoje između raznih *Ego interesovanjaka* i između različitih *Ego funkcija*, iste je opisao kao intrasistemske konflikte, razlikujući ih od intersistemskih. Ukazujući na brojne kontraste unutar Ega, ove *intrasistemske korelacije i konflikti* moraju se uzeti u obzir posebno kod procene snage Ega ili kontrole Ega, budući da snaga u jednoj oblasti može postati izvor slabosti Ega u drugim sferama, baš kao što postizanje adaptacije u

jednom pravcu može izazvati poremećaj i disbalans u drugima. Prema Hartmanovom shvatanju, nijedna definicija Ego snage ne bi bila zadovoljavajuća ako bi uzimala u obzir samo odnose sa drugim mentalnim sistemima a ne i intrasistemske faktore i međusobne odnose između različitih oblasti Ego funkcija. Ova oblast je bila značajna za dalja istraživanja narednih generacija freudijanskih mislilaca, npr. za rad Lea Rangela (1963, 1969a, b) o intrapsihičkom konfliktu.

Pored *data* i *konsolidacija* unutar same strukture Ega (sa akcentom na *aktivnost* i *elastičnost* Ega), potankog opisivanja drugih funkcija osim odbrane, ili drugih procesa kao što je neutralizacija; praćenja dinamsko-razvojno-funkcionalno adaptivnih aspekata odbrana; promenljivosti ljudskih instinktivnih nagona u poređenju sa rigidnošću životinjskih instinkata, Hartman nudi *ipoljašnjenja*, kao što su postojeći koncepti sublimacije, identifikacije, internalizacije i introjekcije, ili opseg fleksibilnosti psihoanalitičke metodologije, tehnike i promene („princip višestruke privlačnosti“); ili psihoanalize kao nauke. Ona *proširuje* okvir psihoanalize kao oblasti, povezujući je sa normalnom i opštom psihologijom; sa direktnom opservacijom dece; kao i sa nelinearnim (regresivno-progresivnim) definisanjem rasta, kontinuuma zdravlje-bolest i adaptacija-maladaptacija:

„...zdrava osoba mora imati kapacitet da pati i da bude depresivna. Naše kliničko iskustvo nas je naučilo posledicama prikrivanja bolesti i patnje, nesposobnosti da sebi priznamo mogućnost bolesti i patnje. Čak je verovatno i da ograničena količina patnje i bolesti čini sastavni deo šeme zdravlja, ili tačnije, da se zdravlje dostiže samo posrednim putem. Znamo da uspešna adaptacija može dovesti do maladaptacije - razvoj Superega je jedan takav primer, a mogli bi se nabrojati i mnogi drugi. Međutim, maladaptacija može postati uspešna adaptacija... Slično stanje stvari otkrivamo i u vezi sa terapijskim procesom analize. Ovde zdravlje očito uključuje patološke reakcije kao sredstvo za njegovo dostizanje“ (Hartman, 1939, str.311).

Pored toga, Hartman *gradi dinamske mostove* ka susednim oblastima, društvenim naukama, akademskoj psihologiji, razvojnoj psihologiji, teorijama učenja i polja, umetnosti i filozofiji (Rangel, 1965).

Ernst Kris (1936, 1952, 1956) je proširio ulogu nesvesnih i predsvesnih Ego procesa u održavanju unutrašnje ravnoteže, proučavao ulogu Ega u sublimaciji i kreativnosti i skovao izraz „regresija u službi Ega“, koji je primenljiv u razvojnoj, kliničkoj situaciji, kao i u kreativnim prilagodavanjima i traganjima. Krisovu ideju da su brze promene između različitih nivoa psihičkog funkcionisanja – regresije/progresije/ integracije – u domenu Ego integrativne funkcije, ključ za kreativnost u bilo kojoj oblasti umetnosti ili nauke, dalje je razvio **Piter Blos stariji** (*Peter Blos, Sr.*, 1954, 1967, 1971, 1978, 1979), istaknuti teoretičar Ego psihologije u oblasti adolescencije, kroz koncept „regresije u službi razvoja“. Osim toga, ova linija konceptualizacije otvorila je vrata za buduće generacije postfreudijanskih mislilaca u oblastima razvoja i procesa slobodnih asocijacija (Belak, 1961, 1989), kao i umetnosti i kreativnosti (Rouz – *Rose*, 1963, 1964, 1999, 2004).

Dejvid Rapaport(1951a, b; 1953, 1958b) je dodatno obradio razvoj i organizaciju misli, razvojne promene afekata kao i odnos između dve autonomije Ega, s jedne strane u odnosu na okruženje i s druge strane u odnosu na nagone, pokazujući kako je relativna autonomija u odnosu na Id obezbeđena odnosom osobe sa okruženjem i obrnuto. Za Rapaporta, osnovni koncept razvoja je međusobno interaktivan proces povećane organizacione složenosti. U tom duhu, opisao je proces sve složenijeg hijerarhijskog razvoja u formiranju derivativnih motivacionih nagona i sve složenije organizacije Ego odbrana.

Rudolf Levenštajn(1938, 1945, 1957, 1967) je proučavao kompleksnosti uključenosti Ega, Selfa, Superega i nagona u vezi sa najranijim libidinalnim i agresivnim objektnim vezama u formiranju mazohizma. Pošto je prethodno „oživeo“ pojam „vitalnih instinkata“ (1940), on postulira da nesvesna „libidinizacija patnje“ izazvana agresijom iznutra i/ili spolja leži u osnovi mehanizma „zavođenja agresora“, preteče mazohizma i oružja bespomoćnog deteta kojim se obezbeđuje postojanje roditeljske ljubavi koja je neophodna za razvoj seksualnosti kao i za opstanak(Levenštajn, 1957, str.231). Njegova „Falična pasivnost kod muškaraca“ (Levenštajn, 1935) ukazuje na dinamsko značenje *pasivno-aktivnih podfaza* psihoseksualnog razvoja. Nastavljajući, doradujući i proširujući opis psihoanalitičkog slušanja višestrukih slojeva nagonskih i nesvesnih Ego i Superego derivata u procesu slobodnih asocijacija koji su dali Frojd (1909), Ana Frojd (1936/1946) i Fenichel(1945), Rudolf Levenštajn(1963) uključuje i „...slušanje onoga što se govori;kako se govori;kada i u kom kontekstu se govori;onoga što se ne govori, već se namerno ili nehotice izostavlja; i konačno, odsustva komunikacije—slušanje tišine“ (Levenštajn, 1963, str.453).

Poštovalac Ego psihologije sa biosocijalnim naglaskom, **Erik H. Erikson** (1950, 1956) je razvio koncepte „Ego identiteta“ i „Ego integriteta“ u okviru svoje psihosocijalne epigenezetokom životnog ciklusa (poverenje spram nepoverenja u najranijem uzrastu, autonomija spram stida za malo dete; inicijativa spram krivice deteta predškolskog uzrasta; marljivost spram inferiornosti za školski uzrast; Ego-identitet spram konfuzije uloga u adolescenciji; intimnost spram izolacije mladog odraslog doba, plodotvornost spram stagnacije srednjeg doba; Ego-integritet spram očaja starijeg doba),stvorivši tako most između individualne i socijalne psihologije. Ponekad pogrešno shvaćena kao linearna propozicija, ova teorija psihosocijalnog razvoja od osam faza bazirana je na nizu „suštinskih konflikata“, kao što su „poverenje spram nepoverenja“, na početku života, „Ego-identitet spram konfuzije uloga“ tokom adolescencije i „Ego integritet spram očaja“ na kraju života, kojistvaraju „razvojne krize“ pojačane ranjivosti i povišenog potencijala, od kojih je svaka obeležena *sledom „dezorganizacija-reorganizacija-konsolidacija“, gde regresija Ega igra važnu ulogu*.Posebno tokom adolescencije, nova konsolidacija identiteta iz mnogih prethodnih identifikacija, bez prostora za privremeno *tranziciono regresivno kretanje* kontempliranja različitih identiteta, nije moguća. Koristeći „regresiju u službi Ega“ Ernsta Krisa i „regresiju u službi razvoja“ Pitera Blosa, Erikson predstavlja *regresiju kao deo oscilirajućih ritmova procesa rasta*.

Prema sopstvenom opisu „psihanalitičar koji do novog koncepta nije došao teorijskom zaokupljenošću većširenjemsvojekliničke svesti na druga polja (socijalna antropologija i komparativno obrazovanje), i uz očekivanje da će takvo proširenje, zauzvrat, koristitikliničkomradu“ (Erikson, 1956, str. 56), njegovi radovi su ponekad pogrešno tumačenikao „nedovoljno psihanalitički“. Njegov rad se danas ponovo uvažava kao usklađen sa psihanalitičkim interesovanjima 21. veka, u kojima istaknuto mesto zauzima uticaj kulture. Eriksonovo razmišljanje o unutrašnjim psihičkim oscilacijama u formiranju identiteta i dalje se smatra veoma značajnim za savremenu psihanalitičku misao.

Iako su koncepti primarne i sekundarne autonomije kasnije najvećim delombili bačeni u zasenak, oni su dalipodsticaj za dalja proučavanja interakcije gradivnih i sredinskih faktora u toku razvoja. Ego psihologija je direktno ili indirektno podstakla i zauzvrat bila obogaćena analitičkim i opservacionim studijama dece Vinikota(1953), Špica(1965), Jakobson (1958, 1964) iMaler(Mahler, Pajm – Pine i Bergman, 1975), što je dovelo do boljeg razumevanja preedipalnog domena.

Formulacije Eriksona i Rapaporta, i Hartmanova „promena načina“ i „promena funkcije“ podstakli su dalje izučavanje *razvojnih transformacija*, od najranijeg razvoja tokom celog života, i posredno doveli do oživljenog interesovanja za traumu, koju su prethodno Ego psiholozi zanemarivali (Blum, 1987). Razvojna transformacija postignuta u sekundarnoj autonomiji bila je analogna transformaciji traumatske anksioznosti u signalnu anksioznost (Blum, 1998).

Za razliku od relativne homogenosti Ego psihologije takozvane „Hartmanove ere” u periodu nakon II svetskog rata,Ego psihologija je1970-tih izašla iz prvog plana(Bergman, 2000). Posle Hartmanove smrti, teorija objektnih odnosa jedodatno došla do izražaja, i nastupilaje era teorijskog pluralizma (Blum, 1998). Društveno previranje u SAD, filozofsko preispitivanje „autoriteta“ u postmodernoj eri i feministička kritika pretpostavki o prirodnom polu i rodu takođe su doprineli kritici homogenosti Ego psihologije(Balsam,2012).

Među kompleksnim pitanjima koja su se ticala ove promenenašla su se i sledeća:

1. Prenaglašavanje Edipovog kompleksa kao Prokrustove postelje (Blum, 2010; Balsam, 2015);
2. Nije postojao dogovoren metod zasnovan na principima Ego psihologije. Pristup analizi otpora, ključan za Ego psihologiju, najčešće je praktikovan suočavanjem sa odbranama a ne njihovim analiziranjem (Buš,1999).
3. U praksi, Ego psihologija je najčešće bila bazirana na dubokiminterpretacijama(udaljenim od iskustva)(Buš,1999).
4. Analiza se često vodila na strog, bezličan način.
5. Čak i pored sve bogatije literature o razvoju, trauma kao da se nije uzimala u razmatranje.
6. Hartman je bio važan za izučavanje ali težak za čitanje. Mnogi kursevi su moždabili podučavanina

način koji je otežavao uvažavanje njegovih doprinosa, osim na idealizovan način.

Ego psihologija „Hartmanove ere“ (Bergman, 2000), najvećim delom, nije bila opšteprihvaćena van Sjedinjenih Država. Razlozi za to su bili složeni, kao što se može zaključiti iz tvrdnje Andrea Grina, „...možemo zaključiti da je veliki uspeh Hartmana bio povezan sa ...uverenošću Amerikanaca u svojoj superiornosti“ (Grin, 2000, str. 106). Čak i neki skoriji međunarodni autori (Sapisočin – *Sapisochin*, 2015) izražavaju istorijsko nezadovoljstvo prema Hartmanovom navodnom stavu da je on jedini preuzeo čelnu poziciju od Frojda.

Prema Nensi Čodorou (2004), tvrdnjateoretičara iz britanske škole objektnih odnosa, kao i francuskih i severnoameričkih akademskih kritičara, severnoamerički Ego psiholozi više ne veruju u nesvesno ili nagone, „ukazuju na (pogrešno) tumačenje Hartmanove (1939/1958) „Ego psihologije i problema adaptacije“ kao zagovaranje prilagođavanja pojedinca bolesnom društvu umesto kao pokušaj da se tekst „O dva principa mentalnog funkcionisanja“ iznova promisli kroz prizmu strukturalne teorije...“ (Čodorou, 2004, str. 214).

III. Bb. Posthartmanovi razvoji: uspon Moderne teorije konflikta, Savremene Ego psihologije i početak integrativnih modela

Iako su Ana Frojd, Hartman i saradnici bili istaknuti proučavaoci Ego psihologije, dalji razvoj proučavanja veze *Ego funkcija* i *Superega* predstavljao je glavno interesovanje severnoameričkih analitičara tokom više decenija (Bergman, 2000).

Fokus se kasnije pomerio na *intrapzihički konflikt*sa komponentama nagona, signala anksioznosti, odbrane i kompromisa, koje su razvili **Arlou i Brener** (1964), koji su isticali prednosti objašnjenja zasnovanih na strukturalnoj teoriji u odnosu na ona zasnovana na topografskoj teoriji. Prema nekima (Buš, 1995), rad Arlouna i Brenera značajno je odstupao od rada Hartmana i saradnika. Arlou i Brener su smatrali da je napravljena suviše oštra razlika između konfliktnih i nekonfliktnih sfera Ega (Buš, 1992, 1993). Arnold Ričards (Ričards i Vilik – *Richards i Willick*, 1986) je izneo pretpostavku da je moguće da će, proširivanjem koncepta *kompromisne formacije* i *signalnih afekata*, i isticanjem da se bilo koji oblik mentalnog funkcionisanja može koristiti u odbrambene svrhe, Brener na kraju formulisati model *uma u konfliktu* u kojem će interpretacija elemenata konflikta učiniti tradicionalne koncepte Ega, Ida i Superega suvišnim. Ova tačno predviđena evolucija Brenerove misli detaljnije je obrađena u njegovom delu „Um kao konflikt i kompromisna formacija“ (Brener, 1994). Ovi razvoji predstavljaju specifično proširenje Strukturalne teorije u periodu od 1960-ih do 1990-ih, koje je konačno otvorilo vrata Modernoj teoriji konflikta (videti i posebno poglavlje KONFLIKT).

Međutim, neki drugi postfrojdijanski sintetički mislioci kao što su **Leo Rangeli Harold Blum** koji su usavršavali konceptualizaciju odbrana, Ego funkcija i Ego funkcionisanja, konflikta i

razvoja, imali su drugačija gledišta. Oni *nisu* smatrali da je *sve nužno kompromisna formacija*. Prema njihovom mišljenju, potiskivanja i druge specifične odbrane nisu kompromisne formacije (Blum, 1985); a Ego ne samo što postiže kompromis, već može i da odlučuje između alternativa (Rangel, 1963).

Pol Grej i Fred Buš, autori koji su dali veliki doprinos *Savremenom Ego psihološkom pristupu* (Skelton, 2006), razvili su detaljan prikaz *analize otpora*, kao i potpuniju ulogu kako za nesvesno tako i za predsvesno Ego funkcionisanje. Grej (1994) je razvio tehniku za usmeravanje *pažnje analizanda na nesvesne otpore*. Buš (1995) uvodi fokus na pacijentov kapacitet da čuje: u svakom trenutku postoje *tri površine koje deluju u analitičkom procesu*: površina pacijenta je ono što pacijent veruje da govori; površina analitičara je ono što analitičar veruje da pacijent govori; i upotrebljiva površina je *ukrštanje površine pacijenta i analitičara* koje omogućava da se izvrši smisljena i razumljiva intervencija. Bušov Ego psihološki pristup pokušava da radi sa sve tri površine. Iz *uglaskliničke teorije*, **Sesilio Panijagva** (1991) je prethodno razgraničio koncept površine pacijenta, koji pripada domenu subjektivnosti, od koncepta kliničke površine, koji pripada domenu uočljivog ponašanja, i *upotrebljive površine*, definisane kao oni aspekti kliničke površine koji su pogodni za istraživanje nesvesne dinamike ili geneze.

Hans Levald (1961, 1978), tranzicioni mislilac, prema sopstvenom čvrstom uverenju Ego psiholog, majstorski je integrisao freudijansku Ego psihologiju i uticaj interpersonalne teorije Harija S. Salivana, stavove Margaret Maler o separaciji-individuaciji i aspekte Melanije Klajn, Ota Kernberga (još jednog integracioniste), Donald Vinikota, Hajnca Kohuta (*Heinz Kohut*) i Self psihologije. Levald je razvio Ego psihologiju koja povezuje teoriju instinkta sa objektivnim odnosima i izrasta iz središta detetovog nerazvijenog Ega koji se razvija unutar međusobne prožetosti majka-dete. Džonatan Lir (*Jonathan Lear*, 2003), filozof-psihoanalitičar, nazvao je ovo „velikom praskom“ u teoriji psihoanalize. Levaldov rad je smatran važnim mostom između „jednoosobne psihologije“ (teorija nagonske motivacije poput Frojdove topografske teorije) i „dvoosobne psihologije zasnovane na objektivnim odnosima“, koja je takođe započeta u razvoju Ego psihologije. Njegov rad se smatra i uporištem relacione teorije koja se razvila 1980-ih u Sjedinjenim Državama (Grinberg i Mičel, 1983). Njegov integrativni i transformativni rad takođe ga čini ocem savremene „Američke nezavisne tradicije“ (Čodorou, 2004). Štaviše, njegove ideje imaju sličnosti i sa konceptualizacijama „Trećeg modela“ (videti posebna poglavlja NESVESNO, TEORIJE OBJEKTNIH ODNOSA i KONFLIKT).

Primeri nekih od ovih složenih razvoja navedeni su u nastavku.

III. Bba. Konkretni primeri elaboracija i proširenja

Period od 1960-ih do 2000-ih

Čarls Brenner (1964, 1981, 1982, 1991) i **Džejkob Arlou** (1964, 1980, 1987) su proširili Frojdovu

ideju psihičke formacije koja nastaje iz konflikta struktura uma: Ida, Ego i Superego. Oni suizneliideju da suskoro svi psihički ishodi, npr. snovi, karakter, fantazije i slobodne asocijacije proizvod konflikta. Svaki vidljivi deo ponašanja postaje derivat skrivenog konflikta. Prema Breneru, čak je i Superego kompromisna formacija, ili skupina kompromisnih formacija rođenih iz konflikta. Prema Brenerovom shvatanju (1981, 1982, 1991, 1994), *sve u psihičkom životu je kompromisna formacija*, kombinacija gratifikacije nagonskih derivata (instinktivna želja koja nastaje u detinjstvu), nezadovoljstva u obliku anksioznosti i depresivnog afekta povezanog sa nagonskim derivatom, odbrana [koje] funkcionišu da bi svelenezadovoljstvo na najmanju meru i funkcionisanja Superega (krivica, samokažnjavanje, iskupljenje, itd.). Nijedna misao, nijedna radnja, nijedan plan, nijedna fantazija, san niti simptom nikad nisu jednostavno jedno ili drugo. Svako ponašanje, osećanje ili misao je proizvod određen svim tim faktorima (Papiasvili, 1995). Ovo konkretno proširenje razvilo se u ono što je danas poznato kao „*Moderna teorija konflikta*“ (videti posebna poglavlja KONFLIKT i NESVESNO).

Džekob Arlou (1980, 1987) stavlja nesvesnu fantaziju i *funkciju nesvesne fantazije* u centar istraživanja intrapsihičkog konflikta. Dok je Frojd video nesvesnu fantaziju kao derivat nesvesne želje, Arlou je vidi kao kompromisnu formaciju koja sadrži sve komponente strukturalnog konflikta. Arlou naglašava postojani uticaj koji nesvesne fantazije imaju na svaki aspekt funkcionisanja pojedinca; uključujući relativno beskonfliktne sfere. Prema njegovom shvatanju, nesvesna fantazija pruža mentalni sklop koji organizuje percepciju i kognitivno funkcionisanje uopšte. Nesvesna fantazija određuje kako uočavamo spoljašnji i unutrašnji svet, kako tumačimo ono što uočavamo, šta i kako pamtimo, i kako reagujemo na to. Nesvesne fantazije oblikuju naše karakterne crte, određuju naše ponašanje, naše stavove, proizvode naše simptome, i u srcu su naših profesionalnih interesovanja i ljubavnih odnosa. Tokom razvoja, suštinski narativi nesvesnih fantazija istrajavaju, iako njihove manifestacije prolaze kroz beskrajne transformacije koje rezultiraju različitim „izdanjima“ (Papiasvili, 1995).

Leo Rangel (1969a, 1969b) je postulirao *jedinstvenu teoriju anksioznosti* osvrnuo se na pitanje signalne anksioznosti spram afekta kao okidača za odbranu u sekvenci intrapsihičkog konflikta. Proučavao je sveprisutne mikroskopske *intrapsihičke procese* pre, tokom i nakon pokrenute odbrane, koji prethode bilo kom psihičkom ishodu, i zaključio da je bez obzira na prirodu neprijatnog afekta koji učestvuje u konfliktu, neposredni signal za upotrebu odbrane anksioznost. Rangel je kasnije opisao nesvesni kognitivno-afektivni sled impuls-anksioznost-odbrana-psihički ishod, tvrdeći da anksioznost istrajava kao okidač i motiv za odbranu iza svih drugih stanja neprijatnosti. U ovom kontekstu, anksioznost je u vezi sa neprijatnošću koja preplavljuje Ego. Rangel (1969a; 1969b) je identifikovao *funkciju nesvesnog odlučivanja unutar proširenog nesvesnog izvršnog funkcionisanja Ega* koja, na kraju, oblikuje konkretni psihički ishod. Kroz interakciju sa Self i objektnim reprezentacijama, pojavljuju se intrapsihičke probne radnje, koje predstavljaju *intrasistemski konflikt izbora u Egu*. Objekti se procenjuju u odnosu na nameravano pražnjenje. Self se procenjuje prema osećanju anksioznosti koje signalizira opasnost, ili sigurnost i kontrole, nesvesno mekvivalentno pitanje

„koliko bi za mene bilo bezbedno ili rizično da uradim...?“.

Harold Blum(1980, 1985) se bavio pitanjima kontinuiteta ličnosti i *kreativnih i integrativnih aspekata analize odbrane*. On piše: „...Samo sredstvo odbrane može da pretrpi promenu funkcije...Ono zbog čega se aktivira odbrana mogu biti...nagoni, Superego, [ili]...druge oblasti Ego funkcija koje...moraju da se povrate i reintegrišu. I intersistemski i intrasistemski konflikti zahtevaju [onu] analizu odbrane i sadržaja koji se brani...[kako bi se obnovio]kontinuitet ličnosti...[Analiza ima za cilj]obnovu starih veza i uspostavljanje novih spona između različitih aspekata ličnosti, prošlosti i sadašnjosti, realnosti i fantazije...“ (1985, str. 12). Baveći se pitanjem *konflikta spram deficitata*, Blum (1985) i Marej (*Murray*, 1995) su tvrdili da Ego tokom razvojakoristi odbrambene mehanizme kao moćne, zaštitne i adaptivne alate kao odgovor na spoljašnje, unutrašnje, stvarne ili zamišljene opasnosti. Prekomerna upotreba odbrana može da naškodi nedefanzivnim funkcijama ličnosti. Odbrane tada mogu da ometaju razvoj ličnosti i dovedu do konstrikcije i patoloških izmena Ega (Papiasvili, 1995). Kako tokom prekonfliktnog razvoja može doći do formiranja *Ego deficitata/Ego slabosti/Egoalteracija*, pojedini autori (npr.Gedo – *Gedo*, 1979) su se zalagali za promenu tehnike, koja „nadilazi interpretaciju“. Drugi (npr.Arlou, 1980, 1987) su smatralidaEgo deficitati ne nastajuvan (intersistemskogili intrasistemskog) konflikta; te im, stoga,pogoduje individualni fino podešeni interpretativni pristup.

U okviru onoga što je počelo da se naziva*Savremena Ego psihologija*,**Pol Grej**(1994, 2005),**FredBuš**,(1992,1993,1995),**Sesilio Panijagva**(2008)i**Alan Šugarman (AlanSugarman**, 1994) su dodatno razvili doprinos Ane Frojd funkciji Ego odbrana, naročito primenjujući principe iz Frojdove „signalne anksioznosti“ kako bi potpomogli*analizu odbrane u okviru analitičkog metoda slobodnog asociranja*. U početku su naglašavali svesno učestvovanje pacijenta u analizi te analizu Superega i idealizaciju, kako bi podstakli autonomiju u terapijskom delovanju. I Buš iPanijagva su, na različite načine,proširili i unapredili Grejev „mikrostrukturalni“ pristup psihičkoj površini. Panijagva (1991, 2008, 2014) je prikazao kako povećanapažnja usmerena ka psihičkoj površini najpotpunije razaznaj*Id-Ego interakcije*. Buš (2006) je uočio važnost da se ono što je nesvesno dovede u predsvesno, u skladu sa radovimaGrina (1974), Džozef(1985) iMadlen Baranže(1993). U poslednje vreme, važnost rada u ovde i sada, u kontekstu Ego psihološkog pristupa radu unutar transfera i kontratransfera i isticanje značaja *građenja reprezentacija i strukture* (Buš,2013),predstavljaju dodatne tačke susreta sa francuskom psihoanalizom.

Predvodeći ovaj savremeni Ego psihološki pristup, **Pol Grej**(1973, 1982, 1986, 1987, 1990, 1994, 1996) je razvio tehniku za usmeravanje analizandove pažnje na nesvesne otpore, zasnovanu na pacijentovom korišćenju metoda slobodne asocijacije. Pomno prateći asocijacije pacijenata, Grej je mogao da pokaže nesvesne otpore na delu (promena afekta, tema, tišine), da ih identifikuje i analizira.

Grej(1973) je postulirao da je „analitičarev primarni cilj uvek analiza pacijentove psihe, a ne

pacijentovog života“ (str.477), održavajući fokus na psihološkoj realnosti „unutar“ analize. Sve drugo se smatralo potencijalnim „defanzivnim bekstvom u realnost“. Analitičar treba da se fokusira na tok asocijacija, kako ne bi ometao razvoj transferne neuroze. Analitički fokus treba da ostane isključivo na trenutnim preobražajima („pomno praćenje procesa“) analizandovih slobodnih asocijacija.

Grej (1982, 1994) je istakao da se teorija otpora posredovanih nesvesnim Egom, iako već dugo prisutna u psihoanalizi, često ne sprovodi u tehnici. U svom klasičnom radu o „razvojnom zaostajanju“ u psihoanalitičkoj tehnici, Grej se osvrnuo na činjenicu da savremena psihoanalizane primenjuje teorijsko znanje o nesvesnom Egu na intrapsihički život. Problem je opisao na sledeći način: „Već neko vreme smatram, s pravom ili ne, da način na koji velikideo analitičara sluša i percipira svoje podatke, u nekim značajnim aspektima, *nije* evoluirao onako kako verujem da bi evoluirao da je istorijski važnim konceptima koji se tiču odbrambenih funkcija Ega bilo u potpunosti dopušteno njihovo mesto u stvarnoj primeni psihoanalitičke tehnike“ (Grej, 1982, str.622).

Grejevo(1994,1996), „*pomno posmatranje procesa*“ odbrambenog funkcionisanja verbalnog toka svake seanse se fokusira na analizu transfera koja je zaokupljena problemom mogućih osuđujućih reakcija analitičara, u okviru paradigme strukturalnog konflikta. Unutar ove paradigme, Grej se snažno zalagao za davanje prioriteta mikrointerpretacijama otpora tokom bilo koje faze analitičkog tretmana u odnosu na „zahtevanje“ od pacijenta da neprestano iznosi slobodne asocijacije. „Analiza odbrane kroz pomno posmatranje procesa“ je posebna verzija individualizovanog intenzivno interpretativnog pristupa prema osuđujućem stavu koji pacijent pomera i/ili projektuje na analitičara. U skladu sa principima Ego psihologije, efektivna analiza otpora obuhvata istraživanje i prorađivanje prirode pretnje za Ego a ne sadržaja otpora.

UGrejeve kritičare ubrajaju se oni koji su tvrdili da njegov metod nije u dovoljnoj meri odbacio „privlačnost“ topografskog/arheološkog otkrivanja nesvesnog sadržaja (Panijagva, 2001), kao i oni koji su tvrdili da je previše (Filips – Phillips, 2006) naglašavao ulogu agresije u mentalnom životu i favorizovao Ego otpor u odnosu na Id otpor, te da njegov metod, madaprıkladan za analiziranje potiskivanja, nije primenljiv na druge oblike odbrane kao što su splitting, disocijacija ili poricanje. Bez obzira na kritike, Grejev „mikrostrukturalni model“ korišćenja metoda slobodne asocijacije za prepoznavanje i analiziranje odbrambenih procesa Ega ostaje trajni doprinos.

III. Bbb. Primeri integrativnih modela

S dospevanjem objektnih odnosa u središte pažnje, pojavili su se inicijalni napori *kaintegrisanjuteorije Ego psihologije i objektnih odnosa* sa implikacijama za teoriju tehnike.

Ego psiholog kako se sam izjašnjavao, **Hans Levald**(1960, 1962, 1978) je razvio Ego psihologiju koja je povezalateoriju instinkta sa objektnim odnosima, nastajućiiiz središta detetovog

neformiranog Ega koji se razvija unutar međusobne prožetosti majka-dete. On predstavlja ne samo Ego, već i Id kao organizaciju povezanu sa realnošću i objektima. Prema ovom shvatanju, nagoni su inherentno povezani sa objektivnim odnosima i organizovani unutar njih, organizujući realnost i obrnuto; novi objekat otkriven u analizi je takođe instinktivan, infantilni objekat. Baveći se analogijom između terapijskog procesa i interakcije majke i odojčeta, Levald koristi metaforu više organizacije (analitičara) u interakciji sa nižom organizacijom (pacijentom) kako bi opisao terapijski proces, sa „tenzijom“ između njih kroz koju se pacijent povezuje. On dalje razvija pojam dezorganizacije i reorganizacije u analizi, što vodi ka integraciji na višem nivou, polazeći od Krisovog koncepta *regresije u službi Ega*, zajedno sa dvostranim pristupom interpretaciji: ka izvornoj dubini putem regresije i dekonstrukcije, i ka višem nivou putem interpretacije i rekonstrukcije. Levald je transfer smatrao prirodnom intrapsihičkom posledicom interpersonalnog, koja ponovo osvaja izgubljene dubine, omogućavajući da se „duhovi“ (nesvesni kompleksi) promene u pretke (dobro integrisanu psihičku strukturu) preko prelazne faze „demoni“ (ili regresivnog transfera). Prema njegovom mišljenju, transfer se shvata i kao ključan za zdravlje, a ne samo kao patološki fenomen. Konačno, formuliše se „integrativno iskustvo za kojim se čezne“, inherentna razvojna i klinička tendencija ka višoj integraciji. *Organizujuća aktivnost internalizacije*, kao razvojna klinička tendencija ima centralno mesto u Levaldovom radu. U ovom okviru, on rekontekstualizuje mnoge nagonско-psihološke pojmove kao organizujuće aktivnosti. Levald ponovo potvrđuje centralni položaj Edipovog kompleksa za čitav klinički rad, suštinski redefinišući edipalnu fazu s akcentom na nastanku kapaciteta za samorefleksiju, ličnu odgovornost i individualnost – kapaciteta da se bude individua. Objekat, objektivni odnosi i Self, u analitičkom, intrapsihičkom smislu, ne postoje sve do edipalne faze. Povrh toga, sofisticiranom diskusijom o otečajstvu i incestu, on dovodi narcisističko i preedipalno direktno u edipalno jezgro. Postoje podudaranja sa depresivnom pozicijom Melanije Klajn u naglasku na krivici i reparaciji, i sa Kohutom i Vinikotom u simbiotskom i prelaznom karakteru edipalnog iskustva kako ga je definisao Levald.

Od 1970-ih, **Oto Kernberg** razvija verziju Teorije objektivnih odnosa u okviru Frojdovog Strukturalnog modela i Hartmanove Ego psihologije. U njegovoj formulaciji, Self i objektivne reprezentacije povezane su afektivnim dispozicijama. Fokus je ovde na ranim konfliktima pojedinaca sa graničnim patologijama. U njegovom pristupu, objektivni odnosi se shvataju kao „suštinski organizator Ega“ (Kernberg, 1977, str. 38) i „Self-objekt-afekat celine“ kao primarne odrednice opštih struktura uma (Id, Ego, Superego).

U radu „Self, Ego, afekti i nagoni“, Kernberg (1982) pojašnjava svoja shvatanja razvoja i formiranja strukture, i predlaže modifikaciju dualne teorije nagona. Definišući Self kao intrapsihičku strukturu koja potiče iz Ega („Ich“/Ja) unutar kojeg je usadana, Kernberg ostaje blizak Frojdovoj implicitnoj tvrdnji da su *Self i Ego („Ich“/Ja) neraskidivo povezani*. Baveći se razvojem najranijih Self i objektivnih reprezentacija, Kernberg integriše nalaze iz savremene neurobiologije i studija o razvoju odojčadi i svoju revidiranu formulaciju dualne teorije nagona u svetlu odnosa afekata i nagona. Ovde,

brojni afekti su primarni motivacioni sistemi, koji postepeno povezuju diferencirane i integrisane Self i objektne reprezentacije sa afektima koji se postepeno konsoliduju u libidinalne ili agresivne nagone. U ovom modelu, afekti se shvataju kao gradivni elementi ili sastavni delovi nagona. Kernberg je nastavio da osavremenjuje i usavršava svoj integrativni rad sledećih 30 godina.

Kernbergova verzija Psihoanalitičke teorije objektnih odnosa (1982, 2004, 2015) povezuje nivoe razvoja psihičke strukture sa organizacijom ličnosti i psihopatologijom. On prepoznaje dva osnovna nivoa organizacije ličnosti (granični i neurotični), podrazumevajući dva osnovna nivoa razvoja, nakon inicijalnog nivoa nediferenciranosti i zamućenosti granica Selfa i objekta (psihoza):

Nadovezujući se na Jakobsonovu i Maler, selektivno integrišući određene aspekte klajnijanske misli, Kernberg smatra da preverbalno novorođenče razvija dualnu psihičku strukturu, pod dominantnim uticajem najjačih afektivnih stanja. U ovim okolnostima, Self i objekat su iscepani ili disocirani na idealizovanu i/ili proganjajuću parcijalnu objektu reprezentaciju. Ako interakcijama između majke i deteta dominira agresivni afekt, dolazi do *osujećenja integracije koja je neophodna za Ego identitet* i nastaje granični poremećaj ličnosti. Konkretno, kada jereč o narcisizmu, investiranje je u „patološku Self strukturu“ („grandiozni Self“), koja sadrži „stvarni Self“, „idealni Self“ i „idealne objektne reprezentacije“.

Međutim, ako u prve tri godine života razvojni uslovi omoguće toleranciju na ambivalenciju, na kombinovane pozitivne i negativne emocionalne odnose sa istim spoljašnjim objektima, dete može da razvije integrisan osećaj Selfa („normalni Self“, koncept realističnog Selfa), kao i kapacitet za integrisano shvatanje značajnih drugih. Ovde, dostizanje *konstantnosti Selfa i objekta omogućava formiranje Ego identiteta*. Posledična unutrašnja strukturalizacija razgraničava Id i dovodi do rađanja Ega koji je sposoban za sublimatorne funkcije koje omogućavaju adaptivno izražavanje emocionalnih potreba u pogledu seksualnosti, zavisnosti, autonomije i agresivne/asertivne afirmacije Selfa. Internalizovani objektni odnosi koji uključuju etički izvedene zahteve i zabrane koje su prenete u ranim interakcijama novorođenčeta sa njegovom psihosocijalnom sredinom, integrisani su u Superego. Ovaj integrisaniji (neurotičan, „normalan“) nivo organizacije ličnosti omogućava intrapsihičke intersistemske konflikte između sve tri instance Id, Ega i Superega (nagon-odbrana konflikti). Preovlađujući način odbrane ovde je potiskivanje.

U svojoj najnovijoj verziji integracije teorije, Kernberg (2004, 2015) predlaže opšti razvojni okvir koji integriše psihoanalitičku/strukturalnu teoriju razvoja, ukorenjenu u Teoriji objektnih odnosa, sa neurobiološkim aspektima razvoja. Njegov opšti zaključak odnosi se na paralelan i obostrano uticajan razvoj neurobioloških afektivnih i kognitivnih sistema, koji su u krajnjoj liniji kontrolisani genetskim odrednicama, i psihodinamskih sistema, koji odgovaraju i realnosti i motivisanim iskrivljenjima unutrašnjih i spoljašnjih odnosa sa značajnim drugima (Videti i posebna poglavlja OBJEKTNI ODNOSI, KONFLIKT i SELF).

Nensi Čodorou predstavlja još jednu integraciju koju naziva Intersubjektivna Ego psihologija, kao pomirenje dva (prema uobičajenom shvatanju) kontradiktorna psihoanalitička pristupa – Američke Ego psihologije i Interpersonalne psihoanalize, čiji su utemeljivači severnoamerički teoretičari Hajnc Hartman i Hari Stak Salivan. Levaldai Eriksona, koji su se svrstavali u Ego psihologe, vidi kao rane zagovornike ove hibridne orijentacije. U njenom savremenom prikazu, Intersubjektivna Ego psihologija predstavlja „...sredinu između, s jedne strane, klasične strukturalne i savremene Ego psihologije, i, s druge strane, klasične interpersonalne i savremene relacione psihoanalize, slično kao što se Britanska nezavisna ili Srednja grupa... prvobitno pozicionirala između M. Klajn i Ane Frojd“ (Čodorou, 2004, str.210). Klinički, intersubjektivna Ego psihologija nastoji, dakle, da integriše „jednoosobnu“ intrapsihičku perspektivu koja u središte stavlja nesvesnu fantaziju, derivate nagona, otpore, odbrane, nesvesne konflikte i kompromisne formacije, u skladu sa „dvoosobnim“ analitičkim procesom, odnosom majka-dete, i indirektno sociokulturnim poljem. Ona udružuje jezik interpretacije i uvida sa jezikom odigravanja, transfera-kontratransfera i doprinosom analitičareve subjektivnosti. Orijehtacija obuhvata razne doprinose Boeskog (*Boesky*, 1989), Časid (*Chused*, 1997), Džejkobsa (*Jacobs*, 1999), MekLefflina (*McLaughlin*, 1996), Polanda (*Poland*, 2000) i Renika (*Renik*, 1996).

III. Bc. Grane i konceptualizacije

III. Bca. Razvojna Ego psihologija

U okviru strukturalne teorije, psiho-seksualni razvoj, razvoj organizacije ličnosti i objektni odnosi nisu smatrani zasebnim teorijama. „Uklapanje“ teorije objektnih odnosa u kasniju strukturalnu teoriju iz 1923. godine već je nagovešteno u Frojdovom radu „O narcisizmu“ (1914), i posebnu radu „Tuga i melanholija“ (1917b) koji su rasvetlili procese introjeksije i internalizacije. **Sigmund Frojd** je 1926. godine izneo tvrdnju da se Ego razvija kroz identifikacije. **Hajnc Hartman** (1950) je diferencirane Self-reprezentacije i objektnu reprezentacije locirao u sistemu Ega. Pored formulacije „razvojnih linija“ **Ane Frojd**, koja povezuje psiho-seksualni razvoj sa određenim anksioznostima, odbranama i objektnim odnosima, i Hartmanovih razvojnih postulata o nediferenciranoj Ego-Id matrici koja se razvija iz sopstvenog urođenog potencijala u interakciji sa „prosečnom očekivanom sredinom“, **Erik Erikson** (1950) je izneo narativ o psihosocijalnom razvoju koji naglašava uticaj odnosa i kulture na razvoj Ega. Sledeći Frojdove i Hartmanove formulacije, **Edit Jakobson** (1964) je opisao blisku vezu između mikrostrukture unutrašnjeg sveta reprezentacija, bremenitog afektima, i makrostrukture Ega i Superega. Usledio je doprinos **Margaret Maler** (Maler, Pajn i Bergman, 1975), kojim se razjašnjava progresivna separacija-individuacija „na putu ka konstantnosti objekta“, ka stabilnim objektnim reprezentacijama. Obe teorije su bile recipročno uticajne.

Piter Blos Stariji, jedan od najistaknutijih psihoanalitičkih izučavalaca adolescencije svog vremena, kretao se u istom konceptualnom okviru kao i Hartman, Kris i Levenštajn, dodajući originalnu

razvojnu perspektivu koja se ticala *staknute uloge regresije u adolescenciji*. Ana Frojd (1963) je regresiju već shvatala kao neophodan i često pozitivan deo razvoja, a Hartman (1939/1958) i Ernst Kris (1952) su je videli kao važnog činioca u adaptivnom funkcionisanju odraslih. Međutim, Blos je tvrdio da je „adolescentni progresivni razvoj uslovljen, i zapravo, određen regresijom, njenom tolerancijom i upotrebom za psihičko restrukturiranje.“ (Blos, 1971, str. 27). On (1978) je kasnije konstatovao da je Malerina faza zbližavanja (Maler, Pajn i Bergman, 1975) možda jedina druga faza u razvoju u kojoj je *regresija preduslov za progresivni razvoj*. Blos je naglasio da je regresija, iako može biti deo razvoja u različitim periodima, tokom adolescencije apsolutno neophodna za napredovanje kroz fazu ka psihološkoj separaciji od roditelja i formiranje karaktera odrasle osobe.

Blos (1967, 1979) je regresiju adolescencije, sa njenim posebnim karakteristikama, nazvao „*regresijom u službi razvoja*“, po uzoru na Krisovu (1952) „regresiju u službi Ega“. Blos (1967) je primetio kako: „Najdublji i najjedinstveniji kvalitet adolescencije leži u njenom kapacitetu da se kreće između regresivne i progresivne svesti lakoćom kojoj nema premca ni u jednom drugom periodu ljudskog života. Ovo bi moglo da objasni izuzetna kreativna postignuća ovog specifičnog doba“ (str. 178).

Blos (1967) navodi da se kroz *tagon i regresiju Ega* adolescent vraća na ranije konflikte i traume, ali se sada susreće sa njima sa znatno proširenim Ego kapacitetima, ali bez podrške roditeljskog Ega. Kod većine ljudi, njihovi Ego kapaciteti dopuštaju duboku regresiju štiteći od fatalne regresije u nediferenciranu fazu psihoze.

Neophodna regresija pokreće rane traume i odigravanje ranih nerešenih preedipalnih i edipalnih konflikata i narcisističke komplikacije koje ih prate (Blos, 1972).

Sve veće razumevanje *ranih objektnih odnosa*, koje je prvi put primećeno kod Hartmana (1939/1958) i **Renea Špica** (1945, 1946), a posebno razumevanje uloge majke u razvoju Ega (Maler, Pajn i Bergman, 1975; Jakobson, 1964) bili su važni za rasplitanje pitanja psihoanalitičke Ego psihologije u vezi sa adaptacijom. Potankosti relevantnog Ego funkcionisanja u ovom procesu su istražene, objašnjene i na kraju razvijene u Sjedinjenim Državama. Dalje, ove studije su dovele do razumevanja razvojnih smetnji u razvoju Ega, što je na kraju imalo snažan uticaj na shvatanje patologije i tretmantskih poremećaja ličnosti. U tako *proširenom okviru*, najrelevantniji je integrativni rad **Hansa Levalda** (1960, 1962, 1974), ina jedan drugačiji način, **Ota Kernberga** (1982, 2007, 2014).

Savremeni nastavak Eriksonovog povezivanja individualnih i kulturološko-socioloških aspekata razvoja, feministička i rodna teorija i rasna pitanja i dalje živo održavaju interesovanja za ulogu kulture u razvoju Ega (Čodorou, 2004, 1992, Liri – *Leary*, 2000, Fogel – *Fogel*, 2006, Kuliš i Holcman – *Kulish i Holtzman*, 2003, Balsam, 2013).

Savremena frojdijanska elaboracija koncepta *Razvojne transformacije* može se posmatrati i kao specifična konceptualizacija u okviru Razvojne Ego psihologije. Istorijski gledano, ona se temelji na

studijama o psihoseksualnom (Frojd, 1905) i psihosocijalnom (Erikson, 1950) razvoju, uključujući *Frojdovu transformaciju Ega zadovoljstva u Ego realnost* (1911), retranskripciju sećanja i *transformaciju značenja u Nachträglichkeit* (1895, 1918), kao i *transformaciju traumatskih afekata u signalne afekte* (1926); *Eriksonove krize specifične za životnu dob* (1950, 1956, 1984), kao celoživotni prođužetak embriološkog koncepta epigeneze (sukcesivno formiranje potpuno novih struktura) tokom životnog veka odnosa Selfa sa drugim; razvojne linije Ane Frojd (1963), i drugo.

Primer druge generacije studija razvojnih transformacija nagona i afektivnosti bila je oblast transformacije traumatske anksioznosti u signalnu anksioznost. Ovaj pristup, čiji je začetnik **Maks Šur (Max Schur)** (1955), koji je imao brojne sledbenike (Šmele – *Schmaele*, 1964, Kristal – *Krystal*, 1974, 1985), postulira *dapreteče afekta prolaze kroz epigenetsku razvojnu transformaciju* koja uključuje desomatizaciju, diferencijaciju i verbalizaciju. Kao posledica toga, *afekti postaju* upotrebljivi kao *signali*.

U skorije vreme, **Džek Novik** (1999), i **Kejti K. Novik** i Džek Novik (1991, 1992, 1994, 2001) istražuju višestruku vezu između traume, sećanja i *nachträglichkeit*/odložene akcije u kontekstu postedipalnih razvoja latencije i adolescencije, gde *svaka faza unosi nešto jedinstveno u mešavinu, što može nadomestirati ne poteškoće ili pokrenuti prethodno uspavana pitanja do traumatskog intenziteta* (Dž. Novik i K. Novik, 2001). Po mišljenju ovih autora, koncept razvojne transformacije treba da posluži kao slojevita protivteza shvatanju da sećanja odrasle osobe u latenciju i adolescenciju imaju, najvećim delom, odbrambenu ekransku funkciju (Novik i Novik, 1994).

Slično, **Harold Blum** (1994, 2008) je revidirao i osavremenio Frojdovu evoluciju shvatanja traume, sećanja, procesa reprezentacije i patogeneze, u kontekstu analitičke rekonstrukcije. Uzimajući u obzir složena temporalna i kauzalna pitanja uključena u *transformaciju značenja i funkcije* tokom razvoja, on predlaže koncept *nachträglichkeit* kao neprepoznatog preteču koncepta razvojne transformacije.

Fokus na *diskontinuitetu progresivnih organizacija i reorganizacija*, koji dovodi do razvojnih transformacija (A. Frojd, 1936/1946, Nojbauer – *Neubauer*, 1996, 2003) nagona i afektivnosti, sećanja, objektnih odnosa, Ega i Selfa, stvarajući različite *unutrašnje reorganizacije konflikata, kompromisnih formacija i nesvesnih fantazija* (Brener, 1982, A. Kris, 1988), ima kliničke implikacije za analitički rad sa proširenim obimom populacije pacijenata, gde postoji priznanje različitih puteva ka olakšavanju razvojne transformacije. Kliničke intervencije koje mogu da potpomognu *uspavani transformativni kapacitet* (Lament, 2003, Olesker i Lament, 2008), delujući kao nova platforma za dalji rast (Olesker, 2011), mogu uključivati analitičku konstrukciju (Frojd, 1937) i rekonstrukciju značenja sećanja, vodeći *ka reorganizaciji koja obuhvata višestruke Self i objektnu reprezentaciju* (Blum, 1994, 2019). Od seanse do seanse i iz minuta u minut, takav konstruktivni i rekonstruktivni rad može zahtevati, *kontrolirajući* “metaforičke interpretativne *prevode-transformacije* između, i unutar, *različitih iskustvenih domena*, od

prepsihičkih presimboličkih (akcionih, somatosenzornih, visceralnih) načina doživljaja ka nesvesnoj simbolici snova i konačno pre-svesnoj simbolici jezika (Papiasvili, 2016), i može predstavljati tačku susreta sa nekim od konceptualizacija transformacije Vilfreda Bionai Andrea Grina (Grotstajn, 2014, Grin, 2006).

III. Bcb. Centralni koncept Ega: telesni Ego i povezani koncepti

Frojdova centralna postavka glasila je „...Ego je pre svega *telesni Ego*. On nije samo površinski entitet, već je sam po sebi projekcija površine.“ (Frojd, 1923a, str. 26). On je smatrao da su najraniji koreni mentalnih strukturalne analize u odojčevim telesnim senzacijama i osećanjima, naročito onima registrovanim iznutra, kao i spoljnim.

Pre 1960-ih godina i početkom 1970-ih, vršena su klinička istraživanja telesnog Ega u odnosu na bol, orgazam, kastracionu anksioznost, ili simptome poput depersonalizacije. **Vilhelm Rajh** (1933) je o Ego odbranama pisao kao o „*oklopu za telo*“ koji je prošaran karakterom. Psihosomatske studije **Franca Aleksandera** (1965) i ostalih istraživale su uticaje emocija na telesnu bolest. **Jakobson** (1964) je proučavala mentalne reprezentacije delova tela, slika, fantazija i senzacija u odnosu na Ego, Self i objekte.

Konceptualizacije proizašle iz razvojnih psihoanalitičkih istraživanja i studija o odnosu majke i deteta u periodu od 1970-ih do 2000-ih (npr. Maler, Pajm i Bergman, 1975, Stern, 1985, Bib i Lahman – *Beebei Lachmann*, 2002, Tronik – *Tronick*, 2002), kao nastavak istraživanja ranog Ega u različitim sredinskim uslovima (Špic, 1950, Boulbi – *Bowlby*, 1958, Vinikot, 1971), zadržale su interesovanje za telesno.

Psihoanalitička studija dodira predstavlja specifičan primer daljeg razvoja koncepta telesnog Ega u okviru savremene severnoameričke frojdijanske misli – najšireg pravca savremenog razvoja u okviru Strukturalne teorije/Ego psihologije, koji spaja relevantne doprinose iz različitih psihoanalitičkih kultura sa interdisciplinarnim nalazima.

Dodir je najraniji dar, jedan od dva senzorno-motorna sistema prisutna još u materici. Koža fetusa dodiruje okolnu tečnost; fetus sisa svoj palac, a tokom poslednjeg tromesečja dodiruje telo svojim rukama, s vremenom napredujući od glave do stopala. Dodir je vrlo važan za ranirazvoj objektnih odnosa i razgraničavanje Selfa od spoljašnjeg sveta i drugih osoba. Self naspram ne-Selfa je i glavni aspekt testiranja realnosti i osećaja ili osećanja onoga što je stvarno.

Značaj *dodira i njegova povezanosti sa kognicijom i afektom* utkani su u uobičajene metafore „dodirnuti“ u značenju emocije, „osećati“, „osećanja“, i „uhvatiti“, u značenju razumeti, što se odnosi na kogniciju. Pojedincima svih uzrasta su afektivno angažovani, emocionalno dodirnuti likovnom umetnošću, književnošću, muzikom, itd. Oni „osećaju“ tugu ili sreću, plešu romantičnih osećanja, osećaju tugu

posmrtnog marša. Tanke su kože ako su povređeni, debele su kože ako su neosetljivi.

Psihoanalitička literatura koja se posebno bavi značajem dodira je relativno ograničena. Dodir, međutim, ima suštinsku ulogu u Frojdovim formulacijama o snovima, principu zadovoljstva-nezadovoljstva, instinktivnim nagonima i Ego instinktima (koji su u kasnijoj teoriji bili Ego funkcije). Frojd (1923) je tek implicitno aludirao na dodir u tvrdnji: „Ego je pre svega telesni Ego. On nije samo površinski entitet, već je kao takav projekcija površine“ (Frojd, 1923a, str. 26). O dodiru je opširno pisao **Merlo-Ponti** (*Merleau-Ponty*, 1945), filozof i dečiji psiholog. U beleškama koje su posthumno objavljene, „Preplitanje i hijizam“ (1945), opisao je dvostruku percepciju koja se javlja pri činustiskanja sopstvenih šaka, gde postoji *dvostruko registrovanje dodirujete i da ste dodirnuti*. Dodirivanje sebe razlikuje se od dodirivanja drugog. Percepcija dodira je od ključnog značaja za spoznavanje sveta. Važnost dodiraje implicitna u radovima **Donald** **Vinikota** (1953) o prelaznom objektu i opisu privrženog privijanja novorođenčeta uz majku **Džona Boulbija** (1969). Relevantna je i studija **Žana Pjažea** (*Jean Piaget*, 1954), „Izgradnja realnosti kod deteta“. Konstatujući da je refleks hvatanja prisutan od rođenja, tvrdio je da hvatanje objekata uključujući i delove tela, u koordinaciji sa vidom, olakšava razvoj postojanosti objekta i znanja o spoljašnjoj realnosti. Eksperiment sa majmunima koji su sproveli **Hari Harlou** i **Margaret Harlou** (*Harry Harlow* i *Margaret Harlow*, 1965) ukazao je na značaj nežnog kontakta putem dodira i držanja u razvoju primata.

Rene Špic (1965) je naveo da za razvoj novorođenčeta nije neophodna samo hrana koju dobija, već i dodiri, držanje u naručju i milovanje. Novorođenče i majka uspostavljaju *najraniji dijalog*. **Ester Bik** (*Esther Bick*, 1968) je raspravljala o važnosti dodira opisujući kontakt kožom prilikom držanja bebe na grudima ili uzlice roditelja, čime se stimulišu *novi objektni odnosi*. **Didije Anzje** (*Didier Anzieu*, 1985) je formulisao koncept „*kožnog Ega*“, koji se razvija u dijadi kao kontejner ili „psihički omotač“, pod uticajem kontakta kože na kožu bebe i majke, kao i pod uticajem zvuka majčinog glasa i daha, kao narcisistička osnovablagostanja. *Kožni Ego* varira *omotač Selfa, povezan sa Ego funkcijom, Selfom, identitetom, objektnim odnosima i odbrambenom protektivnom granicom ili membranom* (Anzje, 1989).

Harold Blum (2019) je ukazao na važnost dodira i holdinga za *razvoj Selfa i konstantnost objekta*. Senzorno i proprioceptivno registrovanje dodira je nužno za nastanak telesnog Ega sa njegovom površinom, naročito kožom (Čin i saradnici – *Chinn, et al.*, 2019).

Dodir je ključan za diferencijaciju *unutrašnje i spoljašnje* telesne površine kao i *Selfa i ne-Selfa*. Površina tela je koža, a dodir je povezan sa afektima i emocijama. Dodir je otelovljen u emocionalnom životu u narcisizmu i objektnim odnosima. Emocionalni aspekti dodira se doživljavaju kod masaže, toplote, hladnoće, kompresije ili rastezanja. Koža registruje i disforične stimulanse, kao što su prekomerna toplota, hladnoća, kompresija, ogrebotina, posekotina, svrab. Disforičan dodir može imati funkcije samoočuvanja, kao što je izbegavanje opekotina. Dodirivanje ili glađenje erogenih zona

povezano je sa erotskom fantazijom i uzbuđenjem, masturbacijom i kopulacijom. Svaki aspekt subjektivnog života ima potencijal da svesno i nesvesno dodirne sve druge, a *najranija majčinska milovanja su neizbrisiva u formiranju psihičke strukture, karaktera i ličnosti.*

Iako je postmoderna uticaj 1980-ih i 1990-ih u Sjedinjenim Državama, sledeći Fukoa, odbacio Frojdove ideje zasnovane na biologiji, iz mnogo razloga, uključujući konkretan biološki esencijalizam i falocentrizam psihoanalize pre 1970-ih godina, feminizam i *savremene rodne studije* ponovo oživljavaju interesovanje za telesni Ego. Među primerima ovog trenda su pisci koji kritikuju falicni monizam u dodacima časopisa *The American Journal of Psychoanalysis* posvećenim ženama iz 1976. i 1996. godine; zatim pokretanje novog časopisa *Studies in Gender and Sexuality* 2000. godine, kao i sve veći broj publikacija koje se bave dinamskim značenjem tela (Rafael-Lef – *Raphael-Leff*, 2001, 2014; Balsam, 2012, 2013, 2015; Lema – *Lemma*, 2014; Dajmond – *Diamond*, 2013).

U delu „Ženska tela u psihoanalizi“ (2012) **Rozmari Balsam** detaljno istražuje zašto je **žensko telo** marginalizovano u psihoanalizi, s fokusom na ženske probleme i bolove, i kako psihoanalitičari mogu *preispitati žensko telo u smislu zadovoljstva, moći, kompeticije i agresije*. Ona mentalni razvoj vraća do ženskog biološkog tela (preko ženskih rodni varijanti i seksualnih sklonosti, uključujući „iščezlo trudnotelo“), i pokazuje da slike tela, utkane u svakodnevne živote, dovode do tragova koji stvaraju rodne obrasce. Ovaj pristup oslobađa postmodernističke rodne studije od upornog održavanja podele između fizičkog i mentalnog.

Na drugačiji način, zagovornici Relacione škole (Haris, 2000) ponovo su usmerili psihoanalitičku pažnju na dilemu telo/um, uvodeći pojmove „rod kao nežni sklop“ i „otelovljenje“.

Savremena neuronauka (Emde – *Emde*, 1991, Solms – *Solms*, 2003, Damasio – *Damasio*, 2010) dala je podsticaj ponovnom razmatranju frojdijanskih metateorijskih postulata, *vraćajući u centar pažnje telu* odnosu na *Ego*.

Slika o telu je još jedan koncept povezan sa telesnim Egom i mentalnom reprezentacijom tela. Pojam se klinički koristi deskriptivno, posebno kod telesne dismorfije povezane sa poremećajima ishrane u adolescenciji, i označava subjektivnost somatskih promena i iskustva rasta, kao i odnos prema subjektivnostima roda, trudnoće, kondicije, bolesti, krhkosti, starenja ili drugih fizičkih stanja.

III. Bd. Klasifikacije i dalje proučavanje Ego operacija

Danas, mentalne operacije nabrojane pod pojmom „Ego“ uključuju bazične mentalne funkcije (autonomni Ego), kapacitete kontrole i odlaganja (Ego snaga) i odbrane. Svi ovi mehanizmi obično funkcionišu izvan svesne budnosti, bilo „dinamski svesno“ (Šulman i Rajzer – *Shulman & Reiser*, 2004) ili deskriptivno/latentno nesvesno/„predsvesno“ (Kubi – *Kubie*, 1974). Poput disanja, međutim, ponekad svesni napor može nadjačati (nesvesni) automatizam ovih operacija i obrnuto, one mogu

učestvovati u dinamskim nesvesnim konfliktnim konfiguracijama i biti pod njihovim uticajem.

Ego operacijeobično funkcionišu nesvesno, izuzevu hitnim slučajevima, u situacijama akutne potrebe ili kada je neki vitalni interes u pitanju: svesno pojačavanje testiranja realnosti, intelekta i samoočuvanja (Ego funkcije) ogleđa se u primeru celonoćnog ućenja za test, svesne kontrole impulsa (Ego snaga) kod apstinencije alkoholičara, ili svesnog potiskivanja misli (odbrana) kod ožalošćenog hirurga koji mora da obavi hiruršku proceduru. Pored toga, tokom psihoanalitičkog tretmana, „mentalizacija“ shvaćena kao svesni procvat psihoanalitičkog uma (Buš, 2013) može biti ključna za uspešan ishod.

III. Bda. Autonomne Ego funkcije

Prvi put prepoznate od strane Frojda(1911a, 1917), Hartmana (1964) i drugih, kasnije klasifikovane u dvanaestočlane kategorije i opisane u smislu netaknutosti ili deficita od strane Belaka, Hurviča iGedimana (1973), jedna od najnovijih listi sadrži, između ostalog,26 *autonomnih Ego funkcija*, koje jeDžerom Blekman(*Jerome Blackman*,2003, 2010) grupisao i sumirao u dijagnostičke svrhe (iznad) u cilju identifikovanja deficita i/ili inhibicija:

- Testiranje realnosti(Frojd,1985,1911a),osećaj realnosti sveta i Selfa kao „veze sa realnošću“ (Froš –*Frosch*, 1966)]; i povezano Ego funkcionisanje;
- Ciklus spavanja i buđenja, svest i senzoriјum;
- Percepcija(5 čula) i sećanje (Frojd, 1900, 1911a; Hartman, 1939/1958)
- Integracija/sinteza/organizacija (Frojd, 1911a; Nunberg 1931; Hartman, 1939/1958;Rouz/1991);
- Primarni proces mišljenja kog karakterišu simbolizacija, kondenzacija i pomeranje (Frojd, 1900; Arlou i Brener,1964);
- Sekundarni proces mišljenja (logika i osećaj za vreme [Frojd,1900]);
- Psihomotorna kontrola (Maler, Pajn i Bergman, 1975);
- Inteligencija (Hartman, 1939/1958; Pjaže, 1952) i govor, jezik, funkcija simbolizovanja (Blum, 1978, Livi – *Leavy*, 1983);
- Prosuđivanje opasnosti(Hoh i Polatin –*Hoch&Polatin*,1949)i anticipacija posledica;
- Koncentracija i pažnja (Frojd,1900);
- Oriјentacija (u prostoru, mestu, vremenu, opštem kontekstu) (Kernberg, 1915);
- Briga o sebi (A. Frojd,1965);

- Socijalno-interpersonalno funkcionisanje (Slavson – Slavson, 1969), autoplastična adaptacija i aloplastična adaptacija (Ferenci, 1934, Hartman, 1939/1958);
- Kretanje od igre do rada (A. Frojd, 1965; Blekman, 2016);
- Sposobnost apstrakcije (Blos, 1979);
- Posmatrajući Ego; samoposmatranje (Frojd, 1920, 1923; Fenichel, 1938b; Dž. Sandler i A. Frojd, 1981) ili mentalizacija (Kohut, 1959; Fonagi i saradnici – Fonagy et al., 2002);
- Ego interesovanja (hobiji i izbor karijere/Hartman, 1939/1958);
- Samočuvanje (Frojd, 1911) i vitalni instinkti (Levenštajn, 1940);
- Izvršne funkcije (donošenje odluka u vezi sa oralnim, seksualnim i nasilnim željama; funkcija izbora u okviru intrapsihičkog procesa/Ragnel, 1969a,b; integrativno funkcionisanje Ega/Rouz, 1991);

Zahvaljujući sve većem poznavanju složenosti nesvesnog Ego funkcionisanja, razni autori su predložili dodatke ili proširenja postojećih konceptualizacija liste koja se stalno proširuje: na primer, **Leo Rangel** (1969a; 1969b) je identifikovao *funkciju nesvesnog odlučivanja u okviru proširenog nesvesnog izvršnog funkcionisanja Ega*. U drugom primeru, **Gilbert Rouz** (1964, 1987, 1991) je pobliže opisao *integrativnu funkciju Ega* u odnosu na *fluktuacije Ego „granica“ osećaj identiteta*, što je korisno u razjašnjavanju razlike između relativno zdrave kreativne osobe i one sa suštinski psihotičnom ili graničnom strukturom karaktera. On piše: „Ne može se preporučiti „kreativno prepuštanje“ mašti osim ako su integrativna funkcija Ega, osećaj identiteta i testiranje realnosti suštinski netaknuti“ (Rouz, 1991, str. 131). **Dan H. Bui** (*Dan H. Buie*, 1981) dodatno uključuje *kapacitet za empatiju*. **Leopold Belak** (1961) je izučavao *strukturalne aspekte procesa slobodnih asocijacija*, koje je prethodno predstavljala jedna određena vrsta Ego funkcije, koju je Hartman zvao *samoisključenje Ega*, blisko povezano sa Krisovom „*regresijom u službi Ega*“ (1939). Ovu konkretnu Ego funkciju prepoznao je kao „*oscilirajuću funkciju Ega*“. Kao u stvaralačkom činu, tako i u slobodnim asocijacijama, postoji „*zaokret od regresije do budnosti kognitivnih, adaptivnih i sintetičkih funkcija*. To stvaranje kvalitete koji su nam poznati kao kreativni proces“ (ibid, str. 13). Belak zaključuje da je proces asocijanja utemeljen na oscilirajućoj funkciji Ega—sposobnosti da oscilira od regresije u službi Ega (prema Krisovom opisu) do pojačane oštine samoposmatranja i sintetičkog funkcionisanja.

Dodatno, s tačke gledišta Ego psihologije, *objektni odnosi* suse ponekad shvatali kao deo Ego funkcionisanja (npr. Belak, 1989), a ponekad kao nadređeni (Boeski, 1983) ali zasnovani na autonomnim Ego funkcijama (percepcija, sećanje i integracija Selfa i drugih), i dinamski konstituisani nagonima (prijatna iskustva gratifikacija sa objektima) i odbrambenim procesima (internalizacija/introjekcija za ublažavanje bolnih afekata).

Premda se mnoge Ego funkcije istražuju i kvantifikuju u okviru psiholoških testova (Rapaport, Gilišifer, 1945; Volman – *Wollman*, 1965), Egopsihologija ih čvrsto stavlja u kontekst psihoanalitičkog interesovanja kao deo strukturalne teorije organizacije i razvoja ličnosti.

III. Bdaa. Primer glavne Ego funkcije: Testiranje realnosti, osećaj realnosti i srodne konceptualizacije

Istorijski gledano među prvima, testiranje realnosti (TR) je označeno od strane **Sigmunda Frojda** (1895, 1911a) kao glavna funkcija Ega (Frojd, 1917) i ključna osnova za razlikovanje psihoze od ne-psihoze. Definisano kao „...konstantan pokušaj da se pomire razlike između unutrašnjeg i spoljašnjeg iskustva“ (Mur i Fajn – *Moore & Fine*, 1990, str. 162), testiranje realnosti je ključno za adaptaciju (Hartman, 1939) i uključuje srodne procese anticipacije, pažnje, koncentracije, pamćenja, osećanja i razvoja koncepata (Šafer, 1968).

Frojdiv rad na komponentama testiranja realnosti može se ukratko opisati kao: 1. sposobnost da se napravi razlika između percepcija i ideja [spoljašnje-unutrašnje, percepcije-halucinacije] (Frojd, 1895, 1915); 2. tačnost percepcije (Frojd, 1925); 3. samoposmatranje (Frojd, 1933). *Reflektivna svest Devida Rapaporta* (1951) prožima i povezuje se sa **Hartmanovim** (1947, 1953, 1956) dodatkom unutrašnjeg TR.

U delu „Nagoni i njihove sudbine“, Frojd (1915) je tvrdio da je osnov za razlučivanje unutrašnjeg od spoljašnjeg rezultat ponovljenog iskustva da se neki stimulansi izbegavaju motoričkom radnjom (eksterni), a drugi (interni) ne. **Devid Rapaport** (1950) je kasnije postulirao da očuvanje testiranja realnosti izvan motoričke diferencijacije zavisi od konceptualnih, prostornih i temporalnih referentnih okvira.

Frojd (1911b) je izložio da do razvoja psihoze dolazi usled gubitka testiranja realnosti kao posledice potpunog povlačenja libidinalnih kateksi iz objektno-reprezentacije. Naredna formulacija zasnovana na strukturalnom modelu pretpostavila je regresivno/defanzivno smanjenje testiranja realnosti radi odbrane od anksioznosti i drugih disforničnih afekata (Arlou i Brener, 1964). Distorzija TR kod osoba sa psihozom takođe se pripisuje negiranju bolne percepcije emocionalnih stanja drugih (Model – *Modell*, 1968). Oštećenja testiranja realnosti mogu prosteći iz nedostataka u samoposmatranju. Ovde je Frojd (1923, str. 28) počeo da razlikuje TR i samoposmatranje kao Ego funkciju dok je grizu savesti smatrao funkcijom savesti (Frojd, 1914, str. 95; 1918) koju je kasnije nazvao Superego funkcijom (Frojd, 1921). Netaknutost Superega je neophodna za adekvatno testiranje realnosti (Velder, 1936b), i kod povoljnog razvoja, samoposmatranje/samoprocena postepeno postaje više funkcija Ega nego Superega (Hartman, 1956; Stajin, 1966). Opštije rečeno, nesvesno fantazijsko mišljenje bi moglo biti glavni izobličujući faktor u percepciji i testiranju realnosti (Arlou, 1969).

Većina radova **Hajna Hartmana** (1964) razmatra pitanja koja se odnose na realnost, uključujući i spoljašnju realnost (u njegovoj propoziciji o prosečnoj očekivanoj sredini, 1939), kao i kulturološke faktore (1944), moralne vrednosti (1956) i „*testiranje unutrašnje realnosti*“ (1947, 1953, 1956). Ovo poslednje se može „...ukratko opisati kao uvid, psihološka duhovnost i spoznaja unutrašnjih stanja. *Unutrašnje testiranje realnosti* bi, dakle, uključivalo spoznaju ovih unutrašnjih stanja i njihovu tačnu procenu“ (Hurvič – *Hurvich*, 1970, str. 307).

Hartman (1939/1958, 1953) je ustanovio i *dapovezanost sa realnošću* srodni procesi imaju korene uprimarnoj autonomiji Ega. Dalji razvoji u okviru Ego psihologije imali su za cilj da integrišu gledište o poreklu primarne autonomije sa psihološkim razvojem, pretpostavljajući dve razvojne linije – jednu kao komponentu primarne autonomije, i drugu kao aspekt unutrašnje/spoljašnje diferencijacije Selfa i objekta (Jakobson, 1964) koja je potpomognuta procesima separacije-individuacije (Maler, Pajni Bergman, 1975). Pažljivim „ponovnim čitanjem“ Frojdove evolucije koncepta, ali bez alata koje je Ego psihologija nudila, francuski mislioci Laplanš i Pontalis su ključnu distinkciju unutra/spolja proglasili previše složenom a „njeno značenje i dalje neodređenim i konfuznim“ (Laplanš i Pontalis, 1967/1973, str. 384).

Baveći se samom kompleksnošću, **Dejvid Rapaport** (1950) je doda *reflektivnu svest* (uvidan jedna smo svesni) kao komponentu unutrašnjeg testiranja realnosti, i naglasio da ona olakšava razlikovanje između stanja svesti, kao što je ideacija, sai bez spoznaje. Takođe, obuhvaćene su delikatne razlike svesnog iskustva u vezi sa opažajima, sećanjima, pretpostavkama i procenom da li je nešto istinito ili lažno, sigurno ili nesigurno. Iz psihoanalitičkog ugla, neizbežni nesvesni uticaji na percepciju i sećanje dovode do međusobnog prožimanja spoljašnjih i unutrašnjih svetova u različitoj meri (Levald, 1960), tako da percepcija spoljašnjeg sveta i drugih obuhvata elemente „transfera“ (Grubrič-Simitis – *Grubrich-Simitis*, 2010). U okviru u kojem je nastala ogromna psihička trauma, preporučeno je da se prednost da podršci realnosti nekih snažno poricanih percepcija i iskustava u odnosu na interpretaciju psihičkog značenja iskustva u određenoj fazi analitičkog rada (Grubrič-Simitis, 2010).

Piter Fonagije proširio reflektivnu svest na aspekt *mentalizacije*, i na *reflektivnu funkciju*, koja uključuje kako spoznaju o Selfu i Ego stanjima tako i aspekte mentalnih stanja drugih (Fonagi, Gergeli – *Gergely*, Džurist – *Juristi Target*, 2004).

Srodni koncept *konstantnosti realnosti* (Froš, 1966) konceptualizovan je kao postizanje određenog stepena organizacije, kontinuiteta i stabilnosti komponenti odnosa sa realnošću, *paralelno sa konstantnošću objekta*. Specifikacija razvojne linije nazvane *obrada realnosti* (Robins i Sadou – *Robbins & Sadow*, 1974) potcrtava sticanje složenijih aspekata unutrašnje i spoljašnje realnosti koji proističu iz interakcije ova dva.

Usko povezan koncept je *osećaj realnosti*. **Pol Federn** (1926) je opisao osećaj zasnovan na

spoznatio Ego granicama, koja subjektu pre omogućava da „oseća“ distinkciju unutra-spolja nego da procenjuje i kontrastira funkciju testiranja realnosti. Relativno netaknute Ego granice su nužne za tačno testiranje realnosti (Federn, 1926; Kernberg, 1967). Testiranje realnosti je više intelektualno, racionalno i konceptualno, dok je osećaj realnosti više emocionalan, intuitivan i opažajan. „Testiranje realnosti nalazi svoj materijal u uslovima iskustva, dok osećaj realnosti funkcioniše u odnosu na samo iskustvo“ (Vajsman – Weisman, 1958, str.246).

III. Bdb. Ego snaga(e)

Donekle različite od osnovnih funkcija, *Ego snage* su definisane kapacitetima za odlaganje i kontrolu. Oni uključuju:

- Kontrolu impulsa – tj. odlaganje gratifikacije oralnih, seksualnih i neprijateljsko-destruktivnih želja;
- Regulaciju afekta – mogućnost da se tolerišu snažni afekti bez korišćenja odbrana
- Kontejniranje mehanizama primarnog procesa – njihovo držanje van svesti (Belak i saradnici, 1973; Kernberg, 1975);
- Toleranciju na tenziju (unutrašnjeg konflikta), toleranciju na frustraciju (čekanje na eksterne gratifikacije) i toleranciju na (emocionalni i fizički) bol (Blekman, 2010)
- Razvoj sublimatornih kanala (Kernberg, 1975) za nagonske želje
- Korišćenje fantazije kao probne radnje (Hartman, 1964);
- Adaptivnu regresiju u službi Ega (Kris, 1952, ARISE – Belak, 1989), i razvoja (Blos, stariji); dopuštanje jednom delu primarnog procesa da dođe u svest da bi uspostavili kontakta malom decom, ispričali šalu, stvarali umetnost i učestvovali u psihoanalitičkom tretmanu;
- Barijeru stimulansa ili ekran (Esman – Esman, 1983) – omogućava fokusiranu misao, koncentraciju i rad.

III. Bdc. Odbrane u odnosu na Ego funkcije i Ego snagu

Odbrambene mere su, jedno vreme, bile ograničene na potiskivanje i cenzuru seksualnih misli (Frojd, 1900). Kasnije, odbrane su konceptualizovane kao „Ego instinkti“ (Frojd, 1915a; Jang-Bril i Betelard – Young-Bruehl & Bethelard, 1999). Danas se „odbrana“ odnosi na bilo koju mentalnu operaciju koja iz svesti isključuje neki aspekt mentalnog funkcionisanja (A. Frojd, 1936; Blekman, 2003). Kada se afekti posmatraju kao kombinacija senzacija i misli (Brenner, 2006), odbrambene operacije se mogu posmatrati kao mehanizmi koji obično isključuju senzacije ili misli iz

svesti (izolacija afekta ili potiskivanje, po redu navođenja), ili oba – iako um može da pokuša da ublaži afekte isključivanjem želje, krivice, stida, percepcije ili objektne reprezentacije iz svesti ili isključivanjem aktivnosti Ego funkcije („inhibicija“ [Frojd, 1926; Blekman, 2003]). Mentalna zaštita koju nude odbrane može se razlikovati od propulzivnih i adaptivnih aktivnosti autonomnih Ego funkcija i Ego snaga. Zapravo, odbrane često počinju da deluju kada su Ego snage preplavljene i kada je autonomni Ego zaista ugrožen („traumatska anksioznost“) ili pretpostavlja da je ugrožen („signalna anksioznost“). Jedan od Hartmanovih doprinosa „uzetih zdravo za gotovo“ u ovom kontekstu leži u široko prihvaćenoj ideji da su odbrane možda prvobitno imale razvojno-dinamsko adaptivnu svrhu (Hartman, 1939).

Oslanjajući se na **Frojdove** (1905) inicijalne konstrukte o promenama u kateksama, kao i na **Hartmanova** i **Krisova** (1955) tumačenja neutralizacije nagonske „energije“, danas se smatra da sublimacija nastaje kada se neostvarljiva (nagonska) želja potisne, projektuje i simbolizuje, a zatim integriše sa autonomnim Ego funkcijama u razvoju (Blekman, 2010). Na primer, kada dečak shvati da ne može da rađa, njegova želja za decom može se pomeriti i simbolizovati u želju za psom. Kako čita i stiče saznanja o odgajanju pasa (upotreba intelekta), i postaje vešt u tome, njegova ljubavi aktivnosti sa psom se integrišu u jednu sublimatornu aktivnost. Kasnije to dete može postati psiholog ili lekar, s usloznavanjem izvorne sublimacije, dostižući nivo „Ego interesovanja“ (Hartman, 1939). Pošto ova aktivnost uključuje intelekt, integraciju, sposobnost apstrakcije, funkcionisanje Superega (etika) i empatiju prema pacijentima, ovakav izbor karijere više nije lako svodiv na izvorne simbolizacije i integraciju sa autonomnim Ego funkcionisanjem. Jedino u situacijama kada izbor karijere, na primer, postane konfliktan i zabrinjavajući, dekonstrukcija simbolizma izvorne sublimacije može biti neophodna tokom analitičkog tretmana.

Neuspešne sublimacije (de Mižola-Melor, 2005) mogu dovesti do teške psihopatologije tokom dečjeg i adolescentnog razvoja, a naročito do zamršenih kompromisnih formacija koje uključuju seks i nasilje. Za razliku od ovakvog razvojnog poremećaja, sekundarna inhibicija već razvijenog Ego interesovanja može se videti u „neurozama uspeha“ (Frojd, 1916) i u iznenadnim poremećajima u hobijima odraslih (Kat i saradnici – *Cathetal.*, 1977), gde je aktivnost *ponovo instinktualizovana*. Kat navodi primer sjajne teniserke koja je iznenada izgubila motoričku kontrolu (inhibicija Ego funkcije) kao reakciju na osećaj krivice nakon što joj je neko rekao da je tenis „dobar način da se izbaci agresija“.

U oblasti istraživanja umetnosti i kreativnosti, teorijski *pomak* od shvatanja *sublimacije* kao još jedne Ego odbrane, premda sa pozitivnom društvenom vrednošću, ka njenom razumevanju kao *značajnog sredstva za razvijanje Ego snage* (a posredno i sredstva za širenje spektra Self i objektnih reprezentacija i simboličkog opsega), kao što pokazuje rad **Gilberta Rouza** (1990) koji sjedinjuje proširujući konceptualizacije Hartmana, Krisa i Arloua, prikazan je u odeljku o interdisciplinarnim

studijama koji sledi.

III. Be. Upotreba Ego psihologije u dijagnozi, selekcija modaliteta tretmana i tehnike

III. Bea. Dijagnoza

Dijagnostički i statistički priručnici DSM III, IV i 5 (Američka psihijatrijska asocijacija, 1980, 1994. i 2013) i udžbenici s opisima evaluacija pozivaju se na Ego psihološke koncepte, mada često bez atribucije (npr. Sadok i saradnici – *Sadock et al.*, 2009). „Procena mentalnog stanja“ obično uključuje procenu Ego funkcija i nalaze o Ego snagama, kao što je regulacija želja, afekata i primarnog procesa, koji čine nesvesnu regulatornu zaštitu autonomnih Ego funkcija od sloma. Smatra se da Ego snage imaju višestruke korene: naslednost, internalizacije umirivanja i postavljanja granica tokom razvoja; adekvatne sigurno organizovane privrženosti; uspešnu individuaciju u detinjstvu i formiranje identiteta u adolescenciji; i „očvršćivanje“ u odraslom dobu kroz iskustvo.

Iako fenomenološka dijagnoza obično ignoriše „psihanalitičke“ koncepte, ona nehotice izvodi svoje opise iz Ego psihologije. Na primer, šizofrenija se može smatrati sindromom koga definiše niz deficita – u integraciji (slabe asocijacije), u apstrakciji (konkretnost), u testiranju realnosti (dereističko i paralogičko mišljenje) i u prevalenciji primarnog procesa (halucinacije i obmane).

Preformulisane Frojdovog principa *višestruke determinisanosti* (1900, 1918) od strane **Roberta Veldera** u principu *višestruke funkcije* (Velder, 1936), u savremenoj terminologiji redefinisane kao *zamenljivost psihičkih elemenata* (Rangel, 1983, Papiasvili, 1995) primenljivo je i na modernu višefaktorsku kliničku patogenezu: nedavni statistički dokazi ukazuju na urođenu ili naslednu osnovu malfunkcija u mozgu koje su odgovorne za neke Ego deficite koji se mogu videti kod ljudi koji pate od šizofrenog sindroma (Vilik – *Willick*, 2001). Međutim, kod nekih oblika psihoze, naprotiv, uporne preplavljujuće spoljne sile (batine, seksualno zlostavljanje, rat, delovi grada prepuni kriminala) tokom ranog razvoja mogu tvoriti „traumatsku“ etiologiju (Volkan, 2015), iako neka jedinstvena teorija psihoza zasnovana na takvim formulacijama može da bude zavaravajuća (Vilik, 1994).

Na suprotnom kraju skale je *netaknutost Ego funkcije*. Neki pacijenti, iako se žale na ozbiljne probleme, pokazuju malo ili nimalo oštećenja autonomnih Ego funkcija ili Ego snaga. Oni mogu patiti od anksioznosti, depresije, konverzije, opsesija, fobija i širokog spektra poremećaja ličnosti, koji se mogu objasniti gotovo isključivo korišćenjem teorije konflikta (Papiasvili, 1995; Brenner, 2006). Kod ovih poremećaja „podobnost za analizu“ je povoljna. To znači da su funkcije apstrakcije, integracije, realnosti i samoočuvanja kod osobe manje-više netaknute; osoba pokazuje dovoljnu kontrolu impulsa, tolerancije afekata i kontejniranja primarnog procesa; poseduje određeni kapacitet za empatiju, poverenje i emocionalnu blizinu (objektni odnosi/privrženost) i pokazuje dovoljno funkcionisanje Superega (kapacitet za stid i/ili krivicu). Takve osobe bi se mogle smatrati „neurotičnima“, jer su

njihove Ego funkcije relativno netaknute a njihove tegobe prvenstveno uzrokovane maladaptivnim kompromisnim formacijama, kao „višestruko determinisanim“ pokušajima rešenja (Velder, 1936a) osnovnih intersistemskih konflikata između libidinalnih i agresivnih želja, Superega, realnosti, posledičnih efekata i odbrambenih operacija (ne deficita). Višestruke kompromisne formacije nastaju u svakom razvojnom dobu (Blekman, 2013). Ponekada materijal iz ranije razvojne faze štiti od svesti o kasnijim konfliktima („libidinalna regresija“ [Frojd, S., 1905]); u drugim slučajevima, konflikti iz kasnijeg razvoja služe kao odbrana od nesvesnih konflikata iz ranije razvojne faze (koji se rešavaju „rekonstrukcijom naviše“ [Levenštajn, 1957]; nazvanom i „dosezanje naviše“ [Volkan, 2014]).

III. Beb. Selekcija tretmana i tehnike

Kod procene *podobnosti za analizu*, koncept *terapijskog saveza* **Elizabet Zecel (Elizabeth Zetzel, 1956)** i *radnog saveza* **Ralfa Grisona (Ralph Greenson, 1965)**, sa komponentama uzajamnosti svrhe, poverenja i etike (Majsner – *Meissner*, 1992) mogu imati poseban značaj. Čini se da su ovi klinički/tehnički koncepti, koji su u skladu sa Hartmanovom (1939/1958) konceptualizacijom „relativno beskonfliktnog Ego funkcionisanja“, evoluirali iz Frojdove ideje da analitičar i analizand „formiraju pakt jedan s drugim“ (Frojd, 1940 [1938], str. 173), iz besprekornog pozitivnog transfera (Frojd, 1912, 1915d) i, posebno kada je reč o Grinsonovom radnom savezu, iz Fenihelovog „racionalnog“ transfera“ (1941). Grinson (1965) nabroja listu pacijentovih Ego funkcija, koje imaju važnu ulogu pored uloge objektnih odnosa, koje su neophodne „za obavljanje analitičkog rada“. U njih spadaju, između ostalog, *komunikacija rečima*, uz izražavanje osećanja; delimična regresija, slobodno asociiranje; slušanje analitičara, razumevanje, razmišljanje i introspekcija, sećanje, samoopažanje i mašta; sposobnost da se razvije transfer i kapacitet da se održava kontakt sa realnošću analitičke situacije. Upravo je oscilacija između ove dve pozicije od suštinskog značaja za analitički rad.

Kako su psihoanalitičari počeli da razmišljaju kako da modifikuju tehniku za netipične neuroze, takozvane pacijente iz „*šireg opsega*“, **Leo Stoun (Leo Stone, 1961)**, **Jakobson (1964)**, **Kernberg (2008, 2016)** i drugi opisali svoj pristup radu sa pacijentima sa preedipalnim patologijama.

Iako Ego snage i objektni odnosi pokazuju oštećenost i kod psihoza i kod „stanja bliskih psihozama“ (E. Markus – *E. Marcus*, 2012), preporučene su analitički orijentisane intervencije koje jačaju Ego (Froš, 1988), uz izgradnju prilagodljivijih odbrana (Blekman, 2003) i sigurnih i stabilnih objektnih odnosa (From-Rajhman – *Fromm-Reichmann*, 1947; Alpert – *Alpert*, 1959; Kernberg, 2008, 2015, 2016), pored psihotropnih lekova.

Teško oštećenje Ego i/ili Superego funkcija predstavlja jedan kraj dijagnostičkog spektra (Vilik, 2001). Pojednim pacijentima, čije su funkcije nešto manje oštećene, može se pomoći analitički zasnovanim relacionim (Mičel, 2000) pristupima, Self i intersubjektivnim pristupima (Atvud, Orindž i

Stolorou – *Atwood, Orange, & Stolorow*, 2002) koji koriste koncepte testiranja realnosti, želje i odbrambenog delanja u lečenju patologije i pacijenata sa poremećajima slike o sebi. Pojedini bolesnim pacijentima sa nešto manje poremećenim funkcijama integracije i testiranja realnosti – takozvanim „skoro psihotičnim“ pacijentima (Doidž – *Doidge*, 2007) može koristiti „rekonstrukcija naviše“ (Levenštajn, 1957) ili „Psihoterapija fokusirana na transfer“ (Kernberg, 2008), budući da obe koriste posebnomodifikovan dinamski interpretativni pristup. Ostali, koji psihozu sagledavaju kao rezultat patogenih projektivno-introjektivnih mehanizama, leče psihotične pacijente analitičkom psihoterapijom (Garfield – *Garfield*, 2011), sa ciljem da poboljšaju autonomno Ego funkcionisanje, uključujući testiranje realnosti i adaptaciju.

Kada pojedinci pokazuju neznatno oštećenje ili zastoj u Ego funkcionisanju, metod izbora je interpretativna psihoanalitička tehnika, koja u današnje vreme podrazumeva ne samo interpretaciju slojevitih nesvesnih aktivnosti konstruisanja konflikta i kompromisa kod pojedinca, već i senzitivno usklađivanje i interpretaciju spektra nijansi nesvesne Ego aktivnosti u mešane u konstruisanje višestrukih transfernih konfiguracija, koje se odnose na različite periode pacijentovog života (Rangel, 1969b) kako se javljaju u okviru psihoanalitičkog setinga, ali i u pacijentovim odnosima izvan tretmana (Blum, 1983a).

Takva istančana procena nesvesnog Ego funkcionisanja i Ego snage omogućava individualizovanu modifikaciju tehnike za one koji ispoljavaju izvesnu smetnju kod jednog ili više Ego kapaciteta, kao što je loša kontrola impulsa (npr. prekomerno opijanje), koja izaziva greške u rasuđivanju (poremećena Ego funkcija). Procena etiologije takvih smetnji u Ego operacijama pomaže kod utvrđivanja individualizovane modifikacije tehnike. Tretman deficita kontrole impulsa i deficita u rasuđivanju razlikuje se od tretmana za rešavanje maladaptivnih odbrana i kompromisnih formacija, iako problem koji se javlja može biti skoro identičan.

Jedna tehnika za razlikovanje različitih uzroka poremećaja Ego funkcije jeste „probna interpretacija“ moguće defanzivne inhibicije koja je dovela do problema koji može biti povezan sa odbranama provokacije kazne i negiranja realnosti. Rešavanje tih odbrambenih elemenata bi trebalo, kod većine neurotičnih pojedinaca, da dovede do slaganja sa analitičarem, otkrivanja novog materijala, prisećanja nekog sna ili promene u odbrambenoj konfiguraciji – koja može i ne mora biti adaptivnija (Velder, 1960; Brenner, *Reporter – Reporter*, 1975; Šlezinger – *Schlesinger*, 1995). Ovakvi odgovori obično ne dolaze od ljudi čiji poremećaj u Ego funkcionisanju nije defanzivan već je više posledica deficita; oni su skloni da traže različite (Ego i Superego) mere podrške (kao što je razmišljanje o nizu alternativa i njihovim posledicama, postavljanje zaštitnih granica, itd.).

Kod oblikovanja intervencije, važnu ulogu može imati Hartmanov (1951) „*princip višestruke privlačnosti*“: nakon što prvo otkrije nesvesni konflikt (Blekman, 2003), analitičar razjašnjava specifične elemente pacijentovih patoloških kompromisnih formacija, rasvetljavajući inhibicije funkcije

i odbranakoje upravljaju afektimanastalim iz konflikata između nagonskih želja, realnosti i tendencija ka samokažnjavanju. Ideja je da će, kada su autonomne Ego funkcije nekog pojedinca, naročito apstrakcija, integracija, testiranje realnosti i samoočuvanje relativno netaknute, novo razumevanje prethodno nesvesnih elemenata neke kompromisne formacije dovesti do „efekta rezonance“ kroz susedne psihičke strukture i procese, i prestrojavanja unutrašnjeg konfliktnog miljea, rekalkibracije instinktivnih investiranja, objektnih odnosa i ublažavanja simptoma.

Intervencije zasnovane na Ego psihologiji nastoje da razreše „intersistemske konflikte“ (između sistema Ega, Superega i Ida), za štabi primerimogli biti stidljivost i prejedanje kao način ublažavanjaosećanja stida zbogfantazija o masturbaciji; i/ili, „intrasistemske“ deficite ilikonflikte, kao što je slučaj kada, uprkos time što se „zna“ koji je adaptivni izbor, osoba oseća prisilu da vrši prestupe ili donosi loše procene. Analitičar će pokušati da razume poremećaj „unutar“Superega, i poreklo protivrečnih identifikacija. Superego se može pokazatineintegrisanim(Tiho – *Ticho*, 1972), ilimože dominirati poništenje – odbrana koja pokušava da izbriše osećaj krivicekroz buntovno ponašanje. U takvim slučajevima, tehnika za isticanje odbranaprotivstrogog funkcionisanja Superega, tj. „konfrontacija“ (Kompton –*Compton*, Reporter,1975),može da dovede do razumevanja poništenja(košenje saličnim vrednostima),inhibicije prosuđivanja i/ili provociranja kazne kod nekih pacijenata (Frojd, 1916). S druge strane, pacijenti sa deficitima Superega („antisocijalne ličnosti“) sa minimalnim kapacitetom za doživljaj krivice, mogu biti nelečivi (Blekman i Dring – *Dring*,2016)ili marginalno lečivi uz posebne mere (Kernberg, 1992,2007).

Savremena Ego psihologija se bavi konfliktima i/ilispecifičnim razvojnim deficitima kako u Egotako i u Superego funkcijama, čime omogućava individualizaciju dijagnoze i tretmana, unoseći višestruke povratnesprege u klinički seting.

III. Bf. Novi razvoji

III. Bfa. Stvaranje psihoanalitičkog uma

U svojoj nedavno objavljenoj knjizi istog naziva, **Fred Buš**(2013) najvažnijimlekovitim procesomsmatra *promenu odnosa pacijenta prema sopstvenom umu*. Sa razvojem psihoanalitičkog uma, pacijent stiče kapacitet da promenineminovnost delovanja u mogućnost *refleksije*. Ogromno je psihičko postignuće posmatrati nečiji um kao igralište za motivacije a ne samo kaoreprezentaciju realnosti, i što je najvažnije, kako potencijalno oslobađaosobu od ropstva prisile ponavljanja.

Prema ovom gledištu, psihoanalitički um je put ka dubljem razumevanju sebe kroz sopstveni um – srž onoga što psihoanaliza ima da ponudi. Buš predstavlja poseban metod koji pružajasnije objašnjenjekako do toga dolazi kao i metode kojima se to postiže. U grubim crtama, osnovna promena paradigme u psihoanalitičkoj metodikreće se u krugu onoga što je Ogdenzvaio „razmišljanje o

razmišljanju“. To nam omogućava da bolje razumemo jedinstvene načine na koje pacijenti komuniciraju ili pokušavaju da ne komuniciraju.

Glavne promene koje su nastale u klasičnoj metodi mogu se opisati na sledeći način: 1. Rad sa *podacima bliskim iskustvu*; 2. Pomaganje pacijentu da nauči *kako da upozna sopstveni um podjednako je važno kao i ono što sazna: „znanje procesa“ a ne „znanje stanja“*; 3. Akcenat na *izgradnji unutrašnjih reprezentacija i struktura*. 4. Fokusiranje na *nesvesnu komunikaciju* tokom psihoanalitičkog sata; 5. Davanje prioriteta razumevanju onoga što se dešava *u okviru seanse*, umesto traganja za prošlošću u sadašnjosti; 6. Značaj razumevanja razlike između toga kada je *jezik pacijenta* pokušaj *da uradi* nešto, a kada je pokušaj *da komunicira* nešto; 7. Rad *u okviru transfera i kontratransfera*; 8. Analiziranje na način koji vodi ka *samoanalizi* umesto oslanjanja na identifikaciju sa analitičkom funkcijom analitičara. 9. Iako je stručnost analitičara ključna za proces, *njegov stav* je prvenstveno da pomogne pacijentu *da pronade sopstveni um*, a ne da bude stručnjak za sadržaj pacijentovog uma.

Osnovna teza kod stvaranja *psihoanalitičkog uma* je da je ono što se postiže u relativno uspešnoj psihoanalizi *način saznanja*, a ne samo znanje. *Rad u predsvesnom povezuje teorijske pravce, i osnova je za jedan element u novoj dodirnoj tački. Dalje, to je ključni činilac u stvaranju psihoanalitičkog uma.* Transformisanje reči kao radnji u simboličko, reprezentativno mišljenje je deo pomoći analizandu da razvije psihoanalitički um kao proširenje kapaciteta da se igra sa mislima, što zavisi od toga da li su reprezentabilne. Zapravo, umesto da prevashodno tragamo za zakopanim sećanjima, mi pokušavamo da transformišemo nedovoljno reprezentovano u ideje koje su reprezentabilne. Kretanje je od *podizanja* potiskivanja kaparadigmi *transformacije, od prekonceptualnog, (konkretnog), i preoperativnog, ka simbolički reprezentovanom. Dakle, pre nego što interpretacija bilo kakvog značenja postane moguća, potrebno je da se psihički mehanizam (tj. konflikt, odbrana, samoreparacija, internalizovani objekti itd.) i sadržaj verbalno reprezentuju na način koji vodi ka simbolizaciji. Reči i misli služe kao efikasni i strukturirajući znaci za ono što je označeno.*

Među ključnim principima *rada unutar transfera*, autor pominje spremnost analizanda da razume interpretaciju na emocionalno smislen način; prihvatanje i puštanje transfera u prostoriju i njegovo razjašnjavanje pre pokušaja da se uradi bilo šta s njim. Iako je kod odigranog transfera najčešće reč o ponavljanju fantazija i sećanja povezanih sa internalizovanim objektnim odnosima, to ne znači da se on može ili da se uvek treba tumačiti kao takav. Još od 1912, Frojd (1912a) je imao *dva shvatanja transfera*. Uže shvatanje, koje se najčešće koristi, i šire, prema kome se na *analitički odnos* gledalo kao na *scenu* na kojoj pacijent ponovo odigrava svoje simptome, sećanja, snove i aktuelna iskustva. Tako definisan, transfer može biti *stanje uma u analizi, a ne samo reprezentacija objektnih odnosa iz prošlosti*. Savremeni analitičari su uvideli kako odbrana krhkog Self-stanja može dovesti do agresivnog transfera, ili kako strahovi od ljubavi dovode do distance. Međutim, i dalje se čini da Frojdovo shvatanje transfera u smislu ponavljanja objektnog odnosa iz prošlosti dominira našim

sadašnjimviđenjima transfera. Transfer kao rezultatstanja umakao da je iščezao kao uzročni faktor. *Analitičar najpretreba da saosećajno prepozna i razjasni izražavanje transfera.* Samorazjašnjenjemanalitičar može da proceni da li je odbrana snažna ili slaba. Razjašnjenje slabih otpora u odigranom transferu vodi ka daljim asocijacijama i proširenju Ego kapaciteta.

Nastanak ove perspektive približava Ego psihologijuaspektima rada Andrea Grina, Beti Džozef (*Betty Joseph*) i Nina Fera (*Nino Ferro*) između ostalih.

III. Bfb. Trauma i posttraumatsko mentalno funkcionisanje: „nulti proces“

Trauma je postepeno postala glavni predmet zanimanja Ego psihologije. Istorijski gledano, tri izvora doprinela su potrebi za dubljim uvažavanjem i razumevanjem uovoj oblasti:traume velikih razmera Drugog svetskog rata; masivne traume Holokausta; i novi neosporivi dokazi o zlostavljanju dece (npr. Bergman, Džakovi – *Jucovyur.* 1982; Blum, 1986; Boleber –*Bohleber,* 2000; Kempe – *Kempe,* Silverman, Stil – *Steelei* saradnici, 1962; Šengold – *Shengold,* 2000). U zborniku radova o „Rekonstrukcijitraume“ izIPA klasičnih izdanja,**Harold Blum** (1986) je napisao, „Masivna produžena trauma razlikuje se od uobičajenog pojma traume kao onesposobljavajućeg šoka za Ego u kratkom vremenskom periodu. Masivne traume odraslog života moguseuporeditipo svom globalnom efektu u slamanju već formirane strukture sa traumom kod odojčeta koja dovodi do oštećenja ili zastoja u formiranju strukture. Što je veća ranjivost i što je trauma veća, to su strukturalna oštećenjadublja i sveobuhvatnija. Razvojno, ranjivost je veća tokom preedipalne strukturalne diferencijacije nego tokom postedipalne strukturalne konsolidacije.“ (str.26).

U knjizi koju je uredio **Sidni Ferst** (*Sidney Furst,*1967a),brojni Ego psiholozi su razjasnili konceptualizaciju traume, naglašavajući njenu specifičnost i užu definiciju (A. Frojd, 1967) koja podrazumevamasivno preplavlivanje Ega i nekontrolisanu regresiju, i koju treba razlikovati od drugih situacija konflikta ili emocionalne uzrujanosti. Ferst (1967b, 1978) je opisao da traumatski proces počinje na „prekretnici“ nakon koje Ego kao da nekontrolisano klizidublje i dublje u regresiju, uz gubitak brojnih osnovnih funkcija.

Ana Frojd(1967) je primetila da traumatsku situaciju i proces treba pažljivo razlikovati od posledica traume.Prihvativšidiferencijacijekoje su napravili Ana Frojd i drugi, brojni Ego psiholozi su naglasili važnost razumevanja traume kao nezavisnog faktora koji ulazi u interakcije sa drugim aspektima, kao što su tugovanje i nagoniskikonflikti (Blum, 2003), tevažnost traume u svim fazama i na svim razvojnim nivoima, uključujući i traumau kod odraslih (Filips, 1991).

Džozef Fernando(2009)je preuzeo Ego psihološku konceptualizaciju traumatskog procesa kao nezavisnog faktora u mentalnoj dinamici i iskoristioovu diferencijaciju da razjasni i produbi razumevanje niza pitanja. Prvo, on je ponovio gledište koje su izneli drugi autori(Jork i Vajzberg –

Yorkei Wiseberg, 1976): iako je Frojd prethodno traumom povezivao sa motivom za primarno potiskivanje, zapravo, kod traume, Ego jetoliko izbačen iz funkcije tako složene i koordinirane odbrane poput potiskivanja nisu moguće. Pokretač za primarne odbrane je moćan, prodoran afekat. Frojd (1926) je izneo da je preplavlivanje Ega „iznutra“ nagonima, ili iz „spoljašnjeg sveta“, istovetno i da dovodi do traumatske situacije koja motiviše primarno potiskivanje. Međutim, svakodnevne kliničke opservacije to opovrgavaju: posledice probijanja barijere protiv preplavljujućih unutrašnjih izvora (kao kod noćnih strahova ili napada besa kod dece) su znatno drugačije od probijanja barijere protiv spoljašnjih stimulansa. Frojd (1920, 1939) je opisao posledice druge situacije, u smislu kompulzije da se ponovi trauma, a da se ipak izbegne bilo šta što je povezano s njom, pa je stoga vrlo dobro znao da ova razlika postoji, ali se nije dosledno držao ovog stava kada je govorio na opštijem teorijskom nivou.

Fernando (2009, 2012a, b) je koristio *Ego psihološku diferencijaciju različitih Ego funkcija kako bi stekao dublje razumevanje prirode posttraumatskog mentalnog funkcionisanja*. Za posttraumatska sećanja se tvrdilo da su konkretna i nesimbolizovana, ali je Fernando otkrio da je potrebno dosta obrade, poređenjedolaznog čulnog iskustva sa očekivanjima i konstrukcija iskustva da bi se doživelo uobičajeno iskustvo. Ovo se dešava pre bilo kakve simbolizacije ili vezivanja iskustva za jezik. Verovatno je upravo ova konstrukcija sadašnjeg trenutka prvog reda prekinuta, ili barem zaustavljena, u nekom trenutku pre nego što se dovrši, u traumi. Ova posttraumatska sećanja imaju bazični kvalitet sećanja koja se s vremenom zadržavaju, ali se na druge načine ponašaju više kao buduće ili sadašnje iskustvo, kao da upravo treba da se dese, ponekad se događajući u flešbekovima, ali nikada ne boraveći u prošlosti kao pravo sećanje. Fernando je skovao izraz „*nulti proces*“ za ovaj oblik mentalnog funkcionisanja, tvrdeći da ga treba razlikovati i od primarnog i od sekundarnog procesa. Na primer, „bezvremenost“ nultog procesa ima mnogo zamrznutih kvaliteta, koji se pojavljuje na mahove, u poređenju sa neprestanim kretanjem, ali beztrošenjatokom vremena, sadržaja primarnog procesa. Kada **Richard Kluft** (*Richard Kluft*, 1993) kaže da je disocijativni poremećaj identiteta (DPI) „višestruki poremećaj realnosti“, on opisuje situaciju u kojoj nulti proces dominira kliničkom slikom. Sadržaj nultog procesa još uvek nije pretvoren u uobičajena sećanja, već postoji kao večna sadašnjost. Ideje o nultom procesu mogu biti od pomoći u razumevanju ne samo DPI, već i mnogih drugih aspekata traume. Na primer, moć međugeneracijskog prenosa deluje mnogo manje misteriozno ako razumemo da traumatizovana osoba živi u nizu realnosti, a da njeno dete na to jednostavno reaguje na emocionalnom i nesvesnom nivou. Ono što se prenosi nisu sećanja, već realnosti. Na kliničkom nivou, određene tehničke inovacije izgledaju očigledne. Na primer, kada traumatizovana pacijentkinja kaže da još uvek ne može da ubedi sebe da se trauma zaista desila, njen analitičar može da primeti da je to možda zato što „se njena trauma još uvek nije dogodila“. Trauma i dalje živi u njenoj budućnosti, čekajući da se desi. Uloga analitičara je da pomogne, nežno, da se ova užasna budućnost dogodi, a zatim postane deo prošlosti.

III. Bg. Interdisciplinarne studije: primer Ego Psihologije i umetnosti, kreativnosti i neuronauke

U savremenom frojdijanskom diskursu (ne samo u Severnoj Americi) postoji opšte priznanje da ukoliko se razlike između polja istraživanja i njihovih različitih metodologija prepoznaju i ne mešaju, interdisciplinarne veze, primene i međusobni uticaji psihoanalize i drugih polja istraživanja mogu dovesti do plodnih analogija i novih hipoteza. Takav je bio metod Frojdovog procesa stvaranja teorije. Kako bi nastavio svoj teorijski napredak, Frojd se pozivao na druge oblasti, kao što su biološke nauke, antropologija, lingvistika, arheologija, umetnost, književnost itd., i temeljio je svoje učenje na njihovoj analognoj vezi ne mešajući ih.

Među mnogim analitičarima koji su sledili Frojda, Eriksona, Hartmana, Krisa i Belaka u istraživanju *kompleksne uloge regresije, destrukcije, transgresije i konflikta u generisanju rasta, ekspanzije i kreativnosti*, u kontekstu umetnosti, nauke i kulture uopšte (Blum, 2011, Česik – Chessick, 2001, Vilson – Wilson, 2003, Bodri – Baudry, 1984, Papiasvili, 2020), **Gilbert Rouz** (1964, 1987, 1990, 1991, 2004) predstavlja primer posebne razrade i proširenja Hartmanovih (1939/1958, 1946) formulacija nediferencirane faze, primarne i sekundarne autonomije i neutralizacije kao trajnog procesa u Egu kao otvorenog sistema i organa (kreativne) adaptacije.

Fokusirajući se višena *formunego* na sadržaj, i nadovezujući se na pretpostavku da *različite Ego funkcije funkcionišu u različitim stepenima blizine primarnom procesu*, te da postoje prelazne nijanse između primarnog i sekundarnog procesa, Rosenističe kontinuum između primarnog i sekundarnog procesa, koji uzajamno deluju na svim nivoima, nisu jasno razlučivi i pružaju kvalitetestasti i spontanosti s jedne strane, i kontrole s druge. Dok „sekundarni proces razdvaja, diskriminiše, usmerava i govori „ne“ kako bi zaštitio organizam od preterane stimulacije, primarni proces vrši sveobuhvatno, neusmereno skeniranje, sinhronizuje različite elemente kako bi povećao prijemчивost prema stimulansima i govori „da“.“ (Rosen, 1990, str. 73). Ovde se ne radi toliko okonfliktu između antitetičnih nagona koliko o Egu u njegovom trenutnom funkcionisanju i usklađivanju dualne prirode percepcije.

Jedna važna implikacija ove teorijske promene jeste da bi *sublimacija mogla napredovati od ograničenog shvatanja da je tek još jedna Ego odbrana*, iako sa pozitivnom društvenom vrednošću, *do toga da je značajno sredstvo za razvijanje Ego snage i proširivanje razumevanja realnosti*. Rosenovo gledište se podudara sa izraelskim analitičarem **Pinkasom Nojem (Pincas Noy)**, koji takođe naglašava da sublimacija *omogućava uzajamni uticaj primarnih imaginativnih procesa iznanja o realnosti sekundarnog procesa*; ovde je težnja primarnog procesa *katrenutnom pražnjenju odložena*, dok su *načini organizacije primarnog procesa izloženi objektivifikaciji i povratnim informacijama iz sekundarnog procesa* (Noj, 1969, Rosen, 1990). Sublimacija tako omogućava da dvosmislenost primarnog procesa bude kontejnirana unutar okvira rešavanja problema sekundarnog procesa.

Na drugom mestu, Rosen (1963, str. 783) se oslanja na ranije formulacije **Endrua Petoa**

(*Andrew Peto*, 1958) duboke regresivne fuzije toplotnih, taktilnih, vestibularnih i kinestetičkih senzacija kao najranijih presimboličkih reprezentacija nediferencirane slike o telu. Rosen smatra da one evoluiraju u autonomne sfere Ega, i iznosi tezu da se arhaična misao zasniva ne samo na projekciji slike o telu već da je to nestalna slika o telu u kojoj i kroz koju arhaični Ego deluje kako bi shvatio svet. Isprva odražavajući uspone i padove odnosa majke i deteta, ovi proto-obrasci senzacija slike o telu razvijaju se u afektivno obojene misaone simbole. Daljom strukturalizacijom Ega i sve većom neutralizacijom, ovaj razvoj se završava formulisanjem koncepata lišenih emocionalnog sloja. Proširujući ovo razmišljanje na stvaralački rad umetnika, on navodi: „Ruka umetnika može da nastavi staru integraciju između usta, ruke i telesnog Ega prenošenjem seksualne i agresivne energije na platno kao što je u najranijem uzrastu prenosila tu energiju od usta ka koži. Platno katkada može predstavljati kožu“ (Rouz, 1963, str.787-788).

Kreativno iskustvo može da posluži kao most između „Egosrži“ i „Ego granica“ koji treba preći, počevši od bilo koje tačke i krećući se u bilo kom smeru, kao analitička interpretacija (Rouz, 1964).

U svojim kasnijim radovima, Rouz (2004) povezuje dvosmislenost primarnog procesa koja omogućava pristup metaforama (Kris, 1952) sanesvesnom fantazijom koja podstiče afekte (Arlou, 1969), kao i sa studijama o centralnoj vizuelnoj obradi i (primarnim i sekundarnim) neuronskim senzornim „mapirajućim obrascima“ (Zeki, 2001, Damasio, 2003), kako bi izneo ideju da estetski oblici kontejneraju senzorni uticaj perceptivne dvosmislenosti, koja vodi direktno ka afektima, a zatim se sekundarno razrađuje kroz nesvesnu fantaziju. Posebno u pogledu neverbalnih umetnosti, on iznosi pretpostavku o vezi između umetnosti i preverbalnog razvoja, kada su senzorni podacibili u svojoj suštini dvosmisleni i podložni brojnim interpretacijama: „Zajedno sa svežim afektima koji prate takvo ponovno otkriće, ovo se odvija unutar regulacije bezbednog holdinga okruženja estetskog oblika. Stoga, za neverbalnu umetnost bi se moglo reći da na višim nivoima nastavlja regulaciju afekta koja je otpočetapreverbalno“ (Rouz, 2004, str.427).

III. C. RAZVOJI EGO PSIHOLOGIJE IZ EVROPE

Evropski analitičari dokumentuju i rekonstruišu različite pristupe Ego psihologiji u Evropi oslanjajući se na **Ota Fenihela**. U svom radu iz 1941. godine „Psihoanaliza karaktera“, u kojem opisuje „tri razloga zbog kojih psihoanaliza nije mogla da ne bude proširena na Ego psihologiju“ (Fenihel, 1941a/1954, str. 200), Fenihel kao prvi razlog navodi klinički fenomen pacijentovog otpora: „Tako je potreba za analizom otpora bila ta koja je u praksi započela psihoanalitičku Ego psihologiju“ (Fenihel *ibid*, str.201).

Među ranim doprinosima iz perioda pre Drugog svetskog rata, poseban focus **Ane Frojd** bio je na razvojnoj psihologiji konceptualnim i dijagnostičkim istraživanjima. Za **Pola Federna**, Ego

psihologija je značila način dase bolje razume kako da se formulišu i tretiraju klinički problemi pacijenata sa oštećenim Egom, polje u kojem je bio začetnik, kao što je Ana Frojd bila u svom. Pored toga, od evropskih autora iz predratnog perioda, ne može se prevideti uloga **Šandora Ferencija** sa teško traumatizovanim pacijentima.

Ego psihologija je bila glavna inspiracija za višeslojni rad koji je **Aleksander Mičerlih** (*Alexander Mitscherlich*) obavljao u Zapadnoj Nemačkoj svedo svoje smrti 1982. godine, u 73. godini života, ne samo kako bi pomogao svom narodu da proradi neverovatnu katastrofu koju je izazvalo dvanaest godina nacističkog režima, već i da bi u svoju zemlju vratio prosvećenu i društveno kritičku psihoanalizu. Zajednički imenilac njegovog rada bio je Frojdozov zahtev iz 1928. godine za jačim Egom koji je sposoban da sluša i sledi *die Stimme des Intellekts* (glas razuma).

Još jedan veliki doprinos Ego psihologiji koji dolazi iz Evrope nakon Drugog svetskog rata predstavlja integrativna agenda **Džozefa Sandlera**, koja je omogućila približavanje Ego psihologije Teorijama objektnih odnosa i školi Melanije Klajn.

Iako je (severnoamerička) Ego psihologija naišla na kritički prijem od strane Italijanskog psihoanalitičkog društva, treba istaći kliničke prioritete **Stefana Bolonjinija** (*Stefano Bolognini*) u smislu sistematske pažnje koju je posvećivao interakciji između Ega i Selfa zasnovanoj na Ego psihologiji.

Povrh toga, raznovrsna savremena scena obogaćena je obnovom Savremene Ego psihologije u Madridu od strane **Sesilija Panijagve**, koji je dodatno razvio „mikrostrukturalnu analizu“ psihičke površine Pola Grejana načine koji prikazuju efektivno prepoznavanje interakcija Ida i Ega, kako se one razvijaju u psihoanalitičkom procesu.

Neki od gorenavedenih doprinosa navedeni su u nastavku.

III. Ca. Ego psihologija u Evropi pre Drugog svetskog rata

Ovde je od značajno novno razmatranje teme „Ferenci i Ego psihologija“ Karla Bonomija (*Carlo Bonomi*) 2010. godine. Samo godinu dana nakon prvog susreta sa Frojdom, **Šandor Ferencije** skovao termin „introjeksija“ (videti Ferenci, 1909), koju je shvatao kao „produženje Ega“ (Ferenci, 1912, str. 317). Godine 1913. objavio je dva dodatna doprinosa psihoanalitičkoj studiji Ega: „Faze u razvoju osećajarealnosti“ i „Verovanje, neverovanje i uverenje.“ U drugom radu, Ferenci je definisao osećajza realnost kao nešto što nije dostižno oslanjanjem na autoritet, anticipirajući jedan važan aspekt svog kasnijeg otpora prema Ego psihologiji zasnovanoj na Strukturalnom modelu. Zapravo, u skladu sa ovim, i u suprotnosti sa Ferencijevim uobičajenim gledištem, osećajza realnost pacijentasmatra se ojačanim introjeksijom analitičara kao pomoćnog Superega.

Prema Bonomiju, upravo su tehnički problemi sa kojima se analitičar susretao u kliničkom radu sa pacijentima doveli do postepenog međusobnog udaljavanja između Ferencijevog pravca razmišljanja i

koncepta Ego psihologije povezanih sa Strukturalnim modelom, što je jasno izašlo na videlo. Dok je razvoj takozvane „standardne tehnike“ sve više naglašavao uzdržavanje analitičara od bilo kakvog oblika učestvovanja u odnosu sa pacijentom, Ferenci je postepeno razrađivao stav promišljenog učestvovanja u psihoanalitičkom susretu.

Do 1927. godine Ferenci je prestao da se pridržava unapred osmišljenog modela terapije, prihvatajući umesto toga ideju osnovne „elastičnosti“ tehnike (Ferenci, 1928). Budući da je sistematski radio sa širokim spektrom traumatizovanih i disociranih pacijenata, Ferenci je počeo da uviđa da glavni problem Ega nije u njegovoj autonomiji od instinktivnih pritisaka, kao što je formulisano u Ego psihologiji, već u očuvanju njegovih granica i osećajusopstva.

Dva rada **Franca Aleksandera** su poučna kada je reč o prijemu Frojdovog Strukturalnog modela i elaboraciji njegovih tehničkih posledica: rad iz 1925. godine, napisan dok je još uvek bio u Berlinu, „Metapsihološki opis procesa izlečenja“ i rad iz 1935. godine, kada je već bio u Čikagu, „Problem psihoanalitičke tehnike.“ U prvom radu, koji je opisan kao „jedan od najranijih odgovora psihoanalitičke tehnike na strukturalnu teoriju“ (Bergman i Hartman, 1976, str. 99), Aleksander je bio prvi analitičar koji je izneo ideju da bi „psihoanalitička tehnika trebalo da usredsredi svoju energiju na poboljšanje Superega“ (Bergman, Hartman, 1976, str. 99). U drugom radu, može se naći sasvim različito gledište: „U analitičkoj terapiji naši glavni saveznici su *težnja nesvesnih sila ka izražavanju i integrativna tendencija svesnog Ega*... Nunbergova teza da psihoanalitički tretman nije samo analitički već istovremeno i sintetički proces je potpuno opravdana. [...] Kroz naše interpretacije, ne shvatajući to u potpunosti, mi zapravo pomažemo sintezu u Egu“ (Aleksander, 1935, str. 610-611; originalno naglašavanje).

Oto Fenihel, uticajan u Evropi jednako, ako ne i više nego u Severnoj Americi, rado je prihvatio Ego psihologiju kao perspektivu kroz koju bi konačno bilo moguće ne samo da se bolje objasni klinički fenomen nesvesnog otpora, već i da se omogući preciznije formulisanje osnovnih principa analitičke tehnike.

Činjenica da je „Ego psihologija prethodila Hartmanovoj eri za nekoliko decenija“ i da je „vodeći Ego psiholog bio **Oto Fenihel**“ (Bergman, 2000, str. 4 i 67), potkrepljena je velikim brojem Fenihelovih radova iz oblasti Ego psihologije, počevši od njegovog rada iz 1926. godine pod nazivom „Identifikacija.“ U periodu od 1935. do 1941. godine, Fenihel je napisao niz uticajnih radova iz oblasti Ego psihologije o psihoanalitičkoj tehnici (1935/1953; 1941/1954); ranim fazama razvoja Ega (1937/1954), snazi Ega, slabosti Ega i različitim poremećajima Ega (1938/1954), mehanizmima odbrane (1940/1954), karakteru (1941a/1954) i afektima (1941b/1954), uvek uzimajući u obzir pripadajuće tehničke implikacije.

U svom radu „Teoriji psihoanalitičke tehnike“, Fenihel piše: „Danas se psihologija Ega nalazi u centru naših istraživanja“ (Fenihel, 1935/1953 str. 348). U radu „Strukturalni aspekti

interpretacije“ on pokazuje kako „analitičar radi *isključivona Egu*“ (Fenihelel, 1941c/1954, str. 54; originalno naglašavanje) i dolazi do konačne formulacije: „Pravilo koje je predložila Ana Frojld (1936), da analitičar treba da nastavisoj rad interpretacijeiz pozicije jednako udaljene od Ega, Ida i Superega, može da se parafraziratako da znači da analitičar mora da primeti sva tri aspekta psihičkih fenomena i da u njihovom međusobnom sukobu ostane neutralan.U suštini, međutim, on uvek počinje da radi sa Egom i samo preko Ega može da dosegne do Ida i Superega; u tom smislu on je uvek bliži Egu nego drugimdvoma“ (Fenihelel, 1941c/1954, str.70).

Podjednako važan za savremeni klinički rad je Ego psihološki pristup fenomenološke prirode koji je razvio **Pol Federn**. Federn je konceptualizovao psihozu, naročito šizofreniju, ne u smislu psihičkog konflikta već u smislu psihološke manjkavosti povezane sa porodičnim okruženjem pacijenta. Psihoanalitički govoreći, psihoza je za Federna „bolest Ega,“ koju karakteriše „nedovoljna kateksa Ega“ praćena „patološkim ili nedovoljnim Ego osećanjem“ (Federn, 1952).

Eduardo Vajsje 1952. godine sabrao Federnove radoveu antologiju „Ego psihologija i psihoze“ (Federn, 1952), povezujući njegov klinički rad sa psihotičnim pacijentima sa proučavanjem njihovog Ega.

Istorijski i konceptualno, uočljiv je Federnov konflikt između potrebe da ostane blizak Frojdu (čiji je, zajedno sa Anom Frojld, postao zvanični predstavnik u Beču nakon 1923. godine) i njegove teorijske i kliničke orijentacije koja otkriva potrebu da slobodno sledi svojekliničko interesovanje za najbolesnije pacijente, kao i da razvije sopstveno teorijsko stanovište, odnosno, sopstvenu Ego psihologiju.

III. Čb. Tri autora aktivna pre i nakon Drugog svetskog rata

Nisu samo **Eduardo Vajs** (1889-1970) i **Ana Frojld** (1895-1982), već je i **Gustav Bali – Gustav Bally** (1893-1966) bio aktivan u oblasti Ego psihologije i pre i posle Drugog svetskog rata. Kada je reć o Balijevom doprinosu Ego psihologiji, njegov članak iz 1932. godine „Frühe Entwicklungsstadien des Ichs. Primäre Objektliebe“ [Rane faze razvoja Ega. Ljubav prema primarnom objektu] je dva puta pomenutu monografiji Hajnca Hartmana *Ego psihologija i problem adaptacije*.

Vajs je 1925. godine postao suosnivać Italijanskog psihoanalitičkog društva i osnivać italijanskog *Rivista Italiana di Psicoanalisi*. U njemu je objavio nekoliko radova o Ego psihologiji, kao na primer, „Il Super-io“ [Superego] (1933), i „La parte inconscia dell’Io“ [Nesvesni deo Ega] (1934). Njegova tolerancija i pluralizam su važna komponenta načina na koji se psihoanaliza razvijala u Italiji nakon Drugog svetskog rata (videti David, 1990, i Konći, 2019).

Knjiga Ane Frojld iz 1936. godine, *Ego i mehanizmi odbrane*, bila je najvažnija knjiga o Ego psihologiji nakon Frojldovog dela *Inhibicija, simptom i anksioznost* (1926), nastala tri godine pre

Hartmanove *Ego psihologije i problema adaptacije*. Pol Grej (1982) je naglasio otpore koje je knjiga Ane Frojd izazvala kod analitičara, ne isključujući Frojda, koji se samo jednom osvrnuo na njen rad. U svom omažu Hartmanu objavljenom u *Festschrift*, Ana Frojd nije propustila da prizna značaj Hartmanove perspektive:

„Razmišljanje dečjeg analitičara, vođeno razvojnim aspektima ljudske ličnosti, ne razvija se samo na osnovu psihologije nagona, već mora slobodno da se kreće u celokupnom teorijskom polju psihoanalize, pridajući podjednak značaj Idu, Egu i Superegu, dubini i površini, kao što to čini Hartman. To stvara specifične sponne između njegovog rada i razmišljanja dečjeg analitičara“ (A. Frojd, 1966, str. 17 i str.21).

Klinika za dečju terapiju u Hampstedu, koju je Ana Frojd osnovala 1947. godine, postala je vodeća institucija u svetu za obuku dečjih psihoanalitičara i psihoterapeuta. Sredinom 1950-ih, pokrenut je veliki istraživački projekat pod vodstvom Džozefa Sandlera, Hampsted projekat indeksiranja (videti Boland – *Bolland* i Sandler, 1985). Posledično, Sandler i njegovi saradnici su objavili brojne radove, većinu u časopisu „*Psychoanalytic Study of the Child*“, koji su kasnije ponovo objavljeni u Sandlerovim izdanjima (1987).

Knjiga Ane Frojd iz 1965. godine, *Normalnost i patologija u detinjstvu*, opisana je kao „jedna od najvažnijih knjiga Hartmanovog doba“ (Bergman, 2000, str. 49).

III. Cc. Ego psihologija u Evropi nakon Drugog svetskog rata

Aleksander Mičerlih je 1947. godine osnovao nemački časopis „*Psyche*“, koji je značajno doprineo širenju severnoameričke Ego psihologije. U Nemačkoj, Ego psihologija je takođe imala ulogu, sličnu onoj koju je imala u SAD, u odloženom prijemu klajnijanske psihoanalize (videti Bergman, 2000). Mičerlihova intelektualna brilijantnost i političko umeće pomogli su mu da 1960. godine u Frankfurtu osnuje Institut Sigmund Frojd finansiran državnim sredstvima, koji je imao naročito važnu ulogu u promovisanju psihoanalize u godinama koje su usledile.

Definisanje konkretne dijagnoze i terapije psiholoških problema koji su povezani i uzrokovani nacističkim režimom bilo je tema njegove najpoznatije knjige, koju je napisao zajedno sa svojom suprugom Margarete Mičerlih-Nilsen (*Margarete Mitscherlich-Nielsen*): *Nemogućnost tugovanja: principi kolektivnog ponašanja* (1975; originalno izdanje na nemačkom jeziku iz 1967. godine).

Ne samo što je Mičerlih odigrao veliku ulogu u ponovnom povezivanju nemačke psihoanalize sa međunarodnom psihoanalitičkom zajednicom, već je doprineo i inspirisanju i obučavanju nekoliko generacija vodećih nemačkih analitičara: Horsta-Eberharda Rihtera (*Horst-Eberhard Richter*), Johanesa Kremerijusa (*Johannes Cremerius*), Hermana Argelendera (*Hermann Argelander*), Volfganga Loha (*Wolfgang Loch*) i Helmuta Tomea (*Helmut Thomae*). Johanes Kremerijus je imao važnu ulogu i u

Nemačkoj i u Italiji u promovisanju analitičkog rada Ego psihološke orijentacije, kako kroz svoj rad kao trening analitičar i supervizor tako i kroz mnoge stručne radove. Sabrani u antologiju iz 1990. godine, *Vom Handwerk des Psychoanalytikers: Das Werkzeug der psychoanalytischen Technik* [Umeće psihoanalitičara: alati psihoanalitičke tehnike], ovi radovi opisuju mehanizme odbrane koji su delatni kod širokog spektra pacijenata – npr. kod onih koji previše pričaju, kod onih koji premalo pričaju, i kod pacijenata koji imaju probleme sa Superegom – i kako da se postupa sa njima. Kremerijus jeu poznim godinama postao jedan od prvih autora koji je prihvatio Balintov i Ferencijev rad u Nemačkoj, ali se nikada nije odrekao Ego psihološke osnove svog načina rada (Konči, 2019, poglavlje 10).

Herman Argelander (1920-2004) je uveo važan koncept *szenisches Verstehen*, koji se može dovesti u vezu s onim štosenazivaszensiche *Funktion des Ichs*, odnosno, „scenska funkcija Ega“ (Argelander, 1970, 2013; Konči, 2017). U seriji radova, Argelander je predstavio psihoanalitički rad u kontekstu dijaloga koji uključuje i/ili zahteva učešće analitičara u emotivnom životu pacijenta, kao i odnos koji proishodi iz takve interakcije. Ovaj odnos omogućava pacijentu da izrazi nesvesne konflikte koji su ga naveli da zatraži pomoć od analitičara u smislu konkretnih nesvesnih ponašanja i/ili strukturiranih scena, kojima će analitičar više ili manje svesno dodati sopstveni doprinos.

U svetlu rada **Pola Parina** (1916-2009) unutar i vanpsihoanalitičkih ustanova, kolega iz Ciriha Tomas Kurc (*Thomas Kurz*, 2017) ga je klasifikovao kao pripadnika – zajedno sa Aleksanderom Mičerlihom i **Johanesom Kremerijusom** – takozvane „frojdijske levice“ (Jakobi – *Jacoby*, 1983), koju je osnovao Oto Fenihel. Za sve njih, Ego psihologija je bila najkorisnija perspektiva za proučavanje odnosa između pojedinca i njegovog društva.

Poučan način da se opiše rad i nasleđe **Džozefa Sandlera** jeste da se citiraju reči kojima je Oto Kernberg otvorio i zaključio svojdoprinos monografskom izdanju severnoameričkog časopisa „*Psychoanalytic Inquiry*“, posvećenom Sandleru 2005. godine. Kernberg je napisao: „Smatram da je ispravno reći da je Džozef Sandler doprineo više od bilo koga drugog integraciji klasične Ego psihologije sa savremenom teorijom objektnih odnosa, kako na teorijskom tako i na kliničkom nivou“ (Kernberg, 2005, str. 174).

Piter Fonagi i Meri Target pružaju rezime i pregled glavnih koncepata Džozefa Sandlera u svom priručniku iz 2003. godine, *Psihoanalitičke teorije: perspektive iz razvojne psihopatologije*, nakon diskusije o razvojnim modelima Ane Frojd i Margaret Maler. Publikacije Sandlera koje su Fonagi i Target uključili su, između ostalog, sledeće: „Pozadinasigurnosti“ (1960a; takođe u Sandler, 1987), „Koncept Superega“ (1960b; takođe u Sandler, 1987), „Kontratransfer i prilagodljivost uloge“ (1976), „O razvoju objektnih odnosa i afekata“ (sa An-Mari Sandler, 1978), „Prošlo nesvesno, sadašnje nesvesno, i interpretacija transfera“ (sa An-Mari Sandler, 1984), i „O strukturi internih objekata i internim objektnim odnosima“ (1990).

Iako je rad Džozefa Sandlera dobro prihvaćen i asimilovan u čitavoj Evropi, na primer u Italiji i

Nemačkoj, moguće je da mnoge kolege rade u duhu Ego psihologije a da toga nisu svesne.

„Hartmanova Ego psihologija“ moždanikada nije zauzela centralnu ulogu među analitičkim perspektivama koje su obeležile italijansku psihoanalizu u periodu od 1950-ih do 1980-ih (Konči, 2019). Međutim, još od 1990-ih, **Stefano Bolonjini**(2004, 2011) razvija niz teorijskih i kliničkih konceptualizacija koje potiču i iz severnoameričke Ego psihologije i iz Self psihologije(Konči, 2019).

Bolonjini je razvio koncept *odnosa između Ega i Selfa* pojedinca kao kondenzovanog intrapsihičkog funkcionalnog ekvivalenta primarnog odnosa majke i odojčeta: „Ego je sklon da se prema Selfu odnosi na manje-više isti način na koji je majka postupala (u veoma opštem, ali pre svega psihičkom, smislu) sa svojim detetom.“ (Bolonjini, 2019, str.115).

Analogno, posebnu pažnju je posvetio brojnim situacijama ozbiljne patnje Selfa, u kojima je funkcionisanje Ega često izmenjeno: „u regresiji, opijen, projektivno izobličujuće realnosti, pomračen i lišen nade, progoniteljski zaokupljen“, itd. (Bolonjini, 2019, str.118).

U celini gledano, u Bolonjinijevim tekstovima, i *Ego i Self se uzajamno slovljavaju*, tako da se u analizi Ego i Self i analitičara i pacijenta neprekidno međusobno prepliću, uz sve prisutne nesvesne smene primata između „analize sa Egom“ ili „analize sa Selfom“ (Bolonjini, 2004).

Još jedan autor koji je doprineo obnovi Savremene Ego psihologije na globalnom nivou je **Sesilio Panijagva**(1991, 2008, 2014), koji je diplomirao medicinu u Španiji, živi i radi u Madridu, a školovao se iz oblasti psihijatrije i psihoanalize u Sjedinjenim Državama. Zahvaljujućin njegovim publikacijama i na engleskom i na španskom jeziku, njegov uticaj se oseća ne samo u delovima Severne Amerike i Evrope, već i u Latinskoj Americi (ispod). U svojim brojnim tekstovima koji predstavljaju dalji razvoj „mikrostrukturalnog“ pristupa Pola Greja strukturalnom konfliktu, putem pomne pažnje usmerene na transferne otpore koji izlaze na površinu u analitičkom procesu, on dokumentuje kako klinička tehnika koja je u skladu sa Frojdovom strukturalnom teorijom omogućava prirodni i konkretniji pristup analizi nesvesnog konflikta, čime (paradoksalno) *olakšava „analizu Ida“*. Svodeći uticaj sugestije na najmanju meru, pacijent se poziva da aktivno učestvuje u posmatranju sopstvenih mikrointerferencija u asocijativnim sponama svojih misli, emocija i senzacija, i da postane aktivan partner u istraživanju sopstvenih nagonskih derivata.

III. Cd. Ego psihologija u Izraelu

Promene Ego psihologije u Izraelu su po mnogo čemu značajne za sudbinu i transformaciju Ego psihologije u Evropi uopšte. Izraelsko psihoanalitičko društvo je u periodu od Drugog svetskog rata do 1960-ih i 1970-ih mahom bilo sačinjeno od evropskih imigranata, te je odražavalo situaciju u mnogim evropskim društvima. Gledano iz ovog ugla, novonastala slika je prilično raznolika. Oni koji su neki

deo ili većinu svog obrazovanja stekli u Sjedinjenim Državama jasno su prepoznati kao Ego psiholozi, dok su autori unutar latinoameričkog okvira bili pod jakim uticajem klajnijanske psihoanalize. Ove različite orijentacije odražavale su seu različitim i kontrastnim fokusima: s jedne strane, bila je prisutna nedvosmislena orijentacija ka dijagnozi, psihičkoj strukturi, formiranju karaktera i defanzivnim konstelacijama, dok je druge strane, postojala sklonost ka fokusu na objektivne odnose i nagon, kao i povezane odbrane, s težištem u prvom redu na zavist, agresiju, projekciju i projektivnu identifikaciju.

Naredni razvoji u Izraelskom psihoanalitičkom društvu, počevši od 1980-ih, obeleženi su „pobunom“ protiv Ego psihologije i okretanjem od nje, obeležene tvrdnjom da je udaljena, previše cerebralna, udaljena od iskustva i „nedovoljno brižna“. Ono što je usledilo i postalo dominantno jeste postepeno pomeranje akcenta na objektivne odnose, Self psihologiju, vinikotijansku psihoanalizu, relaciju i intersubjektivnu orijentaciju, i u skorije vreme ponovno pojavljivanje klajnijanske i bionijanske psihoanalize. Trenutno, sve ove orijentacije postoje istovremeno u proliferaciji i polifoniji glasova, i razne organizovane grupe pristalica ih predstavljaju i podržavaju. Ono što im je svima zajedničko, međutim, jeste izbegavanje Ego psihologije. Prihvatajući mogućnost da je u pitanju previše pojednostavljeno gledište, čini se daje ovo stanje stvari u skladu da oslikava opšte preovlađujuće stanje stvari u Evropi (ne izostavljajući lakanijansku psihoanalizu).

Iako gorenavedeni opis odražava trenutno stanje, doduše uz priznavanje izvesne generalizacije, postoji nekoliko dodatnih relevantnih tačaka koje treba pomenuti da bi se ova slika upotpunila. U izvesnom smislu, ovi dodaci mogu predstavljati „povratak potisnutog“ – naime, *ponovno pojavljivanje Ego psihologije ili njenog uticaja, mada pod sasvim drugačijom maskom*. Tri doprinosa i njihovi preobražaji ilustruju ovu tvrdnju: uticaj Ego psihologije na medijum psihološkog testiranja i kroz isti; doprinosi Biona; i teorijska razrada iskustvenih faktora u Self-i-objekt odnosima (ispod).

III. Ce. Ego psihologija i psihološko testiranje

U Izraelu, jedan od glavnih uticaja i ispoljavanja Ego psihologije bio je kroz razvoj i sprovođenje kliničkih psiholoških testova. Doprinosi **Dejvida Rapaportai** njegovih saradnika predstavljaju pionirski uticaj u ovoj oblasti (Rapaport, Gil i Šafer, 1945). Ovaj pionirski napor je imao mnogo kasnijih razvoja kako u kliničkoj praksi tako i u psihološkom istraživanju. Pristup koji su Rapaport, Gili Šafer zauzeli u svom radu blisko prati Ego funkcije koje je Frojd (1911) prvi opisao a brojni autori kasnije detaljnije obradili (npr. Belaki saradnici, 1973; Belak, 1989; Beris – Beres, 1956, 1971; Rapaport, 1958). Priručnik za testiranje Rapaporta, Gila i Šafera, koji sadrži opis, analizu i kodifikaciju mentalnog funkcionisanja, postao je kamen temelja kliničkog psihološkog testiranja u dijagnostičke svrhe, i decenijama je služio kao osnova za formiranje kliničkih psihologa i njihovu međusobnu povezanost i učestvovanje u upravljanju psihijatrijskim slučajevima.

Zapravo, ovi testovi i izveštaji zasnovani na njima mahom predstavljaju analizu i dijagnostičku

integraciju subjektivnih Ego funkcija. Oni se fokusiraju na Ego funkcije kao što su pažnja i koncentracija, socijalno i adaptivno rasuđivanje, nivoi razmišljanja od konkretnog do apstraktnog, upravljanje afektom, slika o sebi i identitet itd., i uočena kolebanja, deficiti i smetnje u ovim funkcijama. Konačna integrativna slika služi za preciziranje dijagnostičke kategorije koja najbolje opisuje pacijenta u smislu njegovih ili njenih Ego funkcija, kao i određenih dubinskih psiholoških dinamika koje se otkriju testovima. Dugo vremena, ovi dijagnostički testovi su smatrani ekvivalentom psihološkog rendgenskog snimka pacijenta, koji potvrđuju, dopunjuju i ponekad osporavaju ili opovrgavaju kliničku psihijatrijsku dijagnozu. Štaviše, pošto su testovi bili isključivo u domenu psihologa, oni su pomogli da se definiše i ustanovi novi profesionalni identitet kliničkog psihologa i obogati njegovo poimanje dubine i kompleksnosti ljudskog uma, ličnosti i funkcionisanja.

Kao stručna disciplina, klinička psihologija je uspela da se ustanovi i inicijalno definiše pomoću ove posebne sposobnosti. To se postepeno menjalo kako su klinički psiholozi sticali profesionalnu nezavisnost i autonomiju i sve više se direktno bavili pravom psihoterapijom i psihoanalizom. Možda sadašnje relativno napuštanje i degradiranje dijagnostičkog testiranja ličnosti kao jedinog određujućeg aspekta profesionalnog identiteta i delovanja kliničkih psihologa u Izraelu, koje je gotovo u potpunosti uzurpirano njihovom psihoterapijskom delatnošću, podudara sa opadajućom putanjom Ego psihologije u Izraelu.

III. Cf. Bion i Ego psihologija

Uobičajeno je da se **Vilfred R. Bion** (barem u početku) klajnijanskim analitičarem, iako je on sam odbacivao takva pripisivanja. Daleko je manje uobičajeno smatrati Biona frojdijancem. Ipak, Bionovi teorijski doprinosi, naročito oni rani, bili su sasvim jasno i otvoreno zasnovani i povezani sa Frojdomovom misli. To je naročito upečatljivo, na primer, u njegovim ranim tekstovima, kao što je „Razlikovanje psihotičnih od nepsihotičnih ličnosti“ (1957), u kojem vodi jezgrovit dijalog sa Frojdomovim shvatanjima o odnosu prema realnosti u kontekstu Ego funkcija (Frojd, 1911). Upravo je na ovom Frojdomovom radu, „Formulacije dva principa mentalnog funkcionisanja“, **Lorens Braun** bazirao svoj rad „Ego psihologija Vilfreda Biona: implikacije za intersubjektivni pogled na psihičku strukturu“ (Braun, 2009), koji je poznat kao prvi rad koji se bavi ovom temom.

Kasniji aspekti Bionovog originalnog opusa takođe odražavaju njegov možda nepriznat dug pojmovima Ego funkcija. To je, na primer, implicitno u Bionovoj teoriji grupne dinamike (1961), u kojoj je „Radna grupa“ analogna adaptivnom realnost-Egupojedinca, dok su grupe „Osnovne pretpostavke“ donekle analogne Idu (Rioh – *Rioch*, 1975). Štaviše, Bionovo dosledno zanimanje za transformacije, za psihički rad i obradu sirovih beta elemenata u alfa elemente, za psihičke procese koji stvaraju snove i sanjarenje iz prepsihičkih senzorno bliskih elemenata, za mišljenje i jezik – sve ovo može se posmatrati kao njegovo *preoblikovanje Ego funkcija u sopstvene konceptualne pojmove*.

Kulminacija ovog napora na rekonceptualizaciji pronalazi izraz u dobropoznatoj Mreži, koja se može smatrati novim načinom *dekonstruisanja Ego funkcija* i toga kako one pomažu ili ne uspeavaju da dostignu naprednije psihičke nivoe apstrakcije, realizacije i autentičnosti na način koji spaja i *integriše Ego i Self*. Naravno, sasvim je neverovatno da bi Bion sebe smatrao Ego psihologom (svakako u smislu gorenavedene uže definicije Američke Ego psihologije), niti bi ga takotrebalo kategorizovati. Međutim, poučno je i informativno pratiti njegov pravac razmišljanja kao evropskog pandana koji predstavlja pokušaj da se preoblikuje ono što je Američka Ego psihologija pokušavala da postigne, doduše sledeći veoma različite konceptualne pravce.

III. Cg. Ego psihologija i iskustvo

Glavni atribut normalnog funkcionisanja Ega je stvaranje, formiranje i integrisanje onoga što čini naše subjektivno, svesno i nesvesno, iskustvo. Pitanje subjektivnog iskustva je vekovno filozofsko pitanje. Međutim, cilj psihoanalize je da razjasni unutrašnje sile, dinamiku i mehanizme koji oblikuju i stvaraju naše iskustvo. U izvesnom smislu, „iskustvo“ kao takvo, premda ima glavnu ulogu u kliničkom diskursu, „objašnjava“ se ili kao „krajnji rezultat“ isponatno ishodište takvih sila, ili kao pripovedani označitelj ove unutrašnje dinamike. Pa ipak, pacijenti opisuju iskustva, a psihoanalitičari i psihoterapeuti im govore iskustveno. Ovo može biti jedan od faktora koji je uticao na ono što se desilo Ego psihologiji Hartmanovog doba, koja je često kritikovana da je „udaljena od iskustva“ (Kohut, 1971). Jezik „Selfa“ i „odnosa“ je izgleda prikladniji da izrazi ovakve *iskustvene aspekte*, ali u isto vreme zanemaruje činjenicu da takva saopštiva opažanja *konačno zavise od skrivenih Ego funkcija* koje ih stvaraju i održavaju (Grosman – Grossman, 1982). Erikson se suočio sa ovim problemom kada je pokušao da u psihoanalizu uvede koncept identiteta. Pokušao je da reši ovu poteškoću tako što ga je isprva predstavio kao koncept *Ego-identiteta*, budući da je identitet u jednom smislu *strukturalni konstrukt*, dok je u drugom smislu *iskustvena pojava* (Erikson, 1956). Upravo je to bila primedbanekih Ego psihologa račun koncepta identiteta, koji su kritikovali u smislu da mu nedostaje metapsihološka oštrina i intrapsihička jasnoća definicije (Abend, 1974).

Nedavni pokušaj rešavanja ovih pitanja i njihovog konceptualnog integrisanja sa postojećim psihoanalitičkim modelima jeste rad **Šmuela Erliha** na iskustvenim modalitetima (Erlih i Blat, 1985; Erlih, 1998, 2003). Erlih pretpostavlja da se *obrada unutrašnjih i spoljašnjih podataka* (perceptivnih, kognitivnih i afektivnih) odvija duž *dve paralelne, susedne i neprekidne dimenzije iskustva Selfa-i-Drugog*. U jednom modalitetu, iskustvo je odvojenosti i diferencijacije, a u drugom je –spajanja, sjedinjenja i stapanja Selfa i drugog.

Modalitet odvojenosti dovodi do iskustava uzročnosti, usmerenosti ka cilju i intencionalnosti, logike i objektivnosti (kao kod naučnog razmišljanja), do doživljaja vremena kao linearnog i uzročno-posledičnih sagledavanja realnosti. Doživljaji povezani sa nagonom (npr. doživljaj želje)

takođe se dešavaju u ovom modalitetu, jer su žudnja i želja usmerene na objekat koji se doživljava kao odvojen od Selfa, a koji mora biti dostignut da bi došlo do zadovoljenja nagona.

U drugom modalitetu, Self-i-drugi se doživljavaju kao jedno, povezani i spojeni. Vreme se doživljava kao cirkularno ili kao bezvremenost; mišljenje je neuzročno i vođeno osećanjima jednosti i tekućeg postojanja. U ovom modalitetu nema mesta za želju pošto su objekt i Self već doživljeni kao spojeni u jednost. Kada je reč o mišljenju, ovi opisi podsećaju na primarni i sekundarni proces (Frojd, 1900). Ipak, *iskustvo* koje svaki modalitet generiše očito je sasvim različito. U modalitetu odvojenosti, iskustvo je adaptivno usmereno ka spoljašnjoj realnosti (koja se doživljava objektivno) i može izazvati osećanja i iskustva vladanja, uspeha ili neuspeha, i ostvarenog ili neostvarenog zadovoljstva. Drugi modalitet, jednosti, proizvodi iskustva tekućeg postojanja, kao u Vinikotovom postojanju (1960), i povezanosti Selfa sa drugim (koji može biti osoba, ali i cilj, ideja, unutrašnji identitet ili zanimanje i društvena uloga). Dalji aspekti delovanja ovih iskustvenih modaliteta detaljnije su opisani u nekoliko publikacija (posebno Erlih, 2003, 2013).

Erlih je usvojio termine *Delanje* za prvi modalitet i *Postojanje* za drugi, što su izrazi koje je koristio i Vinikot (1971) sa donekle sličnim konotacijama. Ipak, postoje suštinske razlike između Erlihovih i Vinikotovih koncepta. Dok se Vinikot poziva na *sadržaj* krajnja stanja iskustva, Erlih posmatra ove modalitete prvenstveno kao *ono što obrađuje iskustvo*, proizvodeći sasvim različita krajnja stanja. On ne zasniva svoje koncepte na onome što se uočavali prijavljuje (npr. nivoi posmatrane aktivnosti) već na *pretpostavljenim osnovnim načinima obrade*. On time zapravo opisuje dva načina na koje Ego deluje kontinuirano i istovremeno. Njegova teorija je, stoga, savremeni dodatak ili preformulacija Ego funkcionisanja, zasnovana na shvatanju da je *Ego glavno oruđe za obradu i integrisanje u psihi i da je odgovoran za iskustvena krajnja stanja*.

Erlihov doprinos počiva na istim načelima kao i Bionova pretpostavka o alfa i beta elementima u psihičkoj funkciji. Bion je uveo ideju alfa-funkcije, čiji je zadatak da „preinači čulne podatke u alfa-elemente i ... obezbedi psihi materijal za misli... kapacitet da se probudi ili utone u san, da se bude svestan ili nesvestan...“ (Bion, 1967, str. 115). Kao što je predloženo u tekstu iznad, ovi teorijski doprinosi mogu se smatrati *posrednim predstavnicima transformativnih Ego-funkcija ili Ego-aktivnosti*.

III. D. RAZVOJI UTICAJNI U LATINSKOJ AMERICI

Latinoamerička psihoanaliza se, opšte uzevši, razvila iz preplitanja snažne frejdijanske tradicije i britanske tradicije objektnih odnosa kao i njihovih raznolikih razrada u radovima postfrejdijanskih i postklajnijanskih teoretičara u Severnoj Americi i Evropi, u koje spadaju i istaknuti francuski psihoanalitički autori.

Kada je reč o psihoanalizi Latinske Amerike iz perioda nakon Drugog svetskog rata, imigracioni pokret iz Evrope u Sjedinjene Države i iz Evrope u Južnu Ameriku podelio je sferu uticaja Ego psihologije i britanske teorije objektnih odnosa.

Konkretno, „Američka Ego psihologija“, koja potiče iz Sjedinjenih Država (za razliku od Evrope), postavljena je sprambritanskihteorijaobjektnih odnosa. Pored toga, postoje i značajne bipolarnosti između francuskih i anglosaksonskih uticaja u razvoju psihoanalize u Latinskoj Americi generalno(Rudinesko –*Roudinesco*, 2000),što je potom uticalo na prihvatanje i evoluciju Ego psihologije u regionu.

Zbog zaostajanja u prevođenju i kritika koje su dolazile i iz klajnijanske i iz francuske psihoanalitičke tradicije, teorijsko interesovanje Ego psihologije za psihičku površinu i predsvesne fenomene pogrešno je shvaćeno i pomešano sa kognitivnom bihevioralnom teorijom, što ju je lišilo libidinalnih aspekata, nesvesne fantazije i subjektivnosti.

Shodno tome, bez obzira na teorijska i kulturološka neslaganja, ponekadje problem pre u samom terminu „Ego psihologija“, koji nije popularan u Latinskoj Americi, nego u stvarnom konceptualnom okviru i kliničkom pristupu.

III. Da. Rani razvoji i uticaji

U Latinskoj Americi,istorijski početak teorije Ego psihologije ima korene u Frojdivim proučavanjimaEga kroz njegov celokupniopus, infantilne seksualnosti, narcisizma, psihologije grupe, strukturalne teorije iz „Ega i Ida“ (1923) i iz „Inhibicija, simptoma i anksioznosti“ (1926). Stepempoznavanja i upućenosti u „Mehanizmeodbrane“ (1936) **Ane Frojd**, „Ego i problem adaptacije“ (1939/1958)**Hajnca Hartmana** i „Organizaciju ipsihopatologijumisli“ (1951) **Dejvida Rapaporta**, koji nude sistematsku i hijerarhijsku organizaciju koncepata Ego psihologije, razlikuje se međurazličitim psihoanalitičkim kulturama Latinske Amerike.

III. Daa. Ramon Paresi „Klasična Ego psihologija“ u Meksiku

Jedan od osnivača Meksičkog psihoanalitičkog društva (Asociación Psicoanalítica Mexicana APM) 1956. godine, **Ramon Pares**,koji je studiraopsihijatriju i obučavao se u oblastipsihoanalize na Univerzitetu Kolumbija u Njujorku, bioje pod snažnim uticajem perspektive Ego psihologije.

Institut Meksičkog psihoanalitičkog društva u Meksiko Sitiju, koji nosi ime po njemu, uključuje sveobuhvatna predavanja i seminare iz Ego psihologije,kao deo svog osnovnog nastavnog programa, kao i svi psihoanalitički instituti u Meksiku.Ono što je jedinstveno za Latinsku Ameriku jeste da ne samoštosu Hartman, Kris, Levenštajn, Jakobson i Ana Frojd, između ostalih,važan deo nastavnih programa instituta, većse očekuje da kandidat sa svojih prethodnih studija poznaje Eriksonove psihosocijalne razvojne faze i „Ego i mehanizme odbrane“ Ane Frojd.

U svojoj knjizi „El Psicoanálisis como Ciencia“ (Pares, 1977),Parespredstavlja jedinstvenu

integraciju kliničke teorije, metodologije i tehnike psihoanalitičke Ego psihologije, uključujući mehanizme odbrane, transfer i preovlađujući uticaj nesvesnih procesa na svesnu mentalizaciju. Nakon objavljivanja knjige, detaljna klinička istorija uključujući procenu Ego kapaciteta i Ego funkcionisanja tokom analitičkog procesa, uspostavljanje i održavanje terapijskog saveza i istraživanje otpora i mehanizama odbrane, smatrani su važnim delom psihoanalitičkog arsenalasvakodnevnne kliničke prakse širom Latinske Amerike, mada često bez pripisivanja bilo kakvih zasluga Ego psihologiji.

III. Dab. Ego i Self, Ego psihologija i Self psihologija irani napori ka integracijama Ego psihologije i objektnih odnosa

Razlike između Ego psihologije i Self psihologije su vrlo jasne u Meksiku, kao što možda i nisu toliko u ostatku Latinske Amerike. Ako se spomene Self psihologija, citira se Hans Kohut. Vinikotov pravi i lažni Self uključuje koncept Selfa, međutim on se smatra teoretičarem objektnih odnosa, predstavnikom britanske „srednje“ škole, a ne predstavnikom Self psihologije ili Ego psihologije. Vinikot i Bion su rasprostranjeni u Latinskoj Americi, naročito u Argentini, a potom i u Čileu, Brazilu, Peruu, Kolumbiji i još kasnije u Meksiku. U Latinskoj Americi, oni koji su u izvesnom smislu anticipirali Self psihologiju, poput Ferencija, Balinta, Ferberna, Biona i Vinikota, smatraju se teoretičarima objektnih odnosa.

Kada se radi o latinoameričkom poimanju, Ego psihologija se više odnosi na funkcije i dinamiku psihičkog aparata, dok Self uključuje druge strukture, Superego i Id.

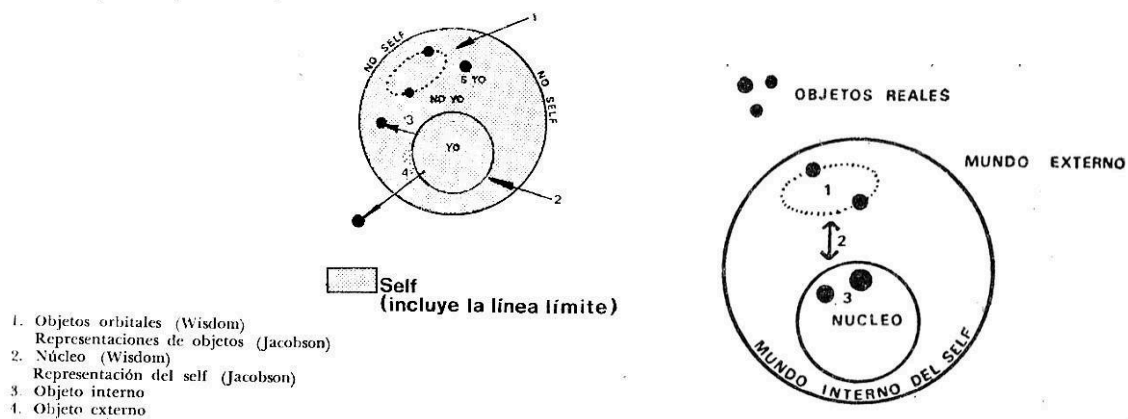
Leon i Rebeka Grinberg (1971), iz Argentine, u svojoj knjizi „Identidad y Cambio“ (Identitet i promena) proučavali su istoriju i evoluciju pojmova koji su uključeni u Eriksonov koncept identiteta, Ega i Selfa, kako bi konceptualizovali „ne-Ego“, „ne-Self“, i različite permutacije nesvesne fantazije Selfa u Egu, s ciljem da sistematizuju njihov koherentni odnos. Grinbergovi ističu da je, danas, Eriksonov koncept identiteta strateški važan kao što je to bila studija o seksualnosti u Frojdovo vreme. Ono što tvori primarne privrženosti koje oblikuju identitet dovodi do diferencijacije između Ega i Selfa. Koncepti Ega i Selfa su očito različiti i moraju se shvatiti kao odvojeni koncepti. Prema Grinbergovima, istraživanje problema Selfa počinje upravo sa Hartmanovim razlikovanjem Ega kao psihičkog sistema i Selfa kao sopstva. Grinberg shvata Hartmanov koncept Ega kao sinonim za koncept ličnosti, niti kao subjekt spram objekta iskustva, već kao svest o osećajima sebe. Za njega, Ego je podstruktura ličnosti i definišu ga njegove funkcije. Ove funkcije se odnose na Frojdov prvi Ego, telesni Ego, u smislu uticaja koji slika o telu ima na diferencijaciju Selfa od sveta objekata, ali inačine na koji funkcije organa u telu uspostavljaju kontakt sa spoljašnjim svetom i postepeno potpadaju pod kontrolu Ega. Ovaj postulat pomaže Hartmanu da izbegne zabunu koja postoji oko Selfa kao objekta i Ega kao organizacije. Reč Ego se koristi da obuhvati psihološke procese/funkcije kao što su mišljenje, percepcija, sećanje, osećanje i ima organizacionu i samoregulacionu funkciju u odnosu na Self. Ego

funkcije su odgovorne za razvoj i ostvarenje zadovoljenja unutrašnjih nagona s jedne strane, i zahtevaspoljašnjeg sveta, s druge. Self je prelazni koncept između intrapsihičkih fenomena i fenomena koji se tiču interpersonalnog iskustva.

Grinbergvidi Hartmanove ideje kao podsticaj za Edit Jakobsona dalje produbljuje koncept Selfa koji obuhvata celovitu osobu, uključujući telo i delove tela, nazvan primarni psihofiziološki Self, sa jednakim libidinalnim i agresivnim nagonima koji uzrokuju primarni narcisizam i mazohizam. S razvojem Ega, priključuje se njegovu mnemička reprezentacija objekata, i kako odrasta, osoba će moćida razlikuje unutrašnje od spoljašnjeg, Ego od Selfa i od objekata, kao i da raspoznaje Ego reprezentacije od reprezentacija Selfa. Dakle, sekundarni narcisizam i mazohizam odgovaraju na agresivne i libidinalne nagone ovih reprezentacija Selfa, sadržanih u Egu, sada difrenciranom. Identitet ima dva aspekta, jedan koji se odnosi na Self i drugi koji se odnosi na Ego povezan sa sintetičkom funkcijom. Po Grinbergovom viđenju, za Jakobson, Self ima temporalnu dimenziju koja uključuje promenljive faze detinjstva, adolescencije i odraslog doba. U psihotičnoj organizaciji razvijase lažni Self, koji štiti pravi Self sve dok neka podsticajna sredina ne omogući pomaljanje istinskog Selfa, koji Ego tada ponovo integriše. Prema Grinbergu, ovakose odvija tranzicija koncepata od Frojda (telesni Ego) do Erika Eriksona (formiranje identiteta), Jakobsonove (temporalnost Selfa u formiranju Ega), Ota Kernberga (pojašnjavanje značenja temperamenta, karaktera i ličnosti), Melanije Klajn (Self kao introjektivna identifikacija kao rezultat Ego introjeksijske projekcije objekta i projekтивna identifikacija kao rezultat projekcije delova Selfa na objekat) i konačno do Džona Oltona Vizdoma (*John Oulton Wisdom*) (orbita i orbitalni objekti, interni objektni odnosi i introjektovani nuklearni objekti).

Grinbergovi su, tako, razgraničili pet koncepata:

- *Ego*: psihička struktura koju je opisao Frojd, koja uključuje nesvesnu fantaziju o Selfu u odnosu na Ego (odgovara jezgru iz Vizdomovog dijagrama i uključuje koncept Self reprezentacije Jakobsonove).
- *Ne-Ego*: Odnosi se na Self i sadržikružnu putanju (interni objekti plus Superego) i objektnu reprezentaciju prema opisu Jakobsonove. Ne-Ego se nalazi u Selfu, i kada se proširi izvan granica Selfa, postaje ne-Self.
- *Self*: Obuhvata Ego i ne-Ego kao celovitu osobu, telo, psihičku strukturu, i vezu sa unutrašnjim i spoljašnjim objektima, gde se individualizacija suprot svetu objekata.
- *Ne-Self*: Spoljašnji svet i objekti.
- *Nesvesna fantazija Selfa u Egu*: Jakobson ne uključuje nesvesne fantazije, i to povezuje Ego psihologiju sa teorijom objektnih odnosa. Ovo potonje potvrđuje teškoću oko uvođenja Selfa u Latinsku Ameriku budući da upotreba Selfa, kako Montero (2005) objašnjava, ostaje struktura zasnovana na subjektivnom iskustvu.

Ovaj dijagram Grinbergovih jasno ilustruje *granice između Ega i Selfa*.

U „Problemu identiteta i psihoanalitičkom procesu“, Grinbergovi (1974) se oslanjaju na teoriju Erika Eriksona (1956) o formiranju identiteta iz prethodnih fragmenata različitih identifikacija, teoriju regresije Ernsta Krisa (1952) koja omogućava kreativnu aktivnost, i studije M. Maler (1958) o poremećajima identiteta u slučajevima autizma i simbioze, između ostalog, kako bi predložili sopstvenu formulaciju osećaja identiteta kao „ishod procesa neprekidne interakcije tri integracione spona, naime, prostorne, vremenske i društvene“ (Grinberg i Grinberg, 1974, str. 506).

Još jedan autor koji je istraživao *odnos između Ega i Selfa*, na temelju „Američke Ego psihologije“, bio je Argentinac **Salomon Resnik**. U delu „El yo, el self y la relación de objeto narcisista“ (Ego, Self i narcisistički objektni odnos), **Resnik** (1971-1972) daje pregled različitih značenja koncepta Ega i Selfa i njihovih teorijskih i etimoloških korena, u nemačkom, engleskom i španskom, u psihoanalizi, akademskoj psihologiji i filozofiji. Povezujući i istražujući „Principe psihologije“ Viliijama Džejmisa (*William James*, 1890), Frojdov opis Ega kao strukture sa funkcijama (mišljenje, koordinacija, sintetičko i integrativno funkcionisanje, mehanizmi odbrane) i formulacije Hartmana i Jakobsonove, on se fokusira na „neodređenost i specifičnost Selfa“: „Selbst je ostao jedna nejasna ideja, kojoj su anglosaksonski psihoanalitičari dali specifično značenje u kliničkom iskustvu“ (Resnik, 1971-1972, str. 267).

U Mižolinom rečniku (2002), koji ima značajan uticaj u Latinskoj Americi, **Agnes Openhajmer** (*Agnes Oppenheimer*) opisuje *stanak Self psihologije iz perspektive Ego psihologije*, opisujući kako se Ego strukturirana funkcijama razlikuje od Self-reprezentacija koje su narcisistički investirane. Self će tada postati struktura *per se* psihičkog aparata.

Kao centralni i osnovni koncept u *Self psihologiji*, empatija se smatra ključnim konceptom za

razumevanje Selfa i Self-objekt odnosa. Kohut je empatiju definisao kao „kapacitet da se mislima i osećanjima unesemo u unutrašnji život druge osobe. To je naša doživotna sposobnost daiskusimo ono što druga osoba doživljava“ (Kohut, 1984); usmerena je na razumevanje interaktivnog procesa dve osobe. Takođe se više povezuje sa narcisističkom patologijom. Kada je reč o ekonomskim aspektima, postoji potreba za *pravljnjem razlike između katekse Ega i katekse Selfa*, pri čemu je ova druga uglavnom rezervisana za narcisizam.

U *Ego psihologiji*, zasnovanoj na Frojdovoj strukturalnoj (druga topografija) teoriji i psihičkom aparatu Ega, Ida i Superega, *Ego* je „ono što osoba jeste“; Ego posreduje između osnovnih potreba čoveka i zahteva okruženja, delom svesno a delom nesvesno težeći adaptaciji i smanjenju anksioznosti, razlikujući se od *Selfa* i Self-objekata.

Prema *gledištu Klasične Ego psihologije* (Hartman, 1939/1958, 1950; Hartman, Kris i Levenštajn, 1946), Ego je prisutan od trenutka rođenja i predstavljaju ga funkcije koje nisu uronjene u konflikt unutrašnje i spoljašnje realnosti. Mnoge od tih funkcija su relativno autonomne i odgovaraju relativno beskonfliktnoj sferi. U ovom modelu, ne dolazi sva energija Ega od libida i nagona. Ego je organizacija; on ima strukturu kao i druge kompleksne podstrukture upletene u hijerarhijske funkcije. Neke od tih funkcija su lišene efekata konflikta, što je Hartman zvao primarnim autonomnim funkcijama, dok druge postaju sekundarno autonomne tek nakon razrešenja konflikata. U ovom procesu, svi aspekti su posredovani odnosima, jer identifikacije postaju glavna funkcija Ega za olakšavanje ove „neutralizacije“ energije.

Argentinac koji je doprineo razvoju *rane integracione misli*, **Roberto Dorija (Roberto Doria**, 1997), u svom delu „*Divergencias en la Unidad*“ (Nepodudarnosti i jedinstvo), uključuje poglavlje „*Psicología del Yo*“, istorijski prikaz Hartmanovog doprinosa. On posebno opisuje kontinuitete između Frojda i Hartmana, bogatstvo Hartmanovog sveobuhvatnog opusa i njegovu nameru da izgradi nove horizonte ka opštijoj psihologiji. Sa svoje strane, Dorija je posebno naglašavao važnost *Hartmanove organizacione funkcije* koja ima veći domet od sintetičke funkcije. Prema Dorijinom shvatanju Hartmana, *funkcionalni kapacitet Ega i struktura ličnosti zavisi od ove organizacione funkcije i samoreguliše se pomoću nje*, dok je sintetička funkcija ograničena na Ego funkcije i ne dopire do spoljašnje realnosti. Dorija dalje ističe Hartmanovo teorijsko neslaganje sa instinktom smrti i njegovu pretpostavku o agresivnom nagonu koji je ukorenjen u nediferenciranoj konstitucionoj matrici. Intervencija *neutralizacije* ovih *agresivnih nagona* dovodi do integracije energija koja pomaže funkcionalne strukture Ega i Superega. Po Dorijinom viđenju, ovde je u izvesnoj meri приметnasličnost sa mehanizmom sublimacije koji pominje Frojd. Imajući na umu upravo ove hartmanovske ideje, Dorija apeluje na hitnu *potrebu za integracijom Hartmanove teorije i tehnike Ego psihologije sa teorijom i tehnikom objektnih odnosa*, što je od posebne koristi za teške patologije.

U ovom duhu integracije, **Edit Jakobson i Margaret Maler** su kasnije u Latinskoj

Americismatrane „tvorcima teorije objektnih odnosa u teoriji Ego psihologije“. One se smatraju teoretičarima koji su doprineli elaboraciji dijalektičke veze u razvoju *afekata i nagona, povezanih sa mentalnom reprezentacijom Selfa i objektnog sveta*. Premda je prepoznato preklapanje između teorija Ego psihologije i objektnih odnosa u oba odnosa doprinosa, Jakobson (analitičarka Malerove), koja se koncentrisala na ulogu progresivne integracije Self reprezentacija i objektnih reprezentacija u formiranju psihičkih struktura, smatra se bližom Ego psihologiji, dok se teorija separacije i individuacije M. Maler, od simbioze do konstantnosti objekta, koja je od suštinskog značaja u latinoameričkoj psihoanalitičkoj misli i praksi, uglavnom smatra donekle bližom teorijama objektnih odnosa.

III. Db. Skoriji razvoji od uticaja u Latinskoj Americi

Sveobuhvatni rečnik psihoanalize Salmana Ahtara (2009), veoma se uzima u obzir u Meksiku i severnom delu Latinske Amerike. U svojoj definiciji Ego psihologije, Ahtar daje veoma jasno objašnjenje da je reč o pomaku... „od nagona ka odbrani, od pražnjenja ka sublimaciji, od impulsa ka antikateksi, od otkrića ka otporu, i od kotla instinkata ka izvršnim operacijama Ega.“ Latinska Amerika se tek postepeno upoznajei prepoznaje brojne integrativne napore ka stvaranju mostova između Ego psihologije, klajnjanske teorije i nezavisnih britanskih teoretičara koji su sledbenici Balintovog i Vinikotovog učenja, kao što su radovi Sandlera i F. Pajna o četiri psihologije psihoanalize (Pajn, 1988) koje pominje i Ahtar. Ahtarove definicije Ega, koje obuhvataju doprinose brojnih Ego psihologa i njihove konceptualizacije Ego automatizama, Ego granica, Ego opsega, Ego deficita, Ego odbrana, Ego devijacije, Ego izobličenja, Ego funkcije metaforizacije, Ego funkcija, Ego ideala, Ego identiteta, regresije u službi Ega, Ego instinkata, Ego integriteta naspram očaja, Ego libida, Ego modifikacije, Ego potreba, jezgra Ega, Ego prolaza, Ego regresije, Ego povezanosti, snage-slabosti Ega i Egov osećaj sopstvenog nestajanja, pružaju veoma opširan teorijski i tehnički prikaz Ego psihologije.

U početku, načinu na koji su psihosocijalne faze životnog ciklusa **Erika H. Eriksona** prenošene/prevodene analitičarima iz Latinske Amerike ponekad je, nažalost, nedostajalo njegovo poslovično bogatstvo interaktivne i regresivno-progresivne složenosti, posebno karakteristično za njegov prelaz između faza. Fokus je tada uglavnom bio usmeren samom sekvencijalnu i linearnu progresiju. Predstavljena na ovaj ograničen način, shvatase kao suprotnost drugim dinamičnijim, spiralnim, interaktivnim predlozima koji progresiraju i regresiraju u vrlo složenoj interakciji, manje epigenetski razvojno (pre)determinisanoj. Međutim, možda zahvaljujući važnom ranijem radu Grinbergovih (1971, 1974) na španskom jeziku (i njegovom prevodu na engleski), sve se bolje razumeda Erikson naglašava ključne kulturološke i društvene aspekte koji učestvuju u formiranju „Ego identiteta“ iz mnogih parcijalnih identifikacija putem procesa introjeksija, internalizacija i integracija. U ovom smislu se podrazumeva da Ego ima subjektivne aspekte Selfa i da je odgovoran za integraciju različitih mentalnih reprezentacija Selfa kao važne funkcije i strukture Ega.

Latinska Amerika je u početku imala dosta ograničeno shvatanje Ego psihologije kao teorije koja je posvećena isključivo tretmanu neurotične psihopatologije. U ovom kontekst bila je važna jedinstvena integracija teorija Egopsihologije i objektivnih odnosa **Ota F. Kernberga** posebnim tehničkim indikacijama i metodologijom koja proširuje analitički orijentisane tretmane na granične pacijente sa graničnim organizacijama ličnosti, predstavljajući teorijsko preklapanje između Ego psihologije i perspektive objektivnih odnosa. U Latinskoj Americi, neki su počeli da gledaju na Kernbergov doprinos kao na integrativni pristup „Savremene Ego psihologije“, koji je naročito značajan za pacijente sa teškoćom u simbolizaciji sa graničnom organizacijom ličnosti.

Uviđajući, dakle, *preklapanja između teorije Ego psihologije i teorije objektivnih odnosa*, **Oto Kernberg**, koji je isprva bio smatran prvenstveno teoretičarem objektivnih odnosa, postepeno je počeo da se posmatra kao predstavnik *približavanja Ego psihologije i objektivnih odnosa*, budući da je njegova teorija obuhvatala i koncept *splitinga* M. Klajna, povezan sa paranoidno-shizoidnom pozicijom. U radu sa graničnim pacijentima, Kernbergova tehnika (Kernberg, O.F., F.E. Joumans – F.E. Yeomans, Dž. F. Klarkin – J.F. Clarkin i saradnici, 2008) „psihoterapija fokusirana na transfer“ (TFP), uzima se u velikoj meri u obzir u Meksiku. Zbog svog dolaska iz Austrije prvo u Čile, te njegovog kasnijeg života i studija medicine tamo, Kernberg se smatra, u izvesnom smislu, teoretičarem Latinske Amerike. Njegovo znanje španskog jezika, putovanja latinoameričkim kontinentom, predavanja, kao i činjenica da je plodonosan autor mnogih knjiga koje su napisane ili prevedene na španski, čine njegovu teoriju pristupačnom (sanjenim aspektima kako Ego psihologije tako i objektivnih odnosa). Čile postaje druga latinoamerička zemlja posle Meksika, koja se oslanja na aspekte teorije Ego psihologije, uglavnom u radu sa graničnim patologijama.

Klinički koncepti kao što su zajednička izgradnja *terapijskog saveza* **Elizabet Zeceli radnog saveza** **Ralfa Grinsona** su važni u psihoanalitičkoj kliničkoj praksi Latinske Amerike, jer označavaju usmerenost ka kvalitetu i prirodnom psihoanalitičkom odnosu.

Sasve većimobimom psihoanalitičkog rada sa decom i adolescentima, **Eriksonovo** „*bazično poverenje*“, „*marljivost*“ i rad ka „*autonomiji*“ se dosledno uzimaju u obzir, ali se, začudo, smatraju izuzetkom u okviru teorije Ego psihologije, u smislu da suviše razvojno usmereni i nužni, te da dobro služe kao tehnika u radu sa decom i adolescentima. Zbog nerazumevanja i kulturno-istorijske „američke stigme“ koja meša Ego psihologiju sa kognitivnom psihologijom, u savremenoj perspektivi je došlo do „*uplitanja*“ Ego psiholoških koncepata kao što su *otpori*, *proširenje pažnje na odbrane i njihovo tumačenje*, koji se spajaju u savremenoj sintetičkoj verziji Razvojne Ego psihologije, koja uključuje ažuriranu verziju separacije-individuacije M. Maler u konceptualizacijama **Danijela Sterna** (1985), poput „*afektivne usklađenosti*“, dok se Hartman, Levenštajn i drugi odbacuju. Ideja da psihoanaliza pripada isključivo unutrašnjem svetu možda ustupa mesto integriranijoj ili savremenijoj psihoanalizi koja uzima u obzir i širi spektar patologija.

Premda je *imigracijaveliki* problem širom sveta, u Latinskoj Americi je bilo mnogo patnje, a rad sa imigrantima uglavnom se zasniva na Ego psihološkim i sociokulturološkim konceptima. Razvojni koncepti kao što *suseparaciona anksioznost Malerovetokom* potfaze zblizavanja iz njene teorije separacije-individuacije, potreba za (i vraćanje) konstantnosti objekta, Eriksonovo „*bazično poverenje spram nepoverenja*“ i (ponovno)formiranje „*Ego-identiteta*“ postaju ključni, pored Sternove *afektivne usklađenosti*.

Rasprava **Glena Gabarda** (*Glen Gabbard*, 2009) u kojoj razjašnjava tri glavne psihoanalitičke paradigme: Ego psihologiju, teorije objektnih odnosa i Self psihologiju, kao i njihovu evoluciju od originalne klasične analitičke teorije, dobija na značaju širom kontinenta, baš kao i delo **Roberta S. Valerštajna** (*Robert S. Wallerstein*, 2002), „Rast i transformacija Američke Ego psihologije“, u kojem je latinoameričkim analitičarima predstavljena evolucija Ego psihologije od Hartmana do sadašnjeg teorijskog pluralizma složene post-frojdijske misli u Severnoj Americi, *integrisanjem Savremene Ego psihologije/Strukturalne teorije sa objektnim odnosima i elementima Self psihologije*. Ovakvo gledište, shvaćeno kao spajanje Ego procesa, uključujući princip realnosti s jedne strane, i društveni život s druge, u skladu je sa važnim pravcima psihoanalitičke misli i prakse Latinske Amerike.

Savremena Ego psihologija (‘*psicología del yo contemporánea*’, ili PYCna španskom) **Sesilija Panijagve** (2014) prihvaćena je u Latinskoj Americi, naročito od strane mladih psihoanalitičara, budući da je reč o svežoj verziji koja ističe tehniku u odnosu na teoriju. Kao španski psihoanalitičar, koji piše na španskom, kao i na engleskom, Panijagva je obrazložio i prepoznao da je Grejeve intervencije pomnog praćenja procesa možda potrebno „*prilagoditi različitim kulturnim miljeima*“ (Panijagva, 2008, str. 2019).

Panijagvin sistematski pristup više se sastoji od istraživanja otporanog od asocijativnog prorađivanja, imajući na umu značaj terapijskog saveza, da bi se dalo prvenstvo samoposmatrajućem Egu kao putu ka razumevanju nesvesnog konflikta i istraživanju Ida kojidoprinosu formiranju karakternih crta. On pominje da je analitički zadatak u velikoj meri usmeren na istraživanje smetnji koje sprečavaju verbalnu manifestaciju, kao otpor nastanku instinktivnih nagona. Interpretacije analitičkog materijala imaju prednost samo kada je pacijent u Ego regresiji spreman za introspekciju. Površina postaje bitna utoliko što se posebna pažnja posvećuje toku izlaganja, promenama u tonu glasa, pauzama i izostavljanjima, koji ukazuju na prirodu odbrana koje štite od derivata Ida. Autor ovo naziva *mikroanalitičkim* slušanjem.

Istorijski gledano, Panijagva povezuje svoj savremeni Ego psihološki pristup sa konceptima koji su privlačni latinoameričkim analitičarima: mesto analitičara nije mesto znanja, već *zdravog neznanja*, što je više od korišćenja lebdeće pažnje zasnovane na kontratransferu; to je pre svesni budni stav prema slobodnim asocijacijama pacijenta. Ovo potonje je zasnovano na konceptu „*intuitivnog trećeg uha*“ Teodora Rajka (1948), koji se više oslanja na analitičarevo zapažanje nego na ono što oseća. Na ovaj

način, analitičko prorađivanje će pojačati *posmatrajući Ego*, a pacijent će imati aktivnu ulogu saučesnika u procesu, a ne samo pružaoca biografskog materijala. Interpretacije su više razjašnjenja (Bibring – *Bibring*, 1954), pri čemu se velika vrednost pridaje trudu pacijenta koji je uključen u samoposmatranje, spram onoga što je smatrano klasičnim autoritativnim jednostranim interpretativnim intervencijama. *Sintetička Ego funkcija* će tako analitički proces dovesti do nagonskih derivata koji su bili potisnuti, ka adaptivnijim rešenjima.

IV. ZAKLJUČAK

U Severnoj Americi, savremena Ego psihologija čvrsto se drži gledišta da veliki deo svih aspekata psihe deluje nesvesno, uključujući konfliktne interakcije unutar i između Ida-Ega-Superega i spoljašnjeg sveta sa njegovim objektima i njihovim internim reprezentacijama, što proizvodi širok spektar kompromisnih formacija, upletenih u psihičko zdravlje i kreativnost, kao i u bolest. Savremeni Ego psiholozi se slažu oko ideje da značenje, dubina i intenzitet doživljaja potiču iz integracije svesnog i nesvesnog putem fantazije, transfera, kao i iz razumevanja integracije svesne i nesvesne afektivne gustine primarnog procesa sa jezikom sekundarnog procesa, koja izvire iz najdubljih korena postojanja. Upravo u ovom kontekstu Ego psihologija proučava višestruke uloge Ega u psihičkom konfliktu i kompleksnosti funkcionisanja unutar Ega, obuhvatajući i odbrambene i autonomne Ego funkcije, kao i Ego snagu. Uzajamni uticaj intrapsihičkog i interpsihičkog procesa odvija se u promenljivim unutrašnjim i spoljašnjim uslovima, uključujući traumu, u životu i u analitičkoj situaciji. Razvojni proces i transformacije nagona, odbrane i internalizovane kulturološke i etičke vrednosti utičući pod uticajem su autonomnog Ego funkcionisanja i Ego snage i otpornosti.

Integrisanjem nalaza iz drugih škola mišljenja, Ego psihologija je prihvatila ideju da se mnoštvo razvojnih i kliničkih fenomena dešava istovremeno.

Današnja klinička i teorijska Ego psihologija nudi shvatanja da interpretacija deluje na ivici pacijentove spremnosti za uvid, da nije sterilna, već afektivno obojena, i da sam analitički proces uključuje kompromisne formacije kod analitičara i analizanda. Transfer i kontratransfer su prepoznati kao kompleksna, višestruko determinisana iskustva. Ovakvo višedimenzionalno shvatanje slojevitih intrapsihičkih i interpsihičkih transfernih procesa oba učesnika, koji rade „unutartransfera“, može poboljšati mentalizaciju uključenu u „stvaranje psihoanalitičkog uma“, što je preduslov za uspeh interpretativne tehnike. Ego funkcije doprinose percepcijama telesnog Ega, njegovom dinamskom značenju i njegovim mentalnim reprezentacijama. Odgovori na traumu mogu se razumeti u kontekstu nesvesnih Ego mehanizama koji dominiraju „nultim procesom“ u kojem trauma stalno „čeka da se desi“, a koji se javljaju svojstveni zate traume.

Koncepti Ego psihologije pomažu da se opišu i razgraniče tehnike koje uključuju rekonstrukciju patogenih (prošlih i sadašnjih) događaja, i podsticanje procesa internalizacije, izgradnje psihičkih struktura i reprezentacija. Konačno, koncepti iz Ego psihologije, naglašavajući individualno psihičko iskustvo u svoj njegovoj dubini i obimu, mogu da ponude nijansirane smernice za individualizovanje i prilagođavanje dinamske procene i psihoanalitički usmerene intervencije vodeći do ekspanzije i formulisanjameđusobnog uticaja svih aspekata psihičkog procesa i mentalnog života.

U Evropi, Ego psihologija se može definisati kao neophodna faza psihoanalize, kao škola, i kao analitička perspektiva koja je razvijana na različite načine u skladu sa ličnošću psihoanalitičara koji su se njome bavili, formulisali je i bili uticajni – pre i nakon Drugog svetskog rata u različitim pravcima evropske psihoanalitičke misli i prakse.

U ovom kontekstu, ako se različiti protagonisti i njihova posebna interesovanja u potpunosti formulišu, postaje očigledno da mnogi aspekti Ego psihologije sa svojim teorijskim i kliničkim dimenzijama i dalje predstavljaju važnu, mada često zapostavljenu granu psihoanalize. Sa ove tačke gledišta, tačno je da psihoanalitičari usmeravaju svoj rad – kako je Oto Fenihelgovorio – na Ego svojih pacijenata, ali očigledno to čine tako automatski da ponekada ne uspevaju da ga integrišu u sopstvenu sliku o sebi i svoju teoriju.

U Latinskoj Americi, teorija savremene Ego psihologije nije rasprostranjena, međutim, koliko god kontradiktorno zvučalo, u svakodnevnoj psihoanalitičkoj kliničkoj praksi je u širokoj upotrebi. Uticaj Ego psihologije oseća se u: a.pružanju neposrednije i konstantne pažnje toku reči, nizu asocijacija, infleksiji i tonu glasa, kao i drugim afektivnim izrazima kako bi mogli da se otkrijuderivati instinkata, koji su na putu ka svesnim manifestacijama; b. pažljivom praćenju prepreka i mešanja Ega koji ove izraze smatra opasnim, i Superega koji ih procenjuje kao neprihvatljive. Iakočinjenica danagoni i nesvesne fantazije nisu odbačeni u teoriji (severnoameričke) Ego psihologijenije u potpunosti prepoznatau Latinskoj Americi, u praksi se podrazumeva (u duhu kliničke tehnike Ego psihologije) da su suptilni iprerušenisignaliansioznosti koji odgovaraju analitičkom materijalu svakako vrh ledenog brega Id elemenata koji su stvorili potrebu za određenom vrstom Ego odbrane. Postoji povećanorazumevanje potrebe za razvojem snažnog radnog saveza u kliničkom psihoanalitičkom setingu, koji podstičesamoposmatrajuću funkciju Ega u ovde i sada, koja, sa svoje strane, povećava spremnost pacijenta da koristi analitičarevo tumačenje skrivenih fantazija i nagona.

Iakolatinoamerički analitičari mogu koristiti različite metode, zasnovane na različitim teorijama, da istraže nesvesnu (unutrašnjui spoljašnju) motivaciju, osnovne metode slobodnih asocijacija, setinga, otpora, interpretacija odbrana, transfera i kontratransfera ostaju. Teorija Ego psihologije je uvek na mnoštvo načina prisutna u svakodnevnoj kliničkoj praksi. U radu sa pacijentima, psihoanalitičari istražuju najprimitivnije patologije telesnog Ega, odsustvo simbolizacije i odigravanje kao deo osnovne savremene psihoanalitičke metodologije koja vodi ka efektivnom prorađivanju otpora

i odbrana otupljujući Ego funkcije simboličkih procesa i jezika.

Postoji stalna potreba za održivim ključnim elementima psihoanalitičke kliničke teorije, a teorijske paradigme (i njihove promene) imaju odjek u kliničkoj praksi (Taket – Tuckett, 2011). Razniintegrativni napori između Ego psihologije i teorije objektnih odnosa u Latinskoj Americi leže u osnovi priznanja da je svim analitičkim orijentacijamazajednički imenilac to da je naš život vođen nesvesnim motivacijama čak i ako se one razlikuju u metodi istraživanja tih motivacija. Iz toga sledi da je Savremena Ego psihologija, u svojim brojnim aspektima, veoma prisutna u Latinskoj Americi, ali da nije priznata kao takva: paradoksalno, nateoriju se ne gleda blagonaklono, dok je tehnika suštinski deo svakodnevnog kliničke psihoanalitičke prakse, jer se podrazumeva da, u praksi, rad sa odbranama i otporima otvara put ka skrivenim konfliktima, derivatima nagona i nesvesnim fantazijama i nagonima.

Većina autora u Severnoj Americi, Evropi i Latinskoj Americi, koja ubraja Ego psihološke koncepte u svoj teorijski i klinički arsenal, razume da se razvoj Ega odvija u kontekstu objektnih odnosa kao i u kontekstu uzajamno uticajnih interakcija Ega sa Idom. U tom pogledu, teorijska podela između nagona i njihovih derivata s jedne strane, spram nesvesnog Ega na delu s druge, klinički prevedena u „analizu Ida spram analize Ega“ predstavlja lažne dihotomije. Dubinsko istraživanje složenosti mreže adaptivnog, maladaptivnog, odbrambenog kao i kreativnog funkcionisanja Ega omogućava nagonskom materijalu da sponatnije izroni na kliničku površinu, a to sa svoje strane omogućava detaljniju analizu Ida.

Pored toga, kreativni procvat savremenih integracija i konceptualnih preklapanja, koji uključuju varijacije i elemente Ego psihologije, osvetljava *dinamsku sferu Ego funkcionisanja*, uključujući višesmerno međusobno delovanje svesnog i nesvesnog sadržaja i procesa, unutrašnji svet reprezentacija povezan sa afektima i nagonima u odnosu na višestruke dimenzije formiranja psihičke strukture, te višestruko konceptualizovanu „transformativnu obradu“ raznih iskustvenih domena, uključujući subjektivnost, drugost i otuđenost, presimboličku/prepsihičku i nesvesno simbolizovanu komunikaciju, u svetluneprekidnih odnosa između Ega i Selfa u razvoju, životu i analitičkom procesu svakodnevnog prakse.

Videti i:

KONFLIKT

NAGONI

INTERSUBJEKTIVNOST

TEORIJE OBJEKTNIH ODNOSA

SELF

NESVESNO

LITERATURA

- Abend, S. M. (1974) Problems of identity – theoretical and clinical applications. *Psychoanalytic Quarterly*, 43:606-637.
- Akhtar, S. (2009) *Comprehensive Dictionary of Psychoanalysis*. London and New York: Routledge.
- Alexander, F. (1925). A metapsychological description of the process of cure. *International Journal of Psychoanalysis*, 6, 13-34. Original German, 1925.
- Alexander, F. (1933). The Relation of Structural and Instinctual Conflicts. *Psychoanal. Q.*, 2:181-207.
- Alexander, F. (1935). The problem of psychoanalytic technique. *Psychoanalytic Quarterly*, 4, 588-611.
- Alexander, F (1965) *Psychosomatic Medicine: Its Principles and Applications*. Norton.
- Alpert, A. (1959). Reversibility of pathological fixations associated with maternal deprivation in infancy. *Psychoanalytic Study of the Child* 14: 169-185.
- American Psychiatric Association (1980). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, 3rd Edition (DSM-III)*. American Psychiatric Publishing.
- American Psychiatric Association (1994). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, 4th Edition (DSM-IV)*. American Psychiatric Publishing.
- American Psychiatric Association (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, 5th Edition (DSM-5)*. American Psychiatric Publishing.
- Anzieu, D. (1985). Original publication France (1985)/ *The Skin Ego*. New Haven: Yale University press, 1989.
- Arbiser, S. (2003) A brief history of psychoanalysis in Argentina in *Journal of the American Psychoanalytic Association*, Pgs. 323-335.
- Argelander, H. (2013). The scenic function of the Ego and its role in symptom and character formation. *International Journal of Psychoanalysis*, 94, 337-354. Original German, 1970.
- Arlow, J. A. (1969). Fantasy, memory, and reality testing. *Psychoanal. Q.* 38: 28-51. Arlow, J. (1980).

Object concept and object choice. *Psychoanal. Q.*;49:109-33

Arlow, J. (1982). Problems of the superego concept. In: Arlow J. (ed.) *Clinical theory and practice*. Madison, CT: International Universities Press.

Arlow, J. (1987). The dynamics of interpretation. *Psychoanal. Q.* ;56:68-87.

Arlow, J. (1991). *Clinical theory and practice*. Madison, CT: International Universities Press.

Arlow, J. A., and Brenner, C. (1964). *Psychoanalytic concepts and the structural theory*. New York: International Universities Press.

Atwood, G., Orange, D. and Stolorow, R. (2002). Shattered worlds/psychotic states. *Psychoanal Psychol*19:281-306.

Auchincloss, E and Samberg, E (Eds.) (2012). *Psychoanalytic Terms and Concepts*. New Haven: Yale University Press.

Bally, G. (1933). Frühe Entwicklungsstadien des Ichs. Primäre Obejktliebe". *Imago*, 19, 339 366.

Balsam, R.H. (2012). *Women's Bodies in Psychoanalysis*. London: Routledge.

Balsam,R.H.(2013).(Re)memberingtheFemaleBodyinPsychoanalysis*JAmer.Psychoanal. Assn* , 61: 446 -470.

Balsam,R.H.(2015).OedipusRex:WhereAreWeGoing,EspeciallywithFemales?

Psychoanal. Q., 84: 555-588.

Barale F., Bertani M., Gallese V., Mistura S., Zamperini A., eds. (2007). *Psiche – Dizionario storico di psicologia, psichiatria, psicoanalisi, neuroscienze*. Turin: Einaudi.

Baranger,M.(1993).TheMindoftheAnalyst:FromListeningtoInterpretation.*Int.J.Psycho Anal.*,74:15-24.

Beebe, B. & Lachmann F. (2002). *Infant Research and Adult Treatment: Coconstructing Interactions*. Hillsdale, N.J.: The Analytic Press.

Bellak, L. (1961). Free Association: Conceptual and Clinical Aspects. *Int. J. Psycho-Anal.*, 42: 9-20.

Bellak, L. (1989). *Ego Function Assessment: A Manual*. CPS.

Bellak,L.,Hurvich,M.,&Gediman,H.K.(1973).*EgoFunctionsinSchizophrenic,Neurotics and Normals: A Systematic Study of Conceptual, Diagnostic and Therapeutic Aspects*. New York:JohnWiley.

Beres, D. (1956) Ego deviation and the concept of schizophrenia. *Psychoanal. St. Child*, 11:164-235.

Beres, D. (1971) Ego autonomy and ego pathology. *Psychoanal. St. Child*, 26:3-24

Bergmann, M.S. (2000). The Hartmann era and its contribution to psychoanalytic technique. In: M.

- Bergmann ed., *The Hartmann era*, pp.1-78. New York: Other Press.
- Bergmann, M.S. (ed.) (2000). *The Hartmann era*. New York: Other Press.
- Bergmann, M.S. and Hartmann, F.R. eds. (1976). *The evolution of psychoanalytic technique*. New York: Columbia University Press.
- Bergmann, M. & Jucovy, M., Eds. (1982). *Generations of the Holocaust*. New York: Basic Books.
- Bibring, E. (1954) Psychoanalysis and the dynamic psychotherapies. *Journal of American Psychoanalytic Association*, 2, 745-70.
- Bick, E. (1968). The experience of skin in early object relations. *International Journal of Psychoanalysis*. 49: 858.
- Bion, W. R. (1957) Differentiation of the psychotic from the non-psychotic personalities. *Int. J. Psychoanal.*, 38:266-275.
- Bion, W. R. (1961) *Experiences in Groups*. New York: Basic Books.
- Bolland, J., Sandler, J. (1985). *The Hampstead Psychoanalytic Index*. New York: International Universities Press.
- Blackman, J. (2003). *101 Defenses: How the mind Shields Itself*. New York: Routledge
- Blackman, J. (2010). *Get the Diagnosis Right: Assessment and Treatment Selection for Mental Disorders*. New York: Routledge.
- Blackman, J. (2013). *The Therapist's Answer Book: Solutions to 101 Tricky Problems in Psychotherapy*. New York: Routledge
- Blackman, J. (2016). Laziness and its Relation to Shame. In: *Shame: Developmental, Cultural, and Clinical Realms*. S. Akhtar, ed. London: Karnac.
- Blackman, J. & Dring, K. (2016). *Sexual Aggression against Children: Pedophiles' and Abusers' Development, Dynamics, Treatability, & The Law*. New York: Routledge.
- Blanck, G. & Blanck, R. (1974). *Ego Psychology*. New York: Columbia Univ. Press.
- Bleuler, E. (1911). *Dementia Praecox; or the Group of Schizophrenias*. New York: International Universities Press, 1968, translated by J.Zinkin.
- Blos P. (1954) Prolonged male adolescence: the formulation of a syndrome and its therapeutic implications. pp. 37-53 in: Blos, P. (1979). *The Adolescent Passage*. New York: International Universities Press.
- Blos, P. (1967). The Second Individuation Process of Adolescence. *Psychoanalytic Study of the Child*, 22: 162-186.

- Blos, P. (1968). Character Formation in Adolescence. *Psychoanalytic Study of the Child*, 23: 245-263.
- Blos P. (1971) Reflections on modern youth: aggression reconsidered. pp. 26 – 36. In Blos, P. (1979). *The Adolescent Passage*. New York: International Universities Press.
- Blos, P. (1972). The Function of the Ego Ideal in Adolescence. *Psychoanalytic Study of the Child*, 27: 93-97.
- Blos, P. (1978). Modifications in the classical Psychoanalytic Model of Adolescence. pp. 47-497. In Blos, P. (1979). *The Adolescent Passage*. New York: Int. Univ. Press.
- Blos, P. (1979). *The Adolescent Passage: Developmental Issues*. Madison, CT: International Universities Press.
- Blum, H.P. (1978). Symbolic Processes and Symbol Formation. *Int. J. Psycho-Anal.*, 59:455- 471
- Blum H., ed. (1980). *Psychoanalytic explorations of technique*. New York: International Universities Press.
- Blum,H.P.(1981).Somecurrentandrecurrentproblemsofpsychoanalytictechnique.*J.Amer. Psychoanal. Assn.* 29:47-68.
- Blum, H.P. (1983a). The Psychoanalytic Process and Analytic Inference: A Clinical Study of a Lie and Loss. *Int. J. Psycho-Anal.*, 64:17-33.
- Blum, H. (1983b). The position and value of extratransference interpretation. *J Amer Psychoanal Assoc.* 31:587-617.
- Blum H., ed. (1985). *Defense and resistance: historical perspective and current concepts*. New York: International Universities Press.
- Blum, H.P. (1986). Chapter 1: The Concept of the Reconstruction of Trauma. In: *Then Reconstruction of Trauma: Its Significance in Clinical Work*, 7-27. London: IPA Classic Books.
- Blum, H.P. (1987). The Role of Identification in the Resolution of Trauma: The Anna Freud Memorial Lecture. *Psychoanal Q.*, 56:609-627.
- Blum, H.P. (1994). *Reconstruction in Psychoanalysis: Childhood Revisited and Recreated*. New York: Int. Univ. Press.
- Blum, H. (1998). Ego Psychology and Contemporary Structural Theory. *IPA Newsletter*, 2: 31-35.
- Blum, H. P. (2003). Psychic trauma and traumatic object loss. *J. Amer. Psychoanal. Assoc.*, 51: 415-431.

- Blum, H. (2008). A further excavation of seduction, seduction trauma, and the seduction theory. *Psychoanal. Study of the Child*, 63:254-269.
- Blum, H.P. (2010). Adolescent Trauma and the Oedipus Complex. *Psychoanal. Inq.*, 30(6): 548- 556.
- Blum, H.P. (2011). The psychological birth of art: A psychoanalytic approach to prehistoric cave art. *Int. Forum Psychoanal.*, 20(4):196-204.
- Blum, H.P. (2019a). Childhood trauma, unconscious conflict and developmental transformation. *Int. Forum Psychoanal.*, 28(3):165-172.
- Blum, H. (2019b). On the Road to Object Constancy. Mahler Symposium, April 6, 2019. In press, (S. Akhtar, ed.).
- Blum H., Kramer Y., Richards A.K., Richards, A.D. (eds.) (1988/1990). *Fantasy, myth and reality. Essays in honor of Jacob Arlow, M.D.* Madison, CT: Int. Univ. Press.
- Boesky, D. (1983). Resistance and character theory: a reconsideration of the concept of character resistance. *J. Amer. Psychoanal. Assoc.*, 31S:227-246.
- Boesky, D. (1989). The Questions and Curiosity of the Psychoanalyst. *J. Amer. Psychoanal. Assoc.*, 37: 579-603.
- Bohleber, W. (2007). Remembrance, Trauma and Collective Memory: The Battle for Memory in Psychoanalysis. *Int. J. Psycho-Anal.*, 88:329-352.
- Bolognini, S. (2004). *Psychoanalytic empathy*. London: Free associations Books. Original Italian edition, 2002.
- Bolognini, S. (2011). *Secret passages. The theory and technique of interpsychic relations*. London: Routledge. Original Italian edition, 2008.
- Bonomi, C. (2010). Ferenczi and Ego Psychology. *Psychoanalytic Perspectives*, 7, 104-130.
- Borensztein, C.L. editor (2014). *Diccionario de Psicoanálisis Argentino*, Buenos Aires: Asociacion Psicoanalitica Argentina.
- Bowlby, J. (1944). Forty-four juvenile thieves: their characters and home-life. *International Journal of Psycho-Analysis* 25:19-53.
- Bowlby, J. (1969). Attachment and Loss. Vol. I. London: Hogarth Press.
- Brenner, C. (1967). The mechanics of repression. In: Lowenstein RM. et al, eds. *Essays in honor of H. Hartmann*. New York: International Universities Press, Pp.390-99.
- Brenner, C., Reporter. (1975). Alterations in defenses during psychoanalysis. *The Kris Study Group of the New York Psychoanalytic Institute, Monograph VI*. New York: International Universities Press.

- Brenner, C. (1979). Depressive affect, anxiety and psychic conflict in the phallic-oedipal phase. *Psychoanal. Q.*, 48: 177-99.
- Brenner, C. (1981). Defense and defense mechanisms. *Psychoanal. Q.*, 50: 557-69. Brenner, C. (1982a) The concept of superego: a reformulation. *Psychoanal. Q.*, 51:501-25. Brenner, C. (1982b). *The Mind in Conflict*. New York : International Universities Press.
- Brenner, C (1989) *La Mente en Conflicto*. Madrid, España. Tecnipublicaciones.
- Brenner, C. (1991). A psychoanalytic perspective on depression. *J. Amer. Psychoanal. Assn.*: 39:25-44.
- Brenner, C. (1994). The Mind as Conflict and Compromise Formation. *J. Clin. Psychoanal.*, 3(4):473-488.
- Brenner, C. (2006). *Psychoanalysis or Mind and Meaning*. Psychoanalytic Quarterly Press.
- Brown, L. (2009). The ego psychology of Wilfred Bion: implications for an intersubjective view of psychic structure. *Psychoanal. Quarterly*, 78, 27-55.
- Brusset, B. (2006). Métapsychologie des liens et troisième topique. *Revue française de psychanalyse* 70.5:1213-1282.
- Buie, D.H. (1981). Empathy: Its Nature and Limitations. *J.Amer.Psychoanal.Assoc.*, 29: 289- 307.
- Busch, F. (1992). Recurring Thoughts on Unconscious Ego Resistances. *J. Amer. Psychoanal. Assoc.*, 40:1089-1115.
- Busch, F. (1993). "In the Neighborhood". Aspects of a Good Interpretation and a "Developmental Lag". *J. Amer. Psychoanal. Assoc.*,41:151-177.
- Busch, F. (1995). Do Actions Speak Louder Than Words? A Query Into An Enigma In Analytic Theory And Technique. *J. Amer. Psychoanal. Assn.*, 43: 61-82.
- Busch, F. (1999). *Rethinking Clinical Technique*. Northvale, NJ: Jason Aronson. Busch, F. (2006). A Shadow Concept. *Int. J. Psycho-Anal.*, 87(6):1471-1485.
- Busch, F (2013). *Creating a Psychoanalytic Mind: A Psychoanalytic method and theory*. London and New York:Routledge.
- Cath, S., Kahn, A., & Cobb, N. (1977). *Love and hate on the tennis court: How your hidden emotions affect your game*. New York: Charles Scribner's Sons.
- Chessick, R.D. (2001). Dante's *Divine Comedy* Revisited. *J. Am. Acad. Psychoanal. Dyn. Psychiatry*, 29(2): 281
- Chinn, L. et al. (2019). Reaching with one arm to the other. Coordinating touch, proprioception, and action during infancy. *J. Experimental Child Psychology*, 183:19-32.

- Chodorow, N. J. (1992). Heterosexuality as a compromise formation: Reflections on the psychoanalytic theory of sexual development. *Psychoanalysis & Contemporary Thought* 15:267–304.
- Chodorow, N. J. (2004). The American Independent Tradition: Loewald, Erickson, and the (Possible) Rise of Intersubjective Ego Psychology. *Psychoanal. Dial.*, 14: 207-232.
- Chused, J. (1997). Discussion of “Observing Participation, Mutual Enactment and the New Classical Models” by Irwin Hirsch, PhD. *Contemp. Psychoanal.*, 33: 263-277.
- Compton, A., Reporter. (1975). Aspects of Psychoanalytic Intervention. *The Kris Study Group of the New York Psychoanalytic Institute, Monograph VI*. New York: International Universities Press.
- Conci, M. (2017). Analytic field theory - A dialogical approach, a pluralistic perspective, and the attempt at a new definition. In : S.M. Katz, R. Cassorla, G. Civitarese eds., *Advances in contemporary psychoanalytic field theory. Concept and future development*, pp. 113-136. London: Routledge.
- Conci, M. (2019). *Freud, Sullivan, Mitchell, Bion, and the multiple voices of international psychoanalysis*. New York: International Psychoanalytic Books.
- Cremerius, J. (1990). *Vom Handwerk des Psychoanalytikers: Das Werkzeug psychoanalytischer Technik. Zwei Bände*. Stuttgart, D.E.R.: Frommann-Holzboog.
- Damasio, A. (2003). *Looking for Spinoza*. New York: Harcourt. de Mijolla-Mellor, S. (2005). *La Sublimation*. Paris, France: PUF.
- Diamond, N (2013) *Between Skins: The Body in Psychoanalysis - Contemporary Developments*. New York: Wiley-Blackwell.
- Doria, R (1997). Heinz Hartmann, Psicología del yo. In: *Divergencias en la Unidad*. Buenos Aires, Argentina: Lumen, pp. 17-23.
- Emde, R (1991) Positive Emotions for Psychoanalytic Theory: Surprises from infancy research and new directions. *J. Amer. Psychoanal. Assoc.* 39:5-44.
- Erickson E.H. (1950). *Childhood and society*. New York: Norton.
- Erikson, E.H. (1956) The problem of ego identity. *J. Amer. Psychoanal. Assn.*, 4: 56-121. Erikson, E. (1959/1950) *Infancia y sociedad*. Buenos Aires: Hormé.
- Erikson, E.H. (1984). Reflections on the Last Stage – And the First. *Psychoanal. Study Child*, 39: 155-165.
- Erlich, H.S. (1998) On loneliness, narcissism, and intimacy. *Am. J. Psychoanal.*, 58(2):135- 162.
- Erlich, H.S. (2003) Experience—what is it? *Int. J. Psycho-Anal.*, 84:1125-1147.
- Erlich, H. S. (2013) *The Couch in the Marketplace: Psychoanalysis and Social Reality*. London:

Karnac.

Erlich, H.S. and Blatt, S.J. (1985) Narcissism and object love—the metapsychology of experience. *Psychoanal. St. Child*, 40:57-79.

Esman, A. (1983). The stimulus barrier: a review and reconsideration. *Psychoanal Study Child* 38: 193-207.

Federn, P. (1926). Some Variations of Ego-Feeling. *Int. J. Psycho-Anal.*, 7: 434-444. Federn, P. (1928). Narcissism in the structure of the ego. *Int. J. Psycho-Anal.* 7: 434-444.

Federn, P. (1952). *Ego psychology and the psychoses*. (E. Weiss ed.) New York: Basic Books. German edition, 1956; Italian edition, 1976.

Fenichel, O. (1926/1953). Identification. In: H. Fenichel, D. Rapaport eds., *The collected papers of Otto Fenichel. First series*, pp.97-112. New York: Norton.

Fenichel, O. (1935/1953). Concerning the theory of psychoanalytic technique. In: H. Fenichel, D. Rapaport eds., *The collected papers of Otto Fenichel. First series*, pp.332-348. New York: Norton.

Fenichel, O. (1937/1954). Early stages of ego development. In: H. Fenichel, D. Rapaport eds., *The collected papers of Otto Fenichel. Second series*, pp.25-48. New York: Norton.

Fenichel, O. (1938a/1954). Ego strength and ego weakness. In: H. Fenichel, D. Rapaport eds., *The collected papers of Otto Fenichel. Second series*, pp.70-80. New York: Norton.

Fenichel, O. (1938b). Ego disturbances and their treatment. In: H. Fenichel, D. Rapaport eds., *The collected papers of Otto Fenichel. Second series*, pp.109-128. New York: Norton.

Fenichel, O. (1940/1954). The study of defense mechanisms and its importance for psychoanalytic technique. In: H. Fenichel, D. Rapaport eds., *The collected papers of Otto Fenichel. Second series*, pp.183-197. New York: Norton.

Fenichel, O. (1941a/1954). Psychoanalysis of character. In: H. Fenichel, D. Rapaport eds., *The collected papers of Otto Fenichel. Second series*, pp.198-214. New York: Norton.

Fenichel, O. (1941b/1954). The Ego and the affects. In: H. Fenichel, D. Rapaport eds., *The collected papers of Otto Fenichel. Second series*, pp.215-227. New York: Norton.

Fenichel, O. (1941c). *Problems of psychoanalytic technique*, D. Brunswick translator. The Psychoanalytic Quarterly Inc.

Fenichel, O. (1945). *The Psychoanalytic Theory of Neurosis*. New York: W. W. Norton.

Ferenczi, S. (1909). Introjection and transference. In: *First contributions to psycho-analysis*,

pp.36-93. London: Hogarth Press, 1952.

Ferenczi, S. (1912). On the definition of introjection. In: *First contributions to psycho-analysis*, pp.316-318. London: Hogarth Press, 1952.

Ferenczi, S. (1913a). Stages in the development of the sense of reality. In: *First contributions to psycho-analysis*, pp.213-239. London: Hogarth Press, 1952.

Ferenczi, S. (1913b). Belief, disbelief, and conviction. In: *Further contributions to the theory and technique of psycho-analysis*, pp.437-450. London: Hogarth Press, 1950.

Ferenczi, S. (1934). Thalassa: A Theory of Genitality. *Psychoanal. Q.*, 3:200-222.

Fernando, J. (2009). *The Processes of Defense: Trauma, Drives, and Reality -- a New Synthesis*. Lanham, Md: Jason Aronson.

Fernando, J. (2012a). Trauma and the zero process. *Canadian J Psychoanal*, 20: 267-290.

Fernando, J. (2012b). Trauma und der zero prozess. *Psyche — Zeitschrift fur Psychoanalyse*, 66: 1043-1073.

Fogel, G. (2006). Riddles of Masculinity: gender, bisexuality and thirdness. *J Amer Psychoanal Assn.*, 54: 1139-1165.

Fonagy, P., Gergely, G., Jurist, E. L., & Target, M. (2002). *Affect regulation, mentalization, and the development of the self*. New York: Other press.

Fornaro, M., Migone, P. (2007). Psicologia dell'Io. In: F. Barale, M. Bertani, V. Gallese, S. Mistura, A. Zamperini (eds.), *Psiche—Dizionario storico di psicologia, psichiatria, psicoanalisi, neuroscienze*, Vol.2, pp. 869-874. Turin: Einaudi.

Freud, A. (1936/1946). *The ego and the mechanisms of defense*. New York: Int. Univ. Press. Freud, A. (1936). *El yo y los mecanismos de defensa*. Paidós, Buenos Aires.

Freud, A. (1963). The Concept of Developmental Lines. *Psychoanal. Study Child*, 18: 245- 265.

Freud, A. (1965). *Normality and Pathology in Childhood: Assessments of Development*. New York: International Universities Press.

Freud, A. (1966). Links between Hartmann's ego psychology and the child analyst thinking. In: R. Loewenstein (ed.), *Psychoanalysis: A general psychology. Essays in honor of Heinz Hartmann*, pp.16-27. New York: International Universities Press.

Freud, A. (1967). Comments on Trauma. In: Furst, S. S. (ed.) (1967). *Psychic Trauma*. pp. 235-245. New York: Basic Books.

Freud, S. (1895/1950). Project for a scientific psychology. *SE I*: 295-397. Freud, S. (1900). The

interpretation of dreams. *SE 4&5*: 1-627.

Freud, S. (1905). *Three Essays on the Theory of Sexuality*. *SE VII*: 125-171.

Freud, S. (1910). The Psycho-Analytic View of Psychogenic Disturbance of Vision. *SE II*: 209-218.

Freud, S. (1911a). Formulations on the two principles of mental functioning. *S.E. 12*: 218-226.

Freud, S. (1911b). Psychoanalytic notes on an autobiographical account of a case of paranoia (dementia paranoides). *SE 12*: 9-82.

Freud, S. (1912). The Dynamics of Transference. *S.E. 12*: 97-108. Freud, S. (1914). On narcissism. *SE 14*: 69-102.

Freud, S. (1915a). Instincts and their vicissitudes. *SE 14*: 109-140.

Freud, S. (1915b). Repression. *SE 14*: 146-158. Freud, S. (1915c). The unconscious. *SE 14*: 166-204.

Freud, S. (1915d). Observations on Transference Love. *S.E. 12*: 157-171.

Freud, S. (1917a). A metapsychological supplement to the theory of dreams. *SE 14*: 222-235. Freud, S. (1917b). Mourning and melancholia. *SE 14*: 237-258.

Freud, S. (1918). *From the history of an infantile neurosis*. *SE XVII*: 1-122. Freud, S. (1920a). Beyond the Pleasure Principle. *S E. 18*: 1-64.

Freud, S. (1920b). Abstracts of the Proceedings of the Sixth International Psycho-Analytical Congress in Hague, September 8th to 12th., 1920. In: *Bul. Int. Psychoanal. Assn.*, 1: p. 345 (342-362).

Freud, S. (1921). Group psychology and the analysis of the ego. *SE 18*: 65-144. Freud, S. (1923a). The ego and the id. *S.E. 19*: 1-66.

Freud, S. (1923b) Two encyclopaedia articles. *SE*, 18:235-259. Freud, S. (1925). Negation. *S.E. 19*: 233-240.

Freud, S. (1926). Inhibitions, symptoms and anxiety. *S. E. 20*: 75-175.

Freud, S. (1933). New introductory lectures on psychoanalysis. *S.E. 22*:1-182. Freud S. (1937). *Constructions in analysis*. *SE XXIII*: 255-269.

Freud, S. (1939). Moses and Monotheism: Three Essays. *S.E. 23*: 1-137. Freud, S. (1940 [1938]). An Outline of Psychoanalysis. *S.E. 23*: 139-207.

Fromm-Reichmann, F. (1947). Problems of therapeutic management in a psychoanalytic hospital. *Psychoanal Q*, 16:325-356.

Frosch, J. (1966). *A note on reality constancy*. In *Psychoanalysis-A General Psychology*:

Essays in the Honor of Heinz Hartmann, ed. R. Loewenstein et al., New York: Int. Univ. Press, pp. 349-376.

Frosch, J. (1988). Psychotic character versus borderline. *International Journal of Psychoanalysis* 69:445-456.

Furst, S. S. (ed.) (1967a). *Psychic Trauma*. New York: Basic Books.

Furst, S. S. (1967b). Psychic trauma: a survey. pp. 3-50 in Furst, S. S. (ed.) (1967). *Psychic Trauma*. New York: Basic Books.

Furst, S. S. (1978). The stimulus barrier and the pathogenicity of trauma. *Int J Psycho-Anal* 59: 345-352.

Gabbard, G. (2009) *Long term psychodynamic psychotherapy*. American Psychiatric Association Publishing.

Garfield, D. (2011). Psychoanalytically informed psychotherapy of psychosis: the influences of American psychoanalysis. *Journal of the American Psychoanalytic Association* 59:603-620.

Gedo, J. (1979) *Beyond Interpretation*. Rev. ed. Hillsdale, NJ: Analytic Press, 1993.

Gill, M. M. (1963). *Topography and systems in psychoanalytic theory*. New York: International Universities Press.

Glover, E. (1943). The Concept of Dissociation. *Int. J. Psycho-Anal.*, 24: 7-13.

Gray, P. (1973). Psychoanalytic Technique and the Ego's Capacity for Viewing Intrapsychic Activity. *J. Amer. Psychoanal. Assoc.*, 21: 474-494.

Gray P (1982). "Developmental lag" in the evolution of technique for psychoanalysis of neurotic conflict. *J Am Psychoanal Assoc*, 30:621-655.

Gray, P. (1994) *The Ego and the Analysis of Defense*. Northvale, NJ: Jason Aronson.

Gray, P. (1996). Undoing the Lag in the Technique of Conflict and Defense Analysis. *Psychoanal. St. Child*, 51:087-101.

Gray, P. (2005). *The Ego and Analysis of Defense*. New York: Jason Aronson.

Green A (1974). Surface analysis, deep analysis (the role of the preconscious in psychoanalytic technique). *Int. Rev. Psycho-Anal.* 1:415-23.

Green, A. (2000). *Illusion and disillusion in the attempt to present a more reasonable theory of mind*. In: M. Bergmann (ed.). *The Hartmann Era*. New York: Other Press.

Green, A. (2006). "Freud and Modern Psychoanalysis": A Summary of André Green's Presentation. *Mod. Psychoanal.*, 31(1):1-6.

Greenson, R.R. (1965). The Working Alliance and the Transference Neurosis. *Psychoanal. Q.*, 34:155-181.

Greenberg, J. R., and Mitchell, S. A. (1983). *Object Relations in Psychoanalytic Theory*. Cambridge, MA: Harvard Univ. Press.

Grinberg, L and Grinberg, R (1971) *Identidad y Cambio*. Buenos Aires: Kargieman.

Grinberg, L. and Grinberg, R. (1974). The Problem of Identity and the Psychoanalytical Process. *Int. Rev. Psycho-Anal.*, 1:499-507.

Grossman, W.I. (1982) The self as fantasy: fantasy as theory. *J. Amer. Psychoanal. Assn.*, 30: 919–937.

Grotstein, J. (2014). Personal communication with Eva D. Papiasvili.

Grubrich-Simitis, I. (2010). Reality testing in place of interpretation: A phase in psychoanalytic work with descendants of holocaust survivors. *Psychoanal. Q.* 79:37-69.

Harlow, H. and Harlow, M. (1965). The affectional systems. In: *Behavior of Nonhuman Primates*, vol. 2, A. Schrier, H. Harlow, and F. Stollnitz (eds.). NY: Academic Press.

Harris, A. (2000). Gender as a Soft Assembly: Tomboys' Stories. *Studies in Gender and Sexuality*, 1:223-250.

Hartkamp, N. (2008). Ich-Psychologie. In: W. Mertens, B. Waldvogel eds., *Handbuch psychoanalytischer Grundbegriffe*, pp.328-332. Stuttgart: Kohlhammer.

Hartmann, H. (1927). *Die Grundlagen der Psychoanalyse*. Leipzig: Thieme. Italian edition, 1981.

Hartmann, H. (1927/1964). *Die Grundlagen der Psychoanalyse*. Stuttgart: Klett. Chapters 1 and 2 were published in English as Concept formation in psychoanalysis. *Psychoanal. Study Child*, 19:11-47 (1964). Chapter 3 appeared as Understanding and explanation. In: *Essays on Ego Psychology*, 369-403 (1964).

Hartmann, H. (1939). Psycho-Analysis and the Concept of Health. *Int. J. Psycho-Anal.*, 20:308-321.

Hartmann, H. (1939/1958). *Ego psychology and the problem of adaptation*. New York: Int. Univ. Press. [Orig. (1939). *Ich-Psychologie und Anpassungsproblem*, *Int. Z. Psa.* 24:62-135].

Hartmann, H. (1944). Psychoanalysis and Sociology. In *Essays on Ego Psychology: Selected Problems in Psychoanalytic Theory*, New York: Int. Univ., pp. 19-36.

Hartmann, H. (1947/1964). On rational and irrational action. In *Essays on Ego Psychology: Selected Problems in Psychoanalytic Theory*. New York: Int. Univ. Press, pp. 37-68.

Hartmann, H. (1948/1964). Comments on the psycho-analytic theory of instinctual drives. In: *Essays on Ego Psychology: Selected Problems in Psychoanalytic Theory*. New York: Int. Univ. Press.

Hartmann H. (1950/1964). Comments on the psychoanalytic theory of the ego. In: *Essays on ego psychology: selected problems in psychoanalytic theory*. New York: International Universities Press, pp. 113-141.

Hartmann, H. (1950). Comments on the psychoanalytic theory of the ego. *Psychoanal Study Child*, 5: 74-96.

Hartmann, H. (1951). Technical implications of ego psychology. *Psychoanal Q* 20:31-43.

Hartmann,H.(1953/1964).Contributiontothemetapsychologyofschizophrenia.In*EssaysonEgoPsychology :SelectedProblemsinPsychoanalyticTheory*,NewYork:Int.Univ.Press,pp. 182-206.

Hartmann, H. (1956/1964). *Notes on the reality principle*. In *Essays on Ego Psychology: Selected Problems in Psychoanalytic Theory*. New York: Int. Univ. Press, pp. 241-267.

Hartmann, H. (1960). *Psychoanalysis and Moral Values*. New York: Int. Univ. Press

Hartmann, H. (1964). *Essays on Ego Psychology: Selected Problems in Psychoanalytic Theory*. New York: Int. Univ. Press.

Hartmann H, Kris E, and Loewenstein RL (1946). Comments on the formation of psychic structure. *Psychoanal. Study Child*, 2: 11-38.

Hartmann,H.,Kris,E.,andLoewenstein,R.M.(1964).*PapersonPsychoanalyticPsychology*. New York: Int. Univ.Press.

Hinshelwood, R.D. (1989). *A Dictionary of Kleinian Thought*. London: Free Association Books.

Hoch, P. and Polatin, P. (1949). Pseudoneurotic Forms of Schizophrenia. In: *Essential Papers on Borderline Disorders: One Hundred Years at the Border*. M. Stone (Ed.), New York: NYU Press, 1986.

Hoffer, W. (1949) Mouth, hand and ego-integration. *Psychoanal. St. Child*, 3:49-56. Hoffer, W. (1950a) Development of the body ego. *Psychoanal. St. Child*, 5:18-23.

Hoffer, W. (1950b) Oral aggressiveness and ego development. *Int. J. Psycho-Anal.*, 31:156- 160.

Horney, K. (1937). *The Neurotic Personality of Our Time*. New York: Norton. Hurvich, M. (1970). On the concept of reality testing. *Int. J. Psycho-Anal.* 51:299-312.

Jacobs, T. (1999). Countertransference Past and Present: A Review of the Concept. *Int. J. Psycho-Anal.*, 80: 575-594.

Jacobson, E.(1954). Federn's Contributions to Ego Psychology and Psychoses. *J. Amer.Psychoanal. Assn.*,2:519-525.

Jacobson, E. (1964). *The Self and the Object World*. London: Hogarth Press.

Jacobson,J.G.(1973).Relivingthepast,perceptualexperienceandthereality-testingfunctionof the ego. *Int.*

J. Psycho-Anal. 54:399-413.

Jacoby, R. (1983). *The repression of psychoanalysis. Otto Fenichel and the political Freudians.*

Chicago: University of Chicago Press.

James, W. (1890/92). *Principles of Psychology.* New York: Henry Holt and Co. Joseph B (1985).

Transference: The total situation. *Int. J. Psycho-Anal.* 66: 447-54.

Kardiner, A. (1939). *The Individual and His Society.* New York: Columbia Univ. Press.

Kempe C., Silverman FF, Steele B., Droegemueller W, Silver H. (1962). The Battered-Child Syndrome,

J. Amer. Med. Assoc., 181 (1): 17-24.

Kernberg, O. (1975). *Borderline Conditions and Pathological Narcissism.* New York: Jason Aronson.

Kernberg, O. (1977). *Object Relations Theory and Clinical Psychoanalysis.* New York: J. Aronson.

Kernberg, O.F. (1982). Self, Ego, Affects and Drives. *J. Amer. Psychoanal. Assoc.*, 30: 893- 917.

Kernberg, O. (1992). Psychopathic, paranoid and depressive transferences. *Int J Psychoanal*, 73:13-28.

Kernberg, O. (2004). Psychoanalytic Object Relations Theories. In: *Contemporary Controversies in Psychoanalytic Theory, Techniques and their Applications* (pp. 633-664). New Haven: Yale University Press.

Kernberg, O.F. (2005). The influence of Joseph Sandler's work on contemporary psychoanalysis. *Psychoanalytic Inquiry*, 25, 173-183.

Kernberg, O. (2007). The almost untreatable narcissistic patient. *Journal of the American Psychoanalytic Association* 55:503-539.

Kernberg, O. (2012). Mentalization, Mindfulness, Insight, Empathy, and Interpretation. In: *The Inseparable Nature of Love and Aggression* (pp. 57-79). Washington DC: American Psychiatric Publishing.

Kernberg, O.F. (2014). An Overview of the Treatment of Severe Narcissistic Pathology. *Int. J. Psycho-Anal.*, 95(5):865-888.

Kernberg O.F. (2015). Neurobiological Correlates of Object Relations Theory: The relationship between neurobiological and psychodynamic development. *Int. Forum Psychoanal.*, 24: 38- 46.

Kernberg, O.F., F.E. Yeomans, J.F. Clarkin et al. (2008). Transference Focused Psychotherapy: Overview and Update. *Int. J. Psycho-Anal.*, 89:601-620.

Kluft, R.P. (1993). The initial stages of psychotherapy in the treatment of multiple personality disorder patients. *Dissociation* 6 (2/3):145-161.

Knight, Robert (1953). Borderline States. In: *Essential Papers on Borderline Disorders: One Hundred*

Years at the Border. Edited by M. Stone. New York: NYU Press, 1986.

Kohut, H. (1959). Introspection, empathy, and psychoanalysis: an examination of the relationship between mode of observation and theory. *J Amer Psychoanal Assoc*, 7: 459-483.

Kohut, H. (1971a). Peace Prize 1969 Laudation. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 19, 806-118.

Kohut, H. (1971b) *The Analysis of the Self*. New York: International Universities Press. Kohut, H. (1984) *How does analysis cure*. Chicago, ILL: University of Chicago Press.

Kris, A. (1988). Some clinical applications to the distinction between divergent and convergent conflicts, *Int J Psychoanal*, 69:431-441.

Kris, E. (1936). The Psychology of Caricature. *Int. J. Psycho-Anal.*, 17:285-303. Kris, E. (1952). *Psychoanalytic Explorations in Art*. New York: Int. Univ. Press.

Kris, E. (1955). Neutralization and sublimation – observations on young children. *Psychoanal Study Child*, 10:30-46.

Kris, E. (1956). The recovery of childhood memories in psychoanalysis. *Psychoanal. Study Child* 11:54-88.

Krystal, H. (1974). The Genetic Development of Affect and Affect Regression. *Ann. Psychoanal.*, 2:98-126.

Krystal, H. (1985). Trauma and the Stimulus Barrier. *Psychoanal. Inq.*, 5 (1): 131-161.

Kubie, L. (1974). Impairment of the freedom to change with the acquisition of the symbolic process. *Psychoanal Study Child*, 29: 257-262.

Kulish, N., Holtzman, D. (2003). Countertransference and the female triangular situation I. *Int. J. Psycho-Anal.*, 84:563-577.

Kurz, T. (2017). Zum 100. Geburtstag des Schweizer Psychoanalytikers Paul Parin. *Luzifer Amor*, Nr.59, 95-111.

Lacan, J. (1966). *Écrits*. Paris: Seuil, pp. 387-388; 531-183.

Lament, C. (2003). The Many Dimension of the Group Process. *Psychoanal. St. Child*, 58: 112-122.

Laplanche, J., & Pontalis, J. B. (1967/1973). *The Language of Psychoanalysis*. New York: W.W. Norton.

Laplanche et al. (1989-2015). *Oeuvres complètes de Freud – Psychanalyse* (“OCFP”), Paris: PUF.

Lear, J. (2003). *Therapeutic Action: An Earnest Plea for Irony*. New York, NY: Other Press, p. 653.

- Leary, K. (2000). Racial Enactments in Dynamic Treatment. *Psychoanal. Dial.*, 10(4):639- 653.
- Leavy, S.A.(1983). Speaking in Tongues: Some Linguistic Approaches to Psychoanalysis. *Psychoanal. Q.*,52:34-55.
- Lemma,A(2014). Minding the Body: The body in psychoanalysis and beyond (The New Library ofPsychoanalysis).
- Loewald, H. W. (1960). On the therapeutic action of psychoanalysis. *Int. J. Psycho-Anal.* 41: 16-33.
- Loewald, H.W. (1962). Internalization, separation, mourning and the superego. *Psychoanal Q.*, 31:483-504.
- Loewald, H.W.(1974). Current Status of the Concept of Infantile Neurosis *Discussion. Psychoanal. St. Child*, 29:183-188
- Loewald, H.W. (1978). Instinct Theory, Object Relations, and Psychic Structure Formation. *J. Amer. Psychoanal. Assoc.*, 26: 493-506.
- Loewenstein, R. M. (1935). Phallic passivity in men *Int. J. Psychoanal.* 16: 334-340.
- Loewenstein, R. M. (1938). L'Origine du masochisme et la théorie des instincts *Rev. Franç. Psychanal.* 10: 293-321.
- Loewenstein, R. (1940). The Vital or Somatic Instincts. *Int. J. Psycho-Anal.*, 21:377-400.
- Loewenstein, R. M. (1945). A Special Form of Self-Punishment *Psychoanal. Q.* 14: 46-61.
- Loewenstein, R. M. (1957a) A Contribution to the Psychoanalytic Theory of Masochism *J. Am. Psychoanal. Assoc.* 5: 197-234.
- Loewenstein, R. (1957b). Some thoughts on interpretation in the theory and practice of psychoanalysis. *Psychoanal Study Child*, 12:127-150.
- Loewenstein, R.M. (1963). Some Considerations on Free Association. *J. Amer. Psychoanal. Assoc.*, 11:451-473.
- Loewenstein, R.M. (1967). Defensive Organization and Autonomous Ego Functions. *J. Amer. Psychoanal. Assn.*, 15:795-809.
- Mahler, M. S. (1958). Panel report: Problems of identity *J. Amer. Psychoanal. Assoc.* 6:131- 142.
- MahlerM,Pine,F,Bergman,A(1975). *Thepsychologicalbirthofthehumaninfant:symbiosis and individuation*. New York: BasicBooks.
- Mahler, M. (1979). Selected Papers by Margaret S. Mahler. New York: Aronson. Marcus, E. (2012). *Psychosis and Near Psychosis*. New York: Springer.

- McLaughlin, J. (1996). Power, Authority, and Influence in the Analytic Dyad. *Psychoanal. O.*, 65: 201-235.
- Meers, D.R. (1970). Contributions of a Ghetto Culture to Symptom Formation— Psychoanalytic Studies of Ego Anomalies in Childhood. *Psychoanal Study Child*, 25:209-230.
- Merleau-Ponty, M. (1945). *The Intertwining and the Chasm*. Paris: Gallimard.
- Mitchell, S. (2000). You've gotta suffer if you want to sing the blues. *Psychoanal Dial*, 10:713- 733.
- Mitscherlich, A., Mitscherlich, M. (1975). *The inability to mourn. Principles of collective behavior*. New York, Grove Press. Original edition, 1967.
- Mijolla, A. (2002) *Diccionario Internacional de Psicoanálisis (II)*. Comité editorial, Bernard Golse, Sophie de Mijolla- Mellor y Roger Perrón. Madrid, España: Editorial Akal.
- Modell, A. H. (1968). *Object love and reality. An introduction to a psychoanalytic theory of object relations*. New York: Int. Univ. Press.
- Montero, G.J. (2005) Modelos de self en psicoanálisis. En: *Latravesía por la mitad del vida: exégesis psicoanalítica*/Guillermo Julio Montero. Rosario: Homo Sapiens, 2005. p.205-224.
- Moore, B. E & Fine, B. D. (1990). *Psychoanalytic Terms and Concepts*. New Haven: Yale University Press.
- Murray J. (1995). On objects, transference, and two persons psychology: a critique of the new seduction theory. *Psychoanal. Psychol.*, 12: 31-41.
- Neubauer, P. (1996). Current issues in psychoanalytic child development. *Psychoanal. Study Child*. 51: 35-45.
- Neubauer, P.B. (2003). Some Notes on the Role of Development in Psychoanalytic Assistance, Differentiation and Regression. *Psychoanal. St. Child*, 58:165-171.
- Novick, J. (1999). Deferred action and recovered memory: The organization of memory in the reality of adolescence. *Child Analysis* 4, in press.
- Novick, J. & Novick, K.K. (1991). Some comments on masochism and the delusion of omnipotence from a developmental perspective. *J. Amer. Psychoanal. Assn.* 39: 307-328.
- Novick, J. & Novick, K.K. (1992). Deciding on termination: The relevance of child and adolescent analytic experience to work with adults. In *Saying Goodbye*, ed. A. Schmuckler. Hillsdale, NJ: Analytic Press, pp. 285-304.
- Novick, K.K. & Novick, J. (1994). Postoedipal transformations: latency, adolescence, and pathogenesis. *J. Amer. Psychoanal. Assn.* 42: 143-170.

- Novick, J. and Novick, K.K. (2001). Trauma and Deferred Action in the Reality of Adolescence. *Am. J. Psychoanal.*, 61(1):43-61.
- Olesker, W. (2011). The Story of Sam: Continuities and Discontinuities in Development, Transforming Into and Out of a Perversion. *Psychoanal. St. Child*, 65: 48-78.
- Olesker, W. and Lament, C. (2008). Conceptualizing transformations in child and adult analysis. *Psychoanalytic Study of the Child*, 62.
- Nunberg, H. (1932/1955). *Principles of Psychoanalysis*. New York: Intern. Univ. Press.
- Nunberg, H., and Federn, E. (Eds.). (1962-1975). *Minutes of the Vienna Psychoanalytic Society* (4 vols.). New York: Int. Univ. Press.
- Paniagua, C. (1991). Patient's Surface, Clinical Surface, and Workable Surface. *J. Amer. Psychoanal. Assn.*, 39:669-685.
- Paniagua, C. (2001). The Attraction of Topographical Technique. *Int. J. Psycho-Anal.*, 82(4):671-684.
- Paniagua, C (2008). Id analysis and technical approaches. *Psychoanal Q*, 78: 219–250.
- Paniagua, C. (2014) *Técnica Psicoanalítica: Aportaciones a la psicología del yo. [Psychoanalytic Technique: A Contribution from Ego Psychology]*. Madrid, España: Editorial Tábar Flores.
- Papiasvili, E.D. (1995). Conflict In Psychoanalysis and In Life. *Int. Forum Psychoanal.*, 4: 215-220.
- Papiasvili, E.D. (2016). Translational Aspects of Interpretation Today: A Developmental and Dynamic View. *Psychoanal. Inq.*, 36(1):88-101.
- Papiasvili, E.D. (2020). Continued Relevance of Dante Alighieri's Comedy that Transformed the Soul and the Culture. *Int. Forum Psychoanal.*, 29(1): 39-49.
- Parin, P. (1990). Die Beschädigung der Psychoanalyse in der angelsächsischen Emigration und ihre Rückkehr nach Europa. *Psyche – Zeitschrift f. Psychoanalyse*, 44, 191-201.
- Parres, R. (ed.) (1967). *El Psicoanálisis como ciencia*. Mexico City: UNAM (Universidad Autónoma de México).
- Pereira, A., et al (2007) Authors who have an impact on candidate training. Cultural differences and theoretical languages, *International Journal of Psychoanalysis*, 88 pgs. 1245-1261.
- Peto, A. (1959). Body image and archaic thinking *Int. J. Psychoanal.* 40:223-231.
- Phillips, S. H. (1991). Trauma and war: a fragment of an analysis with a Vietnam veteran. *Psychoanal Study Child* 46: 147-180.
- Phillips, S.H. (2006). Paul Gray's Narrowing Scope: A "Developmental Lag" in his Theory and Technique. *J. Amer. Psychoanal. Assn.*, 54(1):137-170.

- Piaget, J. (1952). *The Origins of Intelligence in Children*. New York: International Universities Press.
- Piaget, J. (1954) *The Construction of Reality in the Child*. NY: Basic Books.
- Pine, F. (1988) The Four Psychologies of Psychoanalysis and Their Place in Clinical Work
Journal of the American Psychoanalytic Association. 1988;36 (3): 571-596.
- Poland, W.S. (2000). The Analyst's Witnessing and Otherness. *J. Amer. Psychoanal.*, 48: 17- 34; 80-93.
- Rangell, L. (1963). Structural Problems in Intrapsychic Conflict. *Psychoanal. St. Child*, 18:103-138.
- Rangell, L. (1965). The Scope of Heinz Hartmann—*Some Selected Comments on his Essays on Ego Psychology* an Appreciative Survey on the Occasion of his 70th Birthday. *Int. J. Psycho-Anal.*, 46:5-30.
- Rangell L. (1978). On understanding and treating anxiety and its derivatives. *Int. J. Psycho Anal.*, 59: 229-36.
- Rangell L. (1969a). The intrapsychic process and its analysis: a recent life of thought and its current implications. *Int. J. Psycho-Anal.*, 50: 65-77.
- Rangell L. (1969b). Choice-conflict and the decision-making function of the ego. A psychoanalytic contribution to decision theory. *Int. J. Psycho-Anal.*, 50:599-602.
- Rangell,L.(1983).DefenseAndResistanceInPsychoanalysisAndLife.*J.Amer.Psychoanal. Assn.*, 31S:147-174.
- Rapaport, D. (1950). On the psychoanalytic theory of thinking. *Int. J. Psycho-Anal.* 31: 161- 170.
- Rapaport, D. (1951a). *Organization and pathology of thought*. New York: Columbia University Press.
- Rapaport, D. (1951b). The autonomy of the ego. *Bulletin of the Menninger Clinic*, 15: 113- 123.
- Rapaport, D. (1953). On the Psycho-Analytic Theory of Affects. *Int. J. Psycho-Anal.*, 34:177 198.
- Rapaport, D. (1958a). A historical review of psychoanalytic ego psychology. In: M.M. Gill ed., *The collected papers of David Rapaport*, pp.745-757. New York: Basic Books.
- Rapaport, D. (1958b). The theory of ego autonomy: A generalization. *Bull Menninger Clinic*, 22: 13-35.
- Rapaport, D. (1959/1960). *The Structure of Psychoanalytic Theory*. New York: Int. Univ. Press.
- Rapaport, D., Gill, M., & Schafer, R. (1945) *The Menninger Clinic monograph series. Diagnostic Psychological Testing*. Chicago: Yearbook Publishers.
- Rapaport, D. and Gill, M. M. (1959). The Points of View and Assumptions of Metapsychology. *Int. J. Psycho-Anal.*, 40: 153-162.

- Raphael-Leff, J (2001). *Pregnancy: The Inside Story*. London: Karnac Books.
- Reich, W. (1925). *Character: Eine psychoanalytische Studie zur Pathologie des Ich*. Wien: Int. Psychoanal. Verlag.
- Reich, W (1933/1945). *Character Analysis*. New York: Simon and Schuster. Reik, T. (1948), Listening with the third ear. New York: Farrar, Straus and Giroux. Renik, O. (1996). The Perils of Neutrality. *Psychoanal. Q.*, 495-517.
- Resnik, S. (1971-1972). El yo, el self y la relación de objeto narcisista. En: *Revista Uruguaya de Psicoanálisis*. 13(2-3): 247-270. Montevideo: Asociación Psicoanalítica del Uruguay. Richards A., Willick M. (1986). *Psychoanalysis—the science of mental conflict: Essays in honor of Charles Brenner*. New York: International Universities Press.
- Rioch, M. J. (1975) The work of Wilfred Bion on groups. In: A. D. Colman & W. H. Bexton (Eds.), *Relations Reader*. GREX; California, pp. 11-33.
- Robbins, F.P. & Sadow, L. (1974). A developmental hypothesis of reality processing. *J. Amer. Psychoanal Assoc.*, 22:344-363.
- Rose, G.J. (1963). Body Ego and Creative Imagination. *J. Amer. Psychoanal. Assn.*, 11:775-789
- Rose, G. J. (1964). Creative imagination in terms of ego “core” and boundaries. *Int J Psycho Anal*, 45: 75-84.
- Rose, G.J. (1987). *Trauma and mastery in life and art*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Rose, G.J. (1989). Psychoanalytic Perspectives on Art, Volume 2. *Psychoanal. Q.*, 58:301-305.
- Rose, G.J. (1990). From Ego-Defense to Reality Enhancement: Updating the Analytic Perspective on Art. *Amer. Imago*, 47(1): 69-79.
- Rose, G.J. (1991). *The Suppressed Madness of Sane Men: Forty-Four Years of Exploring Psychoanalysis* by Marion Milner *New Library of Psychoanalysis*, 3. New York: Tavistock Publications, 1987, *Psa. Books*, 2(1):127-132.
- Rose, G. J. (2004). Aesthetic Ambiguity revisited via the Artist-Model pair and Neuroscience. *Psychoanal. Psychol.*, 21(3):417-427.
- Roudinesco, E. (2000). Introduction to Estates General of Psychoanalysis. In *JEP State of Psychoanalysis Worldwide*. NNo. 10-11. Winter-Fall 2000.
<http://www.psychomedia.it/jep/number10-11/roudinesco.htm>
- Sadock, B., Sadock, V., and Ruiz, P. (2009). *Kaplan and Sadock's Comprehensive Textbook of Psychiatry, Volumes 1 and 2*. New York: Lippincott, Wilkins and Wilkins.
- Sandler, J. (1976). Countertransference and role-responsiveness. *International Review of*

Psychoanalysis, 3,43-47.

Sandler, J. (1987). *From safety to superego. Selected papers of Joseph Sandler*. New York: Guilford.

Sandler, J. (1990). On the structure of internal objects and internal objects relationships.

Psychoanalytic Inquiry, 10, 163-181.

Sandler, J. and Freud, A. (1981). Discussions in the Hampstead Index on 'The Ego and the Mechanisms of Defence': II. The Application of Analytic Technique to the Study of the Psychic Institutions. *Bul. Anna Freud Centre*, 4(1):5-30.

Sandler, J. Sandler, A.-M. (1978). On the development of object relationships and affects.

International Journal of Psychoanalysis, 59, 285-296.

Sandler, J., Sandler, A.-M. (1984). The past unconscious, the present unconscious, and interpretation of the transference. *Psychoanalytic Inquiry*, 4, 367-399.

Sandler, J., Sandler, A.-M. (1998). *Internal object revisited*. London: Karnac.

Sapisochin, G.S. (2015). Discussion of Fred Busch's Key Note Paper. *Meetings of the IPA Congress*, Boston, MA, July 2015.

Schafer, R. (1968). *Aspects of internalization*. New York: Int. Univ. Press.

Shengold, L.L. (2000). Soul Murder Reconsidered: "Did It Really Happen?". *Canadian J. Psychoanal.*, 8:1-18.

Schlesinger, H. (1995). The process of interpretation and the moment of change. *J Amer Psychoanal Assoc* 43:663-688.

Schur, M. (1966). *The Id and the Regulatory Principles of Mental Functioning*. New York: International Universities Press.

Shulman, R. and Reiser, M. (2004). *Neuro-Psychoanalysis*, 6: 133–142.

Skelton, R. (Ed.) (2006). *The Edinburgh International Encyclopedia of Psychoanalysis*.

Edinburgh: Edinburgh Univ. Press.

Slavson, S.R. (1969). *A Textbook of analytic group psychotherapy*. New York: International Universities Press.

Schmale, A. H. Jr. (1964). A genetic view of affects. *Psychoanal. St. Child*, 19: 287-310.

Solms, M. (2003). *The Brain and the Inner World: An Introduction to the Neuroscience of The Subjective Experience*. New York, NY: Other Press.

Spitz, R. A. (1945). Hospitalism: an inquiry into the genesis of psychiatric conditions in early

childhood. *Psychoanal. St. Child*, 1: 53-74.

Spitz, R. A. (1946). Anaclitic depression. *Psychoanal. St. Child*, 2: 113-117. Spitz, R. (1965) *The First Year of Life*. NY: International Universities Press.

Steele, B.F. (1986). Chapter 4: Child Abuse. *The Reconstruction of Trauma: Its Significance in Clinical Work*, pp.59-72. London: IPA Classic Books.

Steele, B.F. (and Kempe, R.S. 1961). Panel Report on the Battered Child Syndrome. National Academy of Pediatrics Annual Meeting. Steele, B.F. (1961). *J.Amer.Med.Assoc.* July 1962.

Stein, M. (1966). *Self observation, reality and the superego*. In *Psycho-analysis-A General Psychology: Essays in Honor of Heinz Hartmann*, ed. R. Loewenstein et al., New York: Int. Univ. Press, pp. 275-297.

Stern, D.N. (1984). *The Interpersonal World of the Infant: A View from Psychoanalysis and Developmental Psychology*. New York: Basic Books.

Sugarman, A. (1994) Toward helping child analysis and observational functioning. *Psychoanal Psychol*, 11:3329-3339.

Sullivan, H. S. (1940). *Conceptions of Modern Psychiatry*. New York: Norton. Sullivan, H. S. (1953). *The Interpersonal Theory of Psychiatry*. New York: Norton.

Tessier H. (2004) Empathie et intersubjectivité en psychanalyse. *Revue française de psychanalyse*, LXVIII, Paris : P.U.F., pp 830-851.

Tessier H. (2005). *La psychanalyse américaine*. Paris: PUF

Ticho, E. (1972). The development of superego autonomy. *Psychoanal Rev*, 59:217-233.

Tuckett, D. (2011) Inside and outside the window: Some fundamental elements in the theory of psychoanalytic technique. *International Journal of Psychoanalysis*, 92, 1367-1390.

Tronick, E.Z. (2002). A Model of Infant Mood States and Sanderian Affective Waves. *Psychoanal. Dial.* 12: 73-99.

Volkan, V. (2014). *Psychoanalytic Technique Expanded: A Textbook on Psychoanalytic Treatment*. Pitchstone Publishing.

Volkan, V. (2015). *Would-be Wife-Killer*. London: Karnac.

Waelder, R. (1936a). The principle of multiple function; observations on overdetermination.

Psychoanal. Q. 5: 45-62.

Waelder, R. (1936b). The problem of freedom in psycho-analysis and the problem of reality – testing. *Int. J. Psycho-Anal.* 17: 89-108.

- Waelder, R. (1960). *Basic theory of psychoanalysis*. New York: International Universities Press.
- Wallerstein, R. (2002). The Growth and Transformation of American Ego Psychology *J Amer Psychoanal Assoc*, 50 (1): 135-168.
- Weisman, A. D. (1958). Reality sense and reality testing. *Behav. Sc.* 3: 228-261. Weiss, E. (1933). Il Super-Io. *Rivista Italiana di Psicoanalisi*, 2, 27-41.
- Weiss, E. (1934). La parte inconscia dell'Io. *Rivista Italiana di Psicoanalisi*, 3, 3-23. Whyte, L. L. (1960). *The Unconscious before Freud*. New York: Basic Books.
- Willick, M. (1994). Schizophrenia. A Parent's Perspective – Mourning without End. In *Schizophrenia: From Mind to Molecule*. Ed: N. Andreassen, MD, Ph.D. Washington, DC: American Psychiatric Press. pp-5-20.
- Willick, M. (2001). Psychoanalysis and schizophrenia. *J Amer Psychoanal Assoc*, 49:27-56.
- Wilson, L. (2003). *Alberto Giacometti: Myth, Magic and the Man*. New Haven, CT/London: Yale Univ. Press.
- Winnicott, D. (1953). Transitional objects and transitional phenomena. *Internat. J. Psychoanal.* 34:89-97.
- Winnicott, D. W. (1960) The theory of the parent-infant relationship. *Int. J. Psycho-Anal.*, 41:585-595.
- Winnicott, D. W. (1971) *Playing and Reality*. London: Tavistock Publications Wolman, B. B. (1965). *Handbook of Clinical Psychology*. New York: McGraw-Hill.
- Yorke, C. & Wiseberg, S. (1976). A developmental view of anxiety: some clinical and theoretical considerations. *Psychoanal Study Child*, 31: 107-135.
- Young-Bruehl, E. and Bethelard, F. (1999). The hidden history of the ego instincts. *Psychoanalytic Review* 86:823-851.
- Zeki, S. (2001). *Inner vision: An exploration of art and the brain*. New York: Oxford Univ. Press.
- Zetzel, E. R. (1956). Current Concept of Transference *Int. J. Psychoanal.*, 37: 369-376.
-

Regionalni konsultanti i saradnici

Severna Amerika: Dr Rozmari Balsam; Dr Džerom Blekman; Dr Harold Blum; Dr sc. Fred Buš; Dr Džozef Fernando; Dr sc. Marvin Hurvič; Dr sc. Linda Majers; Dr sc. Eva D. Papiasvili

Evropa: Dr Marko Konči; Dr sc. Šmuel Erlih; Dr Arne Jemstet

Latinska Amerika: Dr sc. Olga Santa-Marija; Ines Bajona, master kliničke psihologije (*Ines Bayona, M.Clin.Psychol.*)

Kopredsednik međuregionalne saradnje: Dr sc.Eva D. Papiasvili, ABPP

IPA Međuregionalni enciklopedijski rečnik psihoanalize je licenciran pod Creative Commons licencom CC-BY-NC-ND. Osnovna prava zadržavaju autori (IPA i saradnici članovi IPA), međutim, ovaj materijal mogu da koriste drugi, pod uslovom da je upotreba u nekomercijalne svrhe, uz punu atribuciju IPA (uključujući pozivanje na URL www.ipa.world/IPA/Encyclopedic_Dictionary) i doslovnu reprodukciju, ne u izvedenom, izmenjenom ili prerađenom obliku.Pritisnite ovde za uslove.

Prevod na srpski jezik i uredništvo: Psihoanalitičko društvo Srbije

Prevod:Vesna Brzev-Ćurčić, Marija Vezmar

Koordinator: María Inés Nieto